

STATISZTIKAI SZEMLE

A KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL FOLYÓIRATA

IV. ÉVFOLYAM. 2. SZÁM

1952 FEBRUÁR

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST II, KELETI KÁROLY U. 5. TELEFON: 155-208
KIADÓHIVATAL: BUDAPEST II, KELETI KÁROLY U. 5. I. 1 TELEFON: 350—126, 130-AS MELLEK

Szerkeszti: PIKLER GYÖRGY

TARTALOM

	Oldal
A Minisztertanács határozata a Központi Statisztikai Hivatal feladatáról és szervezetről és a statisztikai munka rendszeréről — — — — —	79
Az I. Internacionáléban Marx által megszervezett általános munkásstatisztika történetéből. — <i>L. Kaskareva</i> — — — — —	84
A befejezetlen termelés számbavételének néhány kérdése. — <i>Schien Ferenc</i> — — —	96
Közoktatásunk az 1951/52. tanév elején — — — — —	106
Új szabályzat a könyvelési beszámolókról és mérlegekről. — <i>Ja. Bjelenykij</i> — — —	115
Társadalmi termékmérleg. — <i>Kecskeméti Zsuzsa</i> — — — — —	124
Elemzés a vállalati statisztikában. — <i>Gondos Pál</i> — — — — —	131
Az állami gazdaságok statisztikai beszámolási rendszere. — <i>Árvai János</i> — — —	139
HOZZÁSZÓLÁS — — — — —	144
Hozzászólás Prigly Béla „Statisztika és munkabérelenőrzés” című cikkéhez.	
NEMZETKÖZI STATISZTIKA — — — — —	146
Tervjelentések: Szovjetunió, Bulgária, Csehszlovákia, Lengyelország, Románia.	
IRODALOM — — — — —	165
Könyvismertetés — — — — —	165
N. N. Rovinszkij: A Szovjetunió állami költségvetése.	
Könyvszemle — — — — —	167
Folyóiratszemle — — — — —	167

СТАТИСТИЧЕСКОЕ ОБОЗРЕНИЕ

ЖУРНАЛ ЦЕНТРАЛЬНОГО СТАТИСТИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ

4-й год издания. № 2.

Февраль 1952 г

РЕДАКЦИЯ И ИЗДАТЕЛЬСТВО: БУДАПЕШТ, БЕЛЕТИ КАРОЛЬ-УЛ. 5. I. 1.

Редактор: ДЬЕРАДЬ ПИКЛЕР

СОДЕРЖАНИЕ:

	Стр.		Стр.
Постановление Совета министров о задачах и организации Центрального Статистического Управления	79	Новое положение о бухгалтерских отчетах и о балансах — Я. Беленький	115
Из истории организации Марксом всеобщей рабочей статистики в I. Интернационале. — Л. Кашкарева	84	Баланс общественного продукта. — Жужа Кечкемети	124
Некоторые вопросы об учете несавершенного производства. — Ференц Шин	96	Анализ в статистике предприятия. — Пал Гондош	131
Состояние нашего просвещения в начале учебного года 1951/52	106	Статистическая отчетность государственных хозяйств. — Янош Арвай	139
		ВЫСКАЗЫВАНИЕ	144
		МЕЖДУНАРОДНАЯ СТАТИСТИКА..	146
		КНИГИ И ЖУРНАЛЫ	165

Перепечатка разрешена только с указанием источника

REVUE STATISTIQUE

PÉRIODIQUE DE L'OFFICE CENTRAL DE STATISTIQUE

IVe ANNÉE, N° 2.

FÉVRIER 1952

REDACTION ET ADMINISTRATION: BUDAPEST II, KELETI KAROLY-U. 5

Rédacteur: GEORGES PIKLER

SOMMAIRE:

	Pages		Pages
Arrêté du Conseil hongrois des Ministres concernant les tâches et l'organisation de l'Office Central de Statistique — — — — —	79	Le nouveau règlement sur les rapports et les bilans comptables. — <i>Ja. Bielenskij</i> — — — — —	115
Sur l'historique de la statistique générale des ouvriers organisée par les soins de Marx dans la I ^{re} Internationale. — <i>L. Cachcareva</i> — —	84	Bilan du produit social. — <i>Suzanne Kecskeméti</i> — — — — —	124
Quelques questions relatives à la prise en considération de la production inachevée. — <i>François Schien</i> — —	96	L'analyse dans la statistique des entreprises. — <i>Paul Gondos</i> — —	131
L'instruction publique en Hongrie au début de l'année scolaire 1951/52.	106	Le système de comptes-rendus statistiques aux fermes de l'Etat. — <i>Jean Arvai</i> — — — — —	139
		REFLEXIONS — — — — —	144
		STATISTIQUE INTERNATIONALE —	146
		LIVRES ET REVUES — — — — —	165

LA REPRODUCTION DES ARTICLES N'EST AUTORISÉE QU'AVEC
LA CITATION DE LA SOURCE

A MINISZTERTANÁCS HATÁROZATA A KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL FELADATÁRÓL ÉS SZERVEZETÉRŐL ÉS A STATISZTIKAI MUNKA RENDSZERÉRŐL

A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa 2021/6/1952. szám alatt határozatot hozott, amely a népgazdaságunk fejlődése során fokozottabb feladatok elé állított statisztikai munka rendszerét és szervezetét, és a Központi Statisztikai Hivatal feladatkörét a következőkben szabályozza (a határozatot rövidített formában ismertetjük):

I. Feladatok

A Központi Statisztikai Hivatal feladata:

1. a felsőbb vezetés tájékoztatása a népgazdasági tervek teljesítéséről, a gazdasági, szociális és kulturális színvonal fontosabb mutatóinak alakulásáról,
2. a beszámolási rendszernek és egységes statisztikai módszernek kialakítása,
3. a statisztikai munka és beszámolási rendszer ellenőrzése,
4. a statisztikus káderek képzésének irányítása és ellenőrzése.

1. Tájékoztatás

a) A Központi Statisztikai Hivatal tájékoztatási kötelezettsége a népgazdaság, a szociális és kulturális élet stb. egészére, vagy egyes területeire vonatkozóan a szükséghez képest rendszeres, időszaki vagy egyszeri jelentések adására terjed ki. A KSH jelentéseit elsősorban a legfelsőbb vezetés részére készítse. Az egyes miniszterek a saját minisztériumaik területére vonatkozó adatokat a saját statisztikai szervezetüktől kapják.

A KSH bocsássa a miniszterek és a főhatóságok vezetői rendelkezésére a munkájukhoz szükséges, de más tárcák területére vonatkozó adatokat.

Az Országos Tervhivatal, a Pénzügyminisztérium főosztályvezetői, osztályvezetői, általában az állami szervezet vezető dolgozói a munkájukhoz szükséges részletesebb statisztikai jelentéseket — amelyek azonban nem haladhatják meg a minisztérium adatszükségletét —, a megszabott statisztikai beszámolási rendszer keretén belül közvetlenül a minisztériumoktól kapják. A minisztériumok a feügyeletük alá tartozó területről, a beszámolási rendszerben meghatározott tartalommal, formában és időpontban kötelesek a Központi Statisztikai Hivatalnak statisztikai beszámolójelentést küldeni.

b) A tanácsok végrehajtó bizottságának elnökeit a területükre vonatkozóan a helyi (megyei, járási és városi) statisztikai szervek tájékoztatják. A statisztikai területi szervek tájékoztató jelentése összefoglaló jellegű és nem érinti a tanácsok egyes osztályainak, szerveinek jelentésadási kötelezettségét a V. B. elnök felé.

2. *Egységes statisztikai módszerek és statisztikai beszámolósi rendszer*

a) A KSH az Országos Tervhivattal és az érdekelt minisztériumokkal egyetértésben dolgozza ki az egységes statisztikai módszereket (a statisztikai adatok összehasonlíthatósága, egységes és szakmai mutatószámok megszabása, stb.).

b) A KSH felelős az egységes statisztikai beszámolósi rendszer kialakításáért. A statisztikai beszámolórendszer kiterjed nemcsak a statisztikai kérdőívekre és utasításokra, hanem ezek feldolgozásának, összesítésének módjára. A statisztikai beszámolórendszert — nem értve ide a könyvviteli beszámolókat — a KSH javaslata alapján a Népgazdasági Tanács hagyja jóvá.

c) Statisztikai jellegű rendszeres adatszolgáltatás csak a Népgazdasági Tanács határozata szerint a KSH elnöke által adott engedély alapján rendelhető el. Az engedélyezési rendszer kiterjed bármely szerv (minisztériumok, trösztök, tanácsok) által elrendelni kívánt akár folyamatos, akár egyszeri adatszolgáltatásra, kivéve, ha az adatkérés csak egyes vállalatokra, szervekre, vagy azok szűkebb körére és csak egyszeri alkalomra vonatkozik. Az engedélyezett jelentéseken, adatszolgáltatásokon változtatás nem hajtható végre.

d) Az egységes statisztikai beszámolósi rendszer bevezetésének előkészítésére minden országos szerv, minisztérium mérje fel rendszeres adatszolgáltatási szükségletét és azt a Központi Statisztikai Hivatalnak jelentse be.

A KSH a hozzá jelentett és a minisztériumok és országos szervek adatszolgáltatási javaslatait engedélyszámmal látja el.

A Minisztertanács felkéri a SzOT főtitkárát és a tömegszervezetek vezetőit, hogy a termelésre, munkaversenyre, a szociális és kulturális adatokra vonatkozó szükségleteiket szintén az engedélyezett statisztikai beszámolójelentésekből elégítsék ki.

e) A KSH a minisztériumok, országos szervek adatszolgáltatási rendszerét folyamatosan vizsgálja felül és csökkentse a felesleges és az operatív munkát alá nem támasztó adatszolgáltatásokat. Az átvizsgált beszámolórendszert a KSH a minisztériumokkal és érdekelt országos szervekkel egyetértésben minisztériumok (országos szervek) szerinti csoportosításban terjessze jóváhagyásra a Népgazdasági Tanács elé.

f) A Népgazdasági Tanács által jóváhagyott és a KSH elnöke által engedélyszámmal ellátott statisztikai beszámolójelentések jegyzékét, annak főbb adataival (engedélyszám, adatkérő szerv, adatszolgáltató szerv, határidő, példányszám, stb.) egyúttal a KSH folyamatosan, minisztériumok, országos szervek szerinti csoportosításban köteles közzétenni.

g) A KSH időszakonként, de legalább kétévenként vizsgálja felül az országos szervek, minisztériumok statisztikai rendszerét és a kérdőívek

számának és terjedelmének csökkentésére tegyen javaslatot a Nép gazdasági Tanácsnak.

h) A statisztikai beszámolók rendszerének szabályozása nem vonatkozik a vállalaton belüli adatszolgáltatásra és az operatív számvitelre. Az igazgató a vállalaton belüli sajátos szükségleteknek megfelelően szervezheti meg a vállalaton belüli statisztikai adatszolgáltatást, az operatív számvitelt és építheti ki a bizonylati rendszert. Erre vonatkozóan az egyes miniszterek a KSH elnökével egyetértésben iparági csoportosításban adjanak a vállalatoknak irányelveket.

i) A könyvviteli mérlegbeszámolókat, számlakereteket és általában a könyvviteli rendszerét, valamint az állami költségvetéssel kapcsolatos beszámolókat a pénzügyminiszter szabályozza, illetve engedélyezi a KSH elnökével egyetértésben.

3. Ellenőrzés

a) A KSH ellenőrizzé az állami szervek (minisztériumok, tanácsok, trösztök, hivatalok, intézetek, vállalatok stb.) statisztikai munkáját. Az ellenőrzés kiterjed:

az adatszolgáltatás, a bizonylati alátámasztás, a feldolgozás, az összesítés módjára és helyességére, a kötelező beszámolási rendszer betartására. Az ellenőrzött szervek kötelesek az adatok helyességének megállapításához szükséges okmányokat, bizonylatokat, könyveket, elszámolásokat stb. a Statisztikai Hivatal kiküldöttének rendelkezésére bocsátani.

b) A népgazdaság vagy a szociális és kulturális élet egészének vagy egyes ágainak fejlődését, tervejesítését ismertető számadat — az adatok pontosságának biztosítása érdekében — csak a KSH ellenőrzése és hozzájárulása alapján hozható nyilvánosságra.

c) A KSH feladata a Párt, a Minisztertanács és a Nép gazdasági Tanács olyan határozatai végrehajtásának statisztikai módszerekkel való ellenőrzése, melyek számokban kifejezett utasításokat tartalmaznak, vagy általában statisztikai módszerekkel ellenőrizhetők.

Az ellenőrzést a hivatal központi és területi helyi szervei egyaránt kötelesek végezni.

4. A statisztikus-képzés elvt irányítása és ellenőrzése

a) A KSH feladata a statisztikai munka ellátásához szükséges megfelelő színvonalú és számú szakmunkaerő képzésének biztosítása, illetőleg az egyes minisztériumoknál folyó statisztikai képzés ellenőrzése.

— A felsőbbképztségű statisztikus-szükségletet elsősorban a Közgazdaságtudományi Egyetemen végzettekől kell biztosítani.

A Statisztikai Hivatal jelenlegi egézsnapos iskoláját egy tanéves statisztikai magasabb színvonalú iskolává kell átalakítani, melynek felsőfokú statisztikai képzést kell nyújtani.

A jelenlegi közgazdasági technikumok közül 1952/53 tanévtől kezdődően 3 iskolát statisztikai technikummá kell átszervezni és a Statisztikai Hivatal felügyelete alá helyezni. A további munkaerőszükségletet más technikumon végzettekől és esti továbbképzéssel kell biztosítani.

b) A statisztikai munka színvonalának emelése érdekében statisztikai munkakörben dolgozók számára kötelezővé kell tenni a statisztikai szakvizsgát. A statisztikai szakvizsga két fokozatú: alapfokú és felsőfokú.

Alapfokú statisztikai szakvizsgát kell tenni minden statisztikai ügyintézői munkakörben dolgozónak. Alapfokú statisztikai szakvizsgának megfelelőnek a jelenlegi ipari, mezőgazdasági, kereskedelmi, közlekedési stb. statisztikai képesítő vizsgák.

Felsőfokú statisztikai szakvizsgát csak a fontosabb vagy irányító munkakörben dolgozóknak (pl. a minisztériumok és termelési főosztályok vezető statisztikusai, a nagyobb állami vállalatok felelős statisztikusai stb.) kell tenni.

A statisztikai szakvizsgák rendjét a KSH elnöke dolgozza ki az érdekelt miniszterek bevonásával.

1954. június 30-a után statisztikai munkakörben nem foglalkoztatható az, aki a munkakörének megfelelő fokozatú szakvizsgát sikerrel le nem tette. A szakvizsga letétele alól az illetékes miniszter előterjesztésére a KSH elnöke felmentést adhat.

II. Szervezet

1. A KSH feladatainak biztosítására független, területileg szervezett statisztikai hálózatot kell kiépíteni.

a) A KSH saját hálózatán keresztül párhuzamosan is gyűjtse és ossze-sítse az egyes fontosabb területekre vonatkozó statisztikai adatokat és ilyen módon folyamatosan ellenőrizze az operatív szervek adatszolgáltatásainak helyességét.

b) A független területi statisztikai hálózat megszervezését fokozatosan kell végrehajtani. A területi statisztikai hálózat elsősorban a jelenlegi megyei, járási, városi tanácsok statisztikai részlegéből alakul.

c) A járási és városi statisztikai területi szervek, mint statisztikai felügyelőségek, a budapesti és megyei szervek, mint a KSH budapesti, illetőleg megyei kirendeltsége működnek.

2. Az adatszolgáltatás ellenőrzését biztosító fontosabb adatok párhuzamos feldolgozása érdekében az elsődleges adatszolgáltató szervek jelentéseiket általában két irányban

a) a felügyeleti szerveknek és

b) a statisztikai szerveknek továbbítják.

A KSH elnöke a szükséghez képest más szervek részére is engedélyezhet jelentésadást.

a) A közvetlen felügyeleti szervnek továbbított adatok a szakigazgatási szervezeten keresztül kerülnek a minisztériumhoz.

b) A területi statisztikai szervnek szolgáltatott adatok a statisztikai szervezeten keresztül kerülnek a KSH-hoz. A budapesti és a megyei statisztikai kirendeltségek a területükön működő valamennyi vállalat s egyéb szerv (a tanács alá nem rendelt vállalatokat is beleértve) statisztikai beszámoló-jelentéseit, a járási és városi statisztikai felügyelőségek csak a járási, illetőleg városi tanács alá rendelt vállalatok és szervek jelentéseit kapják kézhez.

A jelentési rendszer átszervezése érdekében a KSH elnöke gondoskodik arról, hogy a párhuzamos jelentési rendszer a független területi statisztikai hálózat megszervezésével egyidejűleg fokozatosan bevezetésre kerüljön.

3. A területi statisztikai szervek a hozzájuk érkezett adatokat ellenőrzik és összesítik. Az összesítés nem terjed ki valamennyi beérkezett adatra (ezeket az igazgatási szervek összesítik), hanem csak azokra, amelyek az állami terv végrehajtásának ellenőrzéséhez és a legfontosabb népgazdasági, vala-

mint szociális és kulturális mutatók alakulásának vizsgálatához szükségesek. Ezeket az adatokat a területi statisztikai szervek összesítés után továbbítják felettes szerveikhez. (A felügyelőségek a statisztikai kirendeltségekhez, a statisztikai kirendeltségek a KSH-hoz.)

4. A minisztériumok és az operatív szervek statisztikai munkájáért az illetékes miniszter felelős. Az igazgatási vonalon összesített olyan statisztikai jelentéseket, amelyekre vonatkozóan a KSH szervei is gyűjtenek adatokat, a KSH-val, illetve a Hivatal helyi szerveivel egyeztetni kell. A minisztériumi és országos szervek összefoglaló jelentéseit a KSH-val, a tanácsok egyes osztályai által a szakigazgatási szervekhez továbbított jelentéseket a helyi statisztikai szervekkel kell egyeztetni. Az ilyen jelentések csak az egyeztetés megtörténte után továbbíthatók a beszámolási rendszerben megszabott minisztériumon kívüli szerveknek.

III.

A KSH készítsen elő olyan törvényerejű rendeletet, amely feladatait, szervezetét, kapcsolatát más állami szervekkel, kötelességét, jogait szabályozza. A törvényerejű rendeletben szabályozni kell a statisztikai fegyelem megsértőivel szemben alkalmazandó megtorló intézkedéseket is. A statisztikai fegyelem megsértésének számít:

a) a helytelen, bizonylatilag alá nem támasztott statisztikai adatok és összesítő jelentések közlése, különösen az adatok tudatos ferdtítése, meghamisítása,

b) kötelező határidők be nem tartása, beleértve mind az adatszolgáltatás, mind pedig az összesítések és jelentések elkészítésének határidejét,

c) engedély nélküli statisztikák elrendelése, szolgáltatása, a kiadott utasítások önkényes megváltoztatása.

A statisztikai fegyelemsértés súlyosabb esetei (tudatos ferdtítés, engedély nélküli adatkérések elrendelése stb.) bűncselekménynek minősülnek.

Enyhébb fegyelemsértési fegyelmi úton kell megtorolni. A fegyelmi eljárást az illetékes miniszter a KSH elnökének javaslatára köteles megindítani és eredményéről (a kiszabott büntetésekről) a KSH elnökét a bejelentéstől számított 30 napon belül értesíteni.

A nem állami szerv részéről történt enyhébb statisztikai fegyelemsértést kihágássá kell minősíteni.

A törvényerejű rendelet életbeléptetésével egyidejűleg hatályon kívül kell helyezni a statisztikával kapcsolatos összes eddigi jogszabályokat.

A jelen határozattal ellentétes eddigi rendelkezések hatályukat veszítik.

AZ I. INTERNACIONÁLÉBAN MARX ÁLTAL MEGSZERVEZETT ÁLTALÁNOS MUNKÁS- STATISZTIKA TÖRTÉNETÉBŐL*

Engels „A munkásosztály helyzete Angliában“ első német kiadásának előszavában rámutatott arra az okra, amely őt arra buzdította, hogy a munkások életének és munkájának szociális viszonyait speciális vizsgálat alá vegye. „A munkásosztály helyzete — írja Engels — a jelenkor összes társadalmi mozgalmainak tényleges alapja és kiindulópontja, a mi jelenlegi társadalmi nyomorúságunk legfelsőbb és legkendőzetlenebb megnyilvánulása“.¹

A munkásosztály helyzetének vizsgálatát Engels nélkülözhetetlen feltételnek tartotta ahhoz, „... hogy megalapozza a szocialista elméleteket... , hogy szilárd talajt adjon az elméletek létjogosultsága feletti döntés számára...“²

Marx ismételten rámutatott arra, hogy a forradalmi mozgalom vezetéséhez a szocialistáknak „... pontos és pozitív megismerésre kell törekedniök azoknak a viszonyoknak, amelyek között dolgozik és mozgásba jön a munkásosztály — az az osztály, amelyé a jövő.“³

A munkások életkörülményeinek és munkafeltételeinek, valamint gyorsan fejlődő forradalmi mozgalmának vizsgálatát hátráltatta az a tény, hogy a proletariátus életének és harcának gazdasági és politikai körülményeit jellemző tényeket és számadatokat szolgáltató munkaügyi statisztika nem állott rendelkezésre.

A Nemzetközi Munkásszövetség megalakulásával megnyílt a lehetőség a proletariátus helyzetének rendszeres vizsgálatára és ami különösen fontos, maguknak a munkásoknak bevonására a kapitalista valóság vizsgálatába.

Marx 1864-ben megírta az „Alapító Üzenet“-et és a „Nemzetközi Munkásszövetség Ideiglenes Alapszabálya“-t. Az Internacionálénak már ezek az első okmányai követelik ama társadalmi viszonyok vizsgálatának megszervezését, amelyek között a proletariátus él, dolgozik és harcol.

A Nemzetközi Munkásszövetség Ideiglenes Alapszabálya rámutat arra, hogy az Internacionálé Főtanácsa „... nemzetközi képviselője a Szövetség különböző nemzetiségű és helyi csoportjainak, s hogy az egyik ország mun-

* Vesznyik sztyajisztjyld. 1951. 3. sz. 34—47. old. (L. Kaskareva hasonló tárgyú cikkét a Sztyajisztjyld Szem'e 1951., 4. sz. 280—303. old.)

¹ Marx és Engels Művei, 1929. III. kötet, 298. old., oroszul,

² U. o.

³ Marx és Engels Művei, 1935. XV. kötet, 493. old., oroszul.

kásait állandóan tájékoztatni kell arról, hogyan alakul osztályuk mozgalma az összes többi országokban; hogy így egyszerre közös vezetés alatt lehetne hozzákezdeni a társadalmi viszonyok vizsgálatához Európa különböző országaiban...⁴

1865-ben Londonban tartották a Szövetség konferenciáját, amelyet közvetlenül Marx vezetett.

A konferencia felülvizsgálta és jóváhagyta a kongresszus napirendjét.

Az Internacionálé genfi kongresszusán Marx nem tudott résztvenni, de az egész előkészítő munkát ő végezte. A Központi Tanács delegátusait Marx látta el a szükséges tájékoztatással és utasításokkal, amelyeket az „Utasítások az Ideiglenes Központi Tanács delegátusai részére az egyes kérdésekre vonatkozóan” című írása tartalmaz.⁵ Ez a Marx által írt okmány az „Ideiglenes Alapszabály” tételeinek további kidolgozása és konkretizálása.

A genfi kongresszus 1866 szeptember 3-án kezdte meg munkáját. A kongresszus napirendjének egyik alapvető és első pontját Marx a következőképpen fogalmazta meg: „A tevékenység nemzetközi egyesítése a Szövetség segítésévé a munka és a tőke közötti harcban.”⁶

Az „Utasítás” megfelelő fejezetében Marx kifejtette e kérdés jelentőségét és rámutatott azokra a konkrét intézkedésekre, amelyeknek elő kell segíteniök a munkásosztály szolidaritásának növekedését és egyesítését.

„Ez a kérdés általában — írta Marx az „Utasítás”-ban — feleleli a Nemzetközi Munkásszövetség egész tevékenységét, amelynek célja, hogy a különböző országok munkásosztályainak felszabadulásuk érdekében mind-egy elszigetelten kifejtett tevékenységét egyesítse és közössé tegye... A Szövetség egyik legnagyszerűbb célja — annak elérése, hogy a különböző országok munkásai ne csak *együtt érezzenek*, hanem együtt is *működjenek*, mint barátok és elvtársak a felszabadításért vívott harcban.”⁷ Az „Utasítás” ugyane fejezetében rámutatott továbbá arra: „A tevékenység nemzetközi egyesítése” tárgyában általunk indítványozott egyik legfontosabb intézkedés a *munkásosztály helyzetének statisztikai megfigyelése az összes országokban, amit magának a munkásosztálynak kellene megalósítania*. Ahhoz, hogy sikerrel cselekedhessünk, ismerni kell azt az anyagot, amelyre befolyást kell gyakorolni.”⁸

A munkásosztály statisztikájának az I. Internacionáléban való létrehozására tett javaslatában Marxtól az a cél vezette, hogy a munkásokat felfegyverezze a társadalmi megismerés hatalmas fegyverével és a statisztikát a kapitalizmus ellen vívott harcban a munkások egyesülésének szükséges- ségében érdekében kifejtett agitáció és propaganda egyik eszközévé tegye.

Az „Utasítás”-ban, az Internacionálé egyik legfontosabb okmányában, Marx megadta az általános munkaügyi statisztika feladatait, valamint az adatfelvétel részletesen kidolgozott vázlatát, a felvétel megszervezésének és a kapott adatok feldolgozásának tervét.

Az általános munkaügyi statisztika programjának összeállításakor Marx rámutatott arra, hogy e program kérdései az ország fejlődésének

⁴ Marx: Alapító üzenet és a Nemzetközi Munkásszövetség Ideiglenes alapszabálya. Goszpolitizdat, Moszkva, 1939, 21. o.d., oroszul.

⁵ Marx és Engels Művei, 1936, XIII. kötet, I. rész, 204. o.d., oroszul.

⁶ U. o., 195. o.d.

⁷ U. o., 195—196. old.

⁸ U. o., 196. old.

viszonyaitól függően megváltoztathatók. A kérdések konkretizálásának szükségességét magában a program címében is hangsúlyozta, amelynek a következő elnevezést adta: „Az adatfelvétel általános sémája, amely minden országban változtatható”.⁹

A Marx által javasolt adatfelvétel sémája a következő kérdésekből áll:

- „1. A termelés megnevezése.
2. Az abban foglalkoztatott személyek kora és neme.
3. A foglalkoztatott személyek száma.
4. Fizetés és munkabér: a) tanulók bére; b) napszám, illetve darab-bér; a közvetítők által fizetett bér nagysága. Heti, évi átlagos munkabér.
5. a) A munkanap tartama a gyárakban. b) A munkanap tartama a kisvállalkozóknál és a házimunkában, abban az esetben, ha ilyen termelés-fajták vannak. c) Éjjeli és nappali munka.
6. Étkezési szünet és a munkásokkal való bánásmód.
7. A műhely állapota és a munkaviszonyok: a helyiség zsúfoltsága, rossz szellőztetés, napfény hiánya, gázvilágítás alkalmazása. Tisztaság stb.
8. A foglalkozás megnevezése.
9. A munka befolyása a dolgozó fizikai állapotára.
10. Erkölcsi viszonyok. Nevelés.
11. A termelés állapota. Idényjellegű-e a termelés, vagy többé-kevésbbé egyenletesen tart az egész év folyamán, vannak-e jelentékeny ingadozások, van-e külföldi konkurrencia, főképpen a belföldi vagy a külföldi piacot szolgálja ki. stb.”¹⁰

A munkásstatistikának bőseges anyagot kellett volna adnia arról, hogy milyen az ipar állapota az egyes országokban, milyen a munkásosztály helyzete a termelésben és milyen a munkások életszínvonala.

A statisztikai adatok égető szükségességét hangsúlyozza a következő utasítás: „Mindenütt, ahol Szövetségünknek szekciója van, haladéktalanul hozzá kell fogni a munkához és az adatfelvételi vázlatához mellékelt sémában szereplő különböző pontokra az adatokat össze kell gyűjteni.”¹¹

1866 szeptember 6-án a kongresszus megvitatta a napirend második pontját:

„A tevékenység nemzetközi egyesítése a Szövetség segítségével a munka és a iöke közötti harcban.”¹²

Dupont munkás,¹³ a Központi Tanács beszámolójában e kérdés előadója, felhívta a delegátusok figyelmét az Internacionálé Központi Tanácsa által javasolt statisztika megszervezésének tervzetére.

„Ez a statisztika — mondotta Dupont, — égetően szükséges... minden a munkás ellen irányul, aki védtelenül a tőkés kezébe van adva, e statisztika útján kellene a munkásnak megmutatni, hogy milyen talajon áll... csupán a statisztika adhat nekünk megbízható adatokat a munkásosztály helyzetéről az egyes országokban. Csak akkor tudunk cselekedni, ha teljesen ismerjük a kérdést.”¹⁴

⁹ Marx és Engels Művei, 1936, XIII. kötet, I. rész, 196. old., oroszul.

¹⁰ U. o., 196—197. old.

¹¹ U. o., 193. old.

¹² U. o., 195. old.

¹³ Dupont — francia munkás az Internacionálé Főtanácsának tagja (1864—1872) — Marx híve.

¹⁴ Courrier International, 1866. szeptember.

Az ülés jegyzőkönyve számos, a különböző országok képviselőitében felszólalt delegátus beszédét tartalmazza, amelyből látható, hogy élénk tétsséssel és helyesléssel találkozott az a javaslat, hogy a Nemzetközi Munkásszövetségben szervezzék meg az általános munkaügyi statisztikát.

A munkásmozgalom növekedésével a statisztika szükségessége is növekedett.

A sztrájkmozgalom a proletariátus mind nagyobb tömegeit ölelte fel és mind állandóbbá vált. A munkások harcának erre a formájára a burzsoázia tömeges elbocsátásokkal válaszolt és az ország más részeiből, sőt külföldről kezdett behozni munkásokat. A kongresszus delegátusai a munkástatisztika megszervezésének kérdésével kapcsolatos felszólalásaikban hangsúlyozták ennek jelentőségét és különösen a sztrájk-statisztika jelentőségét „a kapitalisták elleni könyörtelen harc szempontjából.”¹⁵ A sztrájk-statisztika szükségességének bizonyítására a delegátusok példákat hoztak fel, amelyek azt igazolták, hogy a sztrájkok nem egyszer csupán azért voltak eredménytelenek, mert más vidékekről olyan munkásokat toborozták a sztrájkoló gyárakba, akik semmit sem tudtak a sztrájkokról. A toborzóktól becsapott munkásoknak a helyszínre érkezve szörnyű szenvedéseket kellett átélniök. A részletes statisztika megszervezése, — amint arra a kongresszusi delegátusok rámutattak — feltétlenül szükséges ahhoz, hogy a hasonló eseteket az összes munkásoknak sztrájkokról és a munkaerőszükségletről való tájékoztatás útján elháríthassák.

A munkások felszólalásaikban határozatlan leszögezték az objektív munkaügyi statisztika jelentőségét. Ennek a maguk a munkások által szervezett statisztikának szemléltetnie kell megmutatnia a munkásnak, hogy „milyen talajon áll”, azaz igazi helyzetét a kapitalista társadalomban.

A különböző gyárak és különböző országok munkásai által gyűjtött statisztikai adatoknak egyúttal világosan szemléltetniük kell a kapitalista felhalmozás általános törvénye érvényesülésének, az antagonisztikus ellentmondásoknak növekedését, amely oda vezet, hogy a kapitalizmus fejlődésének mértékében a munkásosztály nemcsak viszonylagosan, hanem abszolút értelemben is elnyomódik. A munkásosztály kapitalizmusban elfoglalt helyzetének megismerése segít tisztázni nemcsak a légközelebbi feladatokat, hanem a harc végső célját is, megérteni azt, hogy „... a föld és a tőke tulajdonosa mindenkor fel fogja használni a maga politikai kiváltságait arra, hogy megvédje és örökössé tegye gazdasági monopóliumát. Ők nemcsak, hogy nem fognak együttműködni a munka felszabadításának ügyében, hanem ellenkezőleg, minden lehetséges akadályt útjába fognak gördíteni... A politikai hatalom megszervezése a munkásosztály nagy kötelezettségévé lett.”¹⁶

A statisztika megszervezésének tervezetét és az adatfelvétel sémáját, amelyet Marx dolgozott ki és a Központi Tanács javasolt a kongresszusnak, egyhangúlag elfogadták.

A kongresszus a statisztikai adatok gyűjtésére és feldolgozására vonatkozóan a Marx által javasolt módszert jóváhagyta. A Központi Tanács a kérdőíveknek a Szövetség helyi szervei részére való szétküldését elrendelte.

¹⁵ Courrier International, 1866. szeptember.

¹⁶ Marx és Engels Művei, 1936. XIII. kötet, I. rész, 12. old., oroszul.

A statisztikai adatfelvétel alapján összeállított beszámolókat és anyagot meg kellett küldeni az Internacionálé Központi Tanácsának, amelynek kötelességévé tették, hogy ennek az anyagnak alapján általános beszámolót állítson össze, majd pedig a kongresszus által történt jóváhagyása után azt az általános összesítéshez mellékelte, az egyes országokra vonatkozó anyaggal együtt kinyomassa.

A kongresszus Marx tanácsára Európa és az Amerikai Egyesült Államok összes munkásait felhívta, „... vegyenek részt a munkásosztályra vonatkozó statisztikai adatok gyűjtésében”.¹⁷

Eltekintve attól, hogy a múlt század 60-as éveinek közepén az egyes európai országok a tőkés termelési mód különböző fejlődési fokán állottak, ezek az országok a kapitalista világ gazdaság egyeséges rendszerében szoros kapcsolatban voltak egymással.

A kapitalizmus érdekei nemzetközi statisztika szervezését követelték. 1853-tól kezdve minden 2—3 évben rendszeresen nemzetközi statisztikai kongresszusokat tartottak, de egyetlen ilyen kongresszuson sem vetették fel a munkások helyzetének statisztikai felvételét. „Egyetlen (monarchikus, vagy polgári köztársasági) kormány — írta Marx — sem merészelt még a munkásosztály helyzetére vonatkozóan... komoly ankéttra vállalkozni. Ezzel szemben mennyi ankétot tartottak a mezőgazdasági, pénzügyi, ipari, kereskedelmi, politikai válságokkal kapcsolatban!”¹⁸

A burzsoázia, Marx kifejezése szerint, félt „... azoktól a veszélyektől, amelyeket az elfogulatlan és szisztematikus ankét felidézhetett volna”.¹⁹

Pogozsev, az ismert orosz statisztikus véleménye szerint a polgári statisztika vizsgálatának tárgya „... csupán az ipari vállalat, és a hozzá tartozó munkásokat és alkalmazottakat csak nélkülözhetetlen velearóknak —, é. ö. termelési eszközöknek tartják, akikre vonatkozóan rövid, csupán általános adatokra szorítkoznak”.²⁰

A proletariátus helyzete statisztikai megfigyelésének nagyszerű feladatát az összes országokban nem a kapitalista statisztika tudós képviselői vetették fel, — ezt a feladatot az I. Internacionáléban maguk a munkások szorgalmazták Marx kezdeményezésére és vezetése alatt.

Az Internacionálé Lausanne-i kongresszusa 1867-ben meghallgatta a Főtanács beszámolóját. A beszámolóban rámutattak arra, hogy a Főtanácsra bízott munkaügyi statisztikai adatfelvétel, amely magában foglalta az ipar és a mezőgazdaság egyes ágaira vonatkozó beszámolókat és felölelte az összes országokat, jelentékeny idő- és pénzeszközráfordítást igényelt, amit a Tanács akkori pénzügyi helyzetében nem tudott teljesíteni. A Főtanács beszámolóját meghallgatva a kongresszus delegátusai követelték a munkaügyi statisztika létrehozására irányuló munka fokozását és a munkásstatisztikáról szóló beszámolót felvették a következő kongresszus napirendjébe.

A Lausanne-i kongresszus határozatai hangsúlyozták, hogy nemcsak a munkásoknak a termelésben elfoglalt helyzetéről, hanem a munkásmozgalomról is kell adatokat gyűjteni, utasították a nemzeti bizottságokat, azaz

¹⁷ Marx és Engels Művei, 1936, XIII. kötet, I. rész, 196. o. d., oroszul.

¹⁸ Marx és Engels Művei, 1935, XV. kötet, 493. o. d., oroszul.

¹⁹ U. o.

²⁰ A. V. Pogozsev: A munkaügyi statisztika és a munkáskérdésre vonatkozó ankétok a különböző országokban és Oroszországban. Petrográd, 1907, 5. o. d., oroszul.

minden egyes ország bizottságát, hogy a Főtanácsnak „... okmányyszerű adatokat küldjenek a proletármozgalomról...²¹

A munkások sztrájkmozgalma az 1867—1869. években addig még nem látott méreteket öltött. A sztrájkok számos országban a katonasággal és a rendőrséggel való összeütközésekkel jártak.

Az Internacionálé a sztrájkoló munkásokat pénzbeli segély megszervezésével támogatta és megakadályozta, hogy a sztrájkoló gyárakba munkásokat vegyenek fel. A sztrájkstatisztika mind nagyobb és nagyobb mértékben összpontosult az Internacionálé Főtanácsában. Ez azonban még nem volt teljes, az adatokat nem mindig küldték meg időben, de a munkásmozgalom céljaira felhasználták azokat.

Az I. Internacionálé Básele-i kongresszusán, 1869-ben meghallgatták a munkásszervezetek beszámolóit. E beszámolóokban és a delegátusok felszólalásaiban, az Internacionálé első kongresszusain elhangzott beszámolókkal ellentétben, statisztikai adatokat idéztek, amelyek a munkások helyzetét jellemezték az egyes iparágakban; ezek az adatok legnagyobb részükben a munkanap tartamára, a munkabér színvonalára, és a sztrájkok útján elért eredményekre vonatkoztak.

A munkásszervezetek statisztikai adatokat gyűjtöttek és felhasználták azokat a munkások helyzetének és a munkásoknak a vállalkozókkal folytatott harca eredményeinek megvilágítására.

Az Internacionálé szerepének a nemzetközi munkásmozgalom vezetésében való növekedése fokozta a proletariátus életkörülményei és harca szisztematikus vizsgálatának szükségességét.

A Básele-i kongresszus a munkaügyi statisztika kérdésében speciális határozatot fogadott el, amely kimondotta:

„Figyelembevételül, hogy az elméleti kérdések megvitatásán kívül, a kongresszusnak gyakorlati intézkedéseket is kell hoznia arra vonatkozóan, hogy a Szövetség összes tagjait tájékoztassa a dolgozók helyzetéről és az ipar állapotáról a különböző országokban... a kongresszus javasolja az összes munkásegyleteknek, hogy az év folyamán közöljék a Főtanácsal, miként lehetne a legrészletesebb statisztikai adatokat a munkások létszámáról az egyes szakmák szerint, a munkabér színvonaláról, a termékek önköltségéről és áráról, a munkások elégedetlenségének okairól, valamint az összes lehető adatokat az egyes iparágak nyersanyagáról és piacáról begyűjteni.“²²

Az Internacionálé Főtanácsa 1870. július 12-én közzétette a következő kongresszus napirendjét, amelyet Mainzban (Németország) hívtak össze.

A megvitatásra kerülő kérdések között szerepelt az általános munkaügyi statisztika szükségessége a munkásosztály számára.

Az 1870. július 19-én kitört francia-porosz háború miatt a kongresszus összehívását elhalasztották. Csupán a következő évben, 1871-ben sikerült az Internacionálé titkos konferenciáját Londonba összehívni.

A konferencia harmadik, 1871. szeptember 19-én tartott ülését majdnem teljesen a munkásstatisztika szervezeti megjavítása kérdésének szentelték. Marx a Főtanács nevében a következő javaslatot nyújtotta be: „A konferencia javasolja a Főtanácsnak, hogy hajtsa végre az alapszabály-

²¹ Marx és Engels Művei, 1936. XIII. kötet, I. rész, 360. old., oroszul.

²² Az I. Internacionálé kongresszusainak és konferenciáinak jegyzőkönyveivel, Básele-i kongresszus, 1934. 85—86. old., oroszul.

zat V. szakaszát, amely a munkásosztály általános statisztikájának vezetését írja elő, valamint a genfi kongresszusnak az adott kérdésre vonatkozó határozatait. Az Internacionálnak azokat a munkásegységeit, illetve szekcióit, amelyek a szükséges adatok beküldését megtagadják, a Főtanácsnak be kell jelenteni, amely ebben az esetben megfelelő rendszabályokat fog alkalmazni.²³

A Főtanács javaslatát előterjesztve, Marx megjegyezte, hogy annak ellenére, hogy a Főtanács mindent elkövetett és ismételt a helyi szervezetekhez fordult, a kérdőívekre a választ a szervezeteknek csak egy része küldte meg.

Marx hangsúlyozta, hogy „...ezeknek az adatoknak igen nagy jelentőségük van és nélkülözhetetlenül szükségesek a Szövetség fejlődéséhez”,²⁴ és példaként a lyoniak sztrájkját idézte. A sztrájkolók a trade-unionokhoz fordultak támogatásért, de „...mielőtt a sztrájkolóknak bármilyen pénzsegélyt küldtek volna, a trade-unionok irodája a Főtanácshoz fordult a lyoniak munkabérére, a munkaidőre, stb. vonatkozó statisztikai adatokért”.²⁵

A kongresszus számos delegátusa is hasonló példákkal bizonyította annak szükségességét, hogy a statisztikát a Főtanácsban kell összpontosítani.

A munkásstatisztika megszervezésének kérdésében több alkalommal Engels is felszólalt. Engels beterveztette „...a spanyol szövetség delegátusai konferenciájának a londoni konferenciához benyújtott javaslatát”.²⁶ Ennek az okmánynak jelentős része a munkásstatisztika kérdéseivel foglalkozik; a „Javaslat” tartalmazza a statisztika megszervezésének sémáját, hangsúlyozza azt a szerepét, amelyet a munkásoknak a vállalkozókkal vívott harcában elfoglalt, valamint a statisztika feladatait az „Új társadalomban”, azaz a kapitalizmus megdöntése után. Minden egyes szakmai szövetségnek e séma szerint kellett a statisztikai adatokat gyűjteni és feldolgozni; a statisztikai anyagot a helyi szövetségnek kellett az állományába tartozó összes szekciótól összegyűjteni; a Szövetségi Tanácsnak pedig a helyi szervezetek statisztikai összesítéseit egyesítenie kellett. Az ilyen módon megszervezett statisztika adatokat gyűjt „...a munka helyzetéről a különböző szakmák területén a kínálat és kereslet, a konkurencia, a gépek bevezetése, az egészségügyi viszonyok stb. tekintetében”.²⁷

A Főtanács a helyi szervezetektől megkapott adatokat „...összefoglalja és összehasonlítja az adatokat területek szerint, az exakt társadalomtudomány munkáját kiegészíti”.²⁸

A munkások delegátusai hangsúlyozták a statisztika politikai jelentőségét, s a statisztikát „exakt társadalomtudománynak” nevezték, rámutatva arra, hogy „Jelenleg a statisztika és a szakmai szövetségek a kizsákmányolók elleni harc eszközei... Az új társadalomban ezek a munka felszabadítását, a dolgozók szolidaritását és a termékcserre megteremtését fogják szorgalmazni”.²⁹

²³ Az I. Internacionálé londoni konferenciája, 1936, 29. old., oroszul.

²⁴ U. o., 30. old.

²⁵ U. o.

²⁶ U. o., 154–157. old.

²⁷ U. o., 156. old.

²⁸ U. o., 157. old.

²⁹ U. o., 156–157. old.

A statisztika megszervezésének kérdéseit a konferencián részletesen megvitatták. A statisztika vezetésének megjavítása szempontjából igen nagy jelentősége volt az orosz delegátus — Utin³⁰ javaslatának. Utin azt javasolta, hogy minden helyi szövetségnek legyen egy külön statisztikai bizottsága, amely mindenkor kész volna arra, hogy saját eszközei erejéig választ adjon azokra a kérdésekre, amelyekkel a Szövetségi Tanács, illetve a Főtanács hozzá fordulhat; a statisztikai bizottságok titkárait az Utin által javasolt terv szerint fizetni kellett volna „... tekintettel arra a közös haszonra, amely ebből az ügyből a munkásosztály javára szolgál”.³¹ Utin különösen a statisztikai bizottság felállításáért harcolt, „... amely állandó és aktív adatforrásul szolgál”.³²

Marx támogatta Utin javaslatát és rámutatott arra, hogy „... nem helyi és nemzeti jelentőségű ügyről van szó, hanem olyan ügyről, amelynek jelentősége közös és megvalósítása módjának is pontosan ugyanígy közösnek kell lennie...”.³³ és számos munkásszervezet példájára hivatkozott: „... Anglia és Amerika munkásai megértették a statisztika hasznát és azért, hogy ez a dolog pontosan legyen megszervezve és állandó legyen, fizetik azt, akire rábízzák. A kontinens munkásainak követniök kell Anglia és Amerika munkásainak példáját s szövetségük titkárát fizetni kell”.³⁴ Engels javaslatára a speciális statisztikai bizottságok létesítésének kérdését szavazásra bocsátották.

Fennmaradt az a feljegyzés, amelyet Engels a statisztika tárgyában hozott döntésekről készített: „... 4., Marx a statisztikáról — egyhangúlag elfogadva.

Utin: Minden egyes szekciónak legyen statisztikai bizottsága, ennek a bizottságnak titkárát fizetni kell... I szavazat ellenében — elfogadva.

... *De Pan és Frankel:* A Szövetségi Tanácshoz évente egyszer be kell terjeszteni a statisztikai beszámolót. — Elfogadva.

... *German* javasolja a határidő megállapítását, amelyre a statisztikai beszámolókat be kell terjeszteni.

Marx... augusztus 1-ét javasolja”.³⁵

Az 1871. évi londoni konferencián felülvizsgálták és elfogadták a Nemzetközi Munkásszövetség Alapszabályát, amely a munkásszatisztikáról a következőket mondotta:

„A munkásosztály általános statisztikájáról”

„1. A konferencia javasolja a Főtanácsnak, hogy hajtsa végre az eredeti alapszabályzatnak a munkásosztály általános statisztikájáról szóló V. szakaszát, valamint az 1866. évi genfi kongresszusnak az adott kérdésre vonatkozó határozatait.

2. Minden egyes helyi szekciónak speciális statisztikai bizottságot kell kineveznie, amelynek mindig késznek kell lennie arra, hogy saját eszközei mértékében választ adjon azokra a kérdésekre, amelyekkel a Szövetségi Tanács országának bizottsága vagy a Főtanács hozzá fordulhat. Javasolja a konferencia az összes szekciónak, hogy a statisztikai bizottságok titká-

³⁰ Az I. Internacionálé londoni konferenciája, 1936, 331. o. d. (Utin — az egyik szervező, később az Internacionálé orosz szekciójának titkára.)

³¹ U. o., 34. o. d.

³² U. o., 34. o. d.

³³ U. o., 35. o. d.

³⁴ U. o., 34. o. d.

³⁵ U. o., 195. o. d.

rait, tekintettel arra a közös haszonra, amelyet tevékenységükből a munkásosztály húz, fizessék.

3. Minden év augusztus 1-ére a Szövetségi Tanácsok, illetve bizottságok az országukban általuk összegyűjtött anyagot megküldik a Főtanácsnak, amely a maga részéről ennek az anyagnak alapján összeállítja az általános beszámolót az évente szeptemberben tartandó kongresszusoknak vagy konferenciáknak.

4. Azokról a trade-unionokról, valamint az Internacionálé azon szekcióiról, amelyek a kért adatok szolgáltatását megtagadják, jelentést kell küldeni a Főtanácsnak, amely erre megfelelő rendszabályokat fog alkalmazni.³⁶

A továbbiakban teljes mértékben megismétli az Alapszabály az adatfelvételi kérdőíveket és azokat a fent ismertetett határozatokat, amelyeket ezzel a kérdéssel kapcsolatban az 1866. évi genfi kongresszuson hoztak.

A statisztika megszervezésének sémáját a londoni konferencián végleg letárgyalták.

Igen nagy jelentősége volt az adatgyűjtés rendszeressé tétele szempontjából azon statisztikai bizottságok létesítésének, amelyeknek titkárait minden más kötelezettségtől mentesítették és a szervezetek fizették.

A bizottságok feladata volt egyrészt a folyamatos statisztika vezetése, másrészt időszaki felvételek végrehajtása. A bizottságok kötelesek voltak adatakat szolgáltatni mind a helvi szervezeteknek, mind a központnak és évente augusztus 1-ére jelentést kellett küldeniök a Főtanácsnak a Marx által kidolgozott és még a genfi kongresszus által jóváhagyott programm szerinti.

Marx kongresszusról kongresszusra tántoríthatatlanul hirdette a munkásstatisztika szükségességét, egyidejűleg tisztázta a statisztika jelentőségét és leleplezte a statisztika szerepe polgári-reformista értelmezésének politikai célját, amely különösen a különböző polgári tudósokra jellemző.

Az I. Internacionálé viszonylag rövid, körülbelül 10 éves tevékenység alatt Marx vezetésével részletesen kidolgozták és részleteiben is megvalósították a munkásstatisztika megszervezését. Az általános munkaügyi statisztikát Marx úgy képzelte el, mint „... a tevékenység nemzetközi egyesítése szempontjából... egyik leghatalmasabb létesítményét...”³⁷ Marx vetette fel és gondolta ki minden részletében a munkásosztály helyzetének Európa és Amerika országaiban maguk a munkások által való szisztematikus vizsgálatának feladatát és aminél ez az I. Internacionálé kongresszusainak és konferenciáinak anyagából látható, tántoríthatatlanul harcolt gyakorlati megvalósításáért. A munkások által létrehozott munkásstatisztikának a proletariátus széles tömegeit kellett volna bekapcsolnia saját osztályra társadalmi munkaviszonyai és életkörülményei vizsgálatába, az osztályharc menetének és eredményeinek vizsgálatába.

Az újságokban — az I. Internacionálé szekcióinak lapjaiban — közzétették a Nemzetközi Munkásszövetség jelentését a sztrájkok és a sztrájkolók számáról, a munkások által a sztrájkolók segítségére gyűjtött pénz mennyiségéről, a munkások sztrájkmozgalmainak eredményeiről. Így például 1869-ben az „Internacional“-ban, a Nemzetközi Munkásszövetség

³⁶ Az I. Internacionálé londoni konferenciája, 1936, 125. old., oroszul.

³⁷ Marx és Engels Művei, 1936, XIII. kötet, I. rész, 198. old., oroszul.

belga szekciójának lapjában „Munkaügyi rendeletek” címmel egy rovatot nyitottak, ahol a vállalkozóknak a munkásokkal szemben tanúsított ember-telen bánásmódjáról közöltek egyes tényeket; ebben a rovatban adatokat közöltek a pénzbüntetések számáról és azok nagyságáról, azoknak az eseteknek számáról amikor a munkabért nem fizették ki, továbbá a Nemzetközi Munkásszövetségből eltávolított munkások számáról, stb.

Mindezek az egyes számokban nyomtatásban megjelent tények és számadatok a kapitalista társadalmi rendszer elleni széleskörű időszéri politikai agitáció ügyét szolgálták. Kétségtelen, hogy jelentős mértékben annak a széleskörű propagandának hatására, amelyet a munkaügyi statisztika létrehozásának szükségessége mellett az I. Internacionáléban Marx vezetett és amely a kongresszusok többségének határozataiban és döntéseiben visszatükröződött, számos országban a munkások egyes képviselői és egyes munkásszervezetek, hivatalos munkaügyi statisztika létrehozását követelték. Az Internacionálé tevékenységének megkezdése előtt a munkaügyi statisztikával foglalkozó speciális intézmények egyetlen országban sem voltak.

A clevelandi (Amerika) 1867. évben tartott munkáskongresszuson a munkások speciális munkaügyi statisztikai hivatalok létesítését követelték. Ezt a követelést számos más munkáskongresszuson is megismételték. Így például a baltimorei munkáskongresszuson, amely határozatot hozott, hogy csatlakozik az Internacionáléhoz, Silvis munkás felszólalásában a munkaügyi statisztika létrehozását követelte, és kijelentette: „... a munkásoknak szükségük van a tényekre, mint követeléseik alapjára, mert amíg nincsnek tények a kezükben, nem lehet vitathatatlan követelésekkel fellépniök”.³⁸

A munkaügyi statisztika megszervezésének gondolata eleven visszhangra talált a munkástömegekben, azért, mert megfelelt a munkásmozgalom szükségleteinek.

A munkaügyi statisztikai hivatal létesítésének óhaját az összes amerikai munkáspártok felvették programjukba. A statisztikai hivatalokat a munkások állhatatos követelésére létesítették. Marx megemlítette, hogy a Nemzetközi Munkásszövetség befolyással volt a munkaügyi statisztika megszervezésére, mert az amerikai képviselőház „... 1871. december 13-án törvényt fogadott el a munkaügyi statisztikai osztály létesítéséről és kijelentették, hogy ezt a törvényt a Nemzetközi Munkásszövetség kívánságának megfelelően hozták...”.³⁹

Majdnem egyidejűleg vetették fel a német munkásosztály helyzete statisztikai megfigyelésének szükségességét az Északnémet Szövetség birodalmi gyűlésén, ahol a szociáldemokraták javasolták, hogy a munkások életének különböző oldaláról való tisztázása érdekében az angliai bizottságok mintájára parlamenti bizottságokat létesítsenek.

Minden alap megvan annak feltételezésére, hogy ez a javaslat is Marx befolyására született meg.

Engels „A tőke” I. kötetéről írt bírálatában mondja: „... I. nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt, hogy ő (Marx — L. Kaskareva megjegyzése) egyúttal hatalmas mennyiségű igen értékes történeti és statisztikai anyagot

³⁸ A. V. Poozjev: A munkaügyi statisztika és a munkáskérdésben tartott ankétok a különböző országokban és Oroszországban, Petrográd, 1907. I. o'd., oroszul.

³⁹ Marx és Engels Művei, 1940. XIII. kötet, II. rész, 446. old.

tár elénk, amelyet majdnem kizárólag az angol parlamenti bizottságok hivatalos beszámolóiból vett. Nem alap nélkül hangsúlyozza az ilyen vizsgálóbizottságok fontosságát valamely ország belső szociális helyzetének vizsgálata szempontjából. Az ilyen bizottság — ha, természetesen, oda való emberek kerülnek bele — a nép részére a legjobb eszköz arra, hogy megismerje önmagát, és Marx úrnak aligha nincs igaza, amikor azt mondja, hogy Németországban végrehajtott hasonló felvételek olyan eredményeket adnának, amelyekről mi magunk is megrémülnénk.⁴⁰

1867-től kezdve számos országban megalapították a munkaügyi statisztikai hivatalokat, és pedig az esetek többségében a munkások kitartó követelésének eredményeképpen. A statisztikai hivatalok azonban, amelyek kezdetben haladó tudósok létesítettek és vezettek, igen gyorsan átalakultak a vállalkozók által felhasznált eszközzé. A kormány a haladó tudósokat hivatalnokokkal cserélte ki, akik távolról sem törekedtek arra, hogy a munkásokat felfegyverezzék az igazi munkaviszonyok ismeretével. Azokat a feladatokat, amelyeket a kormány az általa megszervezett statisztikai szervek elé tűzött, világosan kifejezte az angol alsóház egyik képviselője, Bradlaugh, felszólalásában, amikor rámutatott „... a munkássztrájkok által okozott károkra és a vállalkozók és munkások közötti békés megegyezés óhajára; ezek a megegyezések nem mindig lehetségesek azoknak a statisztikai adatoknak hiánya miatt, amelyekre a felek követeléseikben támaszkodhatnak...“⁴¹ Az angol alsóház képviselője úgy gondolta, hogy „... azoknak a személyeknek, akik a munkások siralmas helyzetéről beszélnek, a kormánynak pontos statisztikai adatokkal kell válaszolnia; ezek az utóbbiak a trade-unionsok okos vezetőinek támogatásul fognak szolgálni és a közvélemény erkölcsi szankcióját biztosítják azoknak a vállalkozóknak, akik szembehelyezkednek a munkások jogtalan követeléseivel... a munkaviszonyokra vonatkozó tények közzététele gyakran megóvhat a sztrájkoktól“.⁴²

Igazolni a munkások követeléseivel szembehelyezkedő vállalkozókat és támogatására lenni „az okos trade-union vezetőknél“ különösen fontos feladata a polgári statisztikának. A tőkés országok mai statisztikája ennek az apologetikus feladatnak van alárendelve.

Rendkívüli jelentőségük van a statisztikai anyag iránti érdeklődés felkeltése szempontjából a marxizmus megalapítói műveinek, különösen Marx „A tőke“ és Engels „A munkássztrájk helyzete Angliában“ című művének, amelyek a tőkés gazdasági rendszerről, a munkáról és a munkásoknak a kapitalizmus viszonyai közötti életéről az addig az időkig legújabb, tényleges adatokat tartalmazták.

A munkásoknak a társadalmi viszonyokat objektíven visszatükröző statisztikáért folytatott harca még a Nemzetközi Munkásszövetség tevékenységének időszakában és annak közvetlen befolyására indult meg. Az osztályellentétek élesedése a harc új formáit hozta létre, új fegyvert használt a statisztika a tőkés ellen, amikor számokban és tényekben visszatükrözi a munkássztrájk igazi helyzetét.

⁴⁰ Marx és Engels művei, 1936, XIII. kötet, I. rész, 227. old., oroszul.

⁴¹ M. Szoboljev: A munkaügyi statisztika megszervezése és módszerei, 1903, 27. old., oroszul.

⁴² U. o.

A munkaügyi statisztikát nem sikerült a munkásoknak az I. Internacionáléban teljesen megszervezni. Nem szabad azonban a Nemzetközi Munkásszövetség munkásstatisztikáját az összegyűjtött adatok mennyiségével értékelni. Az alapvető feladatot — hozzásegíteni az élenjáró munkásokat a kapitalista valóság konkrét vizsgálatához — jelentékeny mértékben sikerült megoldani. A statisztikai anyag gyűjtése és felhasználása terén a legnagyobb sikereket a sztrájkstatisztika érte el.

E statisztika jelentőségéről Marx—Engels nagy ügyének továbbvivője, Lenin ezt írta:

„A munkások számára a teljes, pontos, észszerűen feldolgozott, gyorsan napvilágra kerülő sztrájkstatisztikának mind elméletileg, mind gyakorlatilag igen nagy jelentősége van. Ez értékes anyagot ad a munkásmozgalom világcéljaihoz vezető nagyszerű útjának megvilágításához, mind a legközelebbi, időszerű harci feladatok megvilágításához.“⁴³

Lenin feltétlenül szükségesnek tartotta, hogy a statisztikát maguk a munkások csinálják.

„A munkásoknak gondolniuk kell saját, munkás-, sztrájkstatisztikájukra — írta Lenin. — Az ilyen statisztika létrehozásának nehézségei természetesen rendkívül nagyok olyan üldözések mellett, amilyenekben nálunk a munkásegysületeknek és a munkássajtónak része van. Ezeket a nehézségeket egyszerre legyőzni lehetetlen. A munkások azonban nem szoktak hozzá, hogy féljenek az üldözésektől és meghátráljanak a nehézségek előtt.“⁴⁴

Lenin felhívta a munkásokat, hogy fogjanak hozzá a statisztika létrehozásához, és megadta a statisztika megszervezésének példászerű sémáját és a legfontosabb mutatószámokat: „Két-három öntudatos munkás összeállíthatja minden egyes sztrájk pontos leírását, megadva kezdetének és befejezésének időpontját, a résztvevők számát (ha lehet, nem- és korszerinti részletezésben), a sztrájk okait és annak eredményeit.“⁴⁵

Lenin a statisztikát a forradalmi propaganda nélkülözhetetlen eszközének tartotta: az egyes gyárak sztrájkjainak eredményeit ismerni kell az egész munkáosztállyal. A sztrájk leírásának, amint erre Lenin rámutatott „... egyik példányát meg kell küldeni a megfelelő munkásszövetségnek (szakszervezeti vagy más szövetségnek vagy a szakszervezeti újság szerkesztőségének); a második példányt a munkássajtó közös lapjának; végül a harmadik példányt az Al'ami Duma egyik munkásképviseelőjének tájékoztatása céljából“.⁴⁶

A munkásstatisztika megszervezésére az I. Internacionáléban Marx által tett kísérlet jelentősége különösen világossá válik Lenin megvilágításában. Lenin, ugyanúgy mint Marx, azt tanította, a szervezett és öntudatos munkásokra kötelező, hogy saját munkásstatisztikájuk megszervezésére a tőkés országokban állandóan kísérletet tegyenek. „Csak azok a munkások, akik kezükbe veszik az ügyet, tudják — idővel, szívós munka és állandó erőfeszítések után — a legjobban megismerni saját mozgalmukat és ezzel biztosítani annak lehető legnagyobb sikerét.“⁴⁷

⁴³ Lenin Művel, 19. kötet, 289. old., oroszul.

⁴⁴ U. o.

⁴⁵ U. o., 290. old.

⁴⁶ U. o.

⁴⁷ U. o.

A BEFEJEZETLEN TERMELÉS SZÁMBAVÉTELÉNEK NÉHÁNY KÉRDÉSE

A statisztikai adatgyűjtések élesen rámutatnak arra, hogy a befejezetlen termékek állománya állandóan emelkedik; a teljes termelésnek igen jelentős hányadát teszi ki. Nem célunk most itt kitérni arra, hogy népgazdaságilag milyen komoly veszteséget okoz a forgóeszközöknek nagymérvű lekötése, csupán azt vizsgáljuk meg, hogy vajjon a statisztikában jelenleg alkalmazott módszerek mindegyike alkalmas-e a befejezetlen termelés felmérésére, illetve, hogy a valóságnak megfelelő befejezetlen állományt méri-e fel.

Indokolttá teszi ezt a kérdést az a körülmény is, hogy a vállalatok eredménykimutatásának adatai és a statisztikai adatok között jelentős különbség mutatkozik. Számos esetben a két jelentés adatai ellentétesen alakulnak. Amikor a statisztika állomány-növekedést mutat ki az egyik időszakra, ugyanakkor az eredménykimutatás csökkenésről számol be, vagy fordítva. Természetesen nagyobb eltéréseket okoznak a két beszámolás között fennálló elvi eltérések is (pl. értékelési differenciák, időbeli eltolódások stb.).

Az utasítások és rendeletek szabályozták, melyik iparágban kell a befejezetlen termelést számba venni, meghatározták a befejezetlen termelés fogalmát. A szakirodalom a számbavétel módszereire több lehetőséget sorol fel. Csupán arra vonatkozóan nem történt intézkedés, hogy az egyes vállalatok, a szakmai adottságok figyelembevételével, melyik módszerrel állapítsák meg befejezetlen termelésük állományát, illetve hogyan határozzák meg annak értékét.

Ennek az intézkedésnek hiánya eredményezte azt, hogy jelenleg a vállalatok majd mindegyike más és más módszerrel méri fel a befejezetlen termelést.

A Hivatal a közelmúltban felmérte a jelenleg alkalmazott módszereket azokban az iparágakban (a bőripar kivételével), ahol a befejezetlen termelést számbavehetik és a hasonló módszereket csoportosítva, a következő eredményt kapta:

Könyveléssel a megfigyelt vállalatok 17,7%-a, műszaki elkészültség alapján 62,3%-a leltározással 12,3%-a, és egyéb módszerrel 7,7%-a állapítja meg a befejezetlen termelés állományát.

Az említett csoportokon belül azután számtalan kisebb-nagyobb eltérés van, részben a vállalat speciális szakmai helyzetétől, részben a belső számviteli felépítésétől függően.

Mint az eredmények mutatják, a vállalatok túlnyomó többsége, a többé-kevésbé megbízható, számos hibalehetőséget, pontatlanságot magába foglaló becsléssel állapítja meg a teljes termelésnek esetleg mintegy 15—20, vagy még több százalékát kitevő befejezetlen termelést. Nem sokkal megbízhatóbb azonban a könyvelési eljárás, vagy az egyéb módszer sem. A legkielégítőbb az említettek közül a leltározással megállapított befejezetlen termelési számbavétel, de ennek is több helyen hiányosságai vannak.

Scrba véve a felsorolt módszereket, néhány jellemző példát kiragadunk annak alátámasztására, hogy még az alapjukban azonosnak látszó módszerek is, a gyakorlatban mennyire eltérnek egymástól.

I. Könyvelés

Általában a vállalatok kis része állapítja meg befejezetlen termelését tisztán könyvelési módszerrel. (Budapesti Szerszámgépgyár, Ikarus, Standard, Remix, Orion, Kalibergyár, Szellőzőművek, Vörös Csillag Traktorgyár stb.)

Több helyen könyvelési adatok mellett még más módszert is alkalmaznak, különösen az összetett vállalatok, ahol esetleg üzemenként más és más eljárással végzik a befejezetlen termelés számbavételét. Előfordulnak olyan esetek, mikor a vállalatok a havi jelentéshez a könyvelés alapján, míg a negyedéves jelentésnél leltározás alapján állapítják meg befejezetlen termelésüket. Mások a havi adatokat műszaki becsléssel, míg a negyedéves adatokat a könyvelésből nyerik.

A könyvelés alapján a tárgyhavi összes termelési ráfordítások és az időszak alatt gyártott készgyártmányok, félkészárúk, és kiszámlázott szolgáltatások önköltségének különbözetéből állapítható meg a befejezetlen termelés állománya.

Ennek az eljárásnak azonban számos hiányossága van. Elsősorban elkészülte függ az üzemműkövetési zárlattól. Mivel az Üzi túlnyomórészt a kívánt határidők után képes csak adatokat szolgáltatni, ezért a jelentések összeállításához, nagy többletmunkát igénylő előzetes kigyűjtésre és némely esetben becslést igénybevételeire is szorul. (Pl. utókalkulációs hiányosságok.) A könyvelés az anyagkivételezést tartalmazza, a tényleges anyagfelhasználás helyett. Ez gyakran komoly torzítást okoz, különösen olyan esetekben, mikor például a készárutertermelés a megelőző időszakban nagyobb mértékben megemelkedett, tehát a befejezetlen termékek feldolgozásra kerültek, ezért az újabb termeléshez nagyobb mennyiségű anyag kivételezésére van szükség. Nem veszi továbbá figyelembe a könyvelés azt, hogy a kivételezett anyag munkába vétele megkezdődött-e, illetve hogy az anyag megmunkálása milyen fokon áll. A hosszú átfutású cikkek gyártásánál okoz ez különösebb problémát, mivel ott természetesen a gyártás első hónapjára esik a kivételezett anyag értékének túlnyomó része. A könyvelés, a Meo által átvett, de a készáruraktárba még be nem szállított készterméket (eltérően a statisztikától), a befejezetlen termékek között tartja nyilván stb.

Néhány vállalat a könyvelés mellett még vagy műszaki becslést (Ganz Vagon- és Gépgyár, Fogaskerékgyár stb.), vagy leltározást (Akkumulátor Rt.), vagy mint a járműjavító vállalatok egy része, műszaki becsléshez hasonló változatot alkalmaz.

Három, ugyanazon iparágba tartozó, azonos profilú vállalatnál (I., II. és III. Autójavító Vállalatok), felépítésében hasonló, de kivitelezésében egymástól mégis eltérő módszert alkalmaznak. Nevezetesen ezeknél a vállalatoknál a befejezetlen termékek állományának megállapításához két tényező meghatározása: az anyagárbevétel és a munkabérbevétel szükséges. Az anyagárbevételi adatokat a könyvelés szolgáltatja. A befejezetlen termelés munkabérbevételi részének megállapítására (az I. és II. sz. Vállalatnál), a műhelyiroda munkautalványokat fektet fel, melyekre felveszik a munkára utalványozott órák számát és a munka árjegyzék szerinti forint-értékét. A hónap végén a be nem fejezett munkák munkautalvényaiból megállapítják (az I. sz. Vállalatnál becsléssel, a II. sz. Vállalatnál az utalványozott és a ténylegesen teljesített órák hányadából) a munka készenléti fokát és az árjegyzék szerinti forint-érték készenléti foknak megfelelő arányos részét állítják be a befejezetlen állomány munkadíjbevételi részeként. A fenti módon nyert anyagárbevétel és munkadíjbevétel összege adja, a befejezetlen termelés állományának értékét.

A III. sz. Vállalat a befejezetlen termelés munkadíjbevételei részét ugyancsak a be nem fejezett munkák munkautalványain szereplő utalványozott órák alapján állapítja meg, azonban eltérően az előbbi két vállalattól, az utalványozott órákat az előző havi egy utalványozott órára eső munkadíjbevételei egységgel szorozza be. Az így kapott összeget használja fel a befejezetlen termelés megállapításához.

Mindhárom, némileg eltérő módszernek megvannak a hiányosságai. (Például: az árjegyzékben feltüntetett munka értéke nem felel meg minden esetben az arra a munkára utalványozott órák értékének stb.)

II. Műszaki elkészültségi fok

A második és egyben a legnagyobb csoportot képező befejezetlen termelést meghatározó módszer, a műszaki elkészültségi fok alapján való számbavétel.

Előnye ennek a módszernek a többi eljárással szemben az, hogy aránylag egyszerű eszközökkel, különösebb előkészület nélkül, gyorsabban, határ-időre állapítható meg a befejezetlen termelés, azonban megbízhatóságához gyakran kétség fér.

A műszaki elkészültségi fok alapján történő számbavételnek több változata használatos.

II. a) Műszaki becslés

Az eljárásnak lényege az, hogy a tárgyi időszak végén egy bizottság, mely általában a főmérnökből, üzemvezetőből és még néhány műszaki vezetőből áll, sorrajárva a műhelyeket „megbecsüli“ az ott munkában lévő termékek mennyiségét (esetleg gyártmányonként) és százalékosan azok elkészültségi fokát. A statisztikus feladata azután, hogy a kapott százalékokkal kiszámítsa a befejezetlen termékek állományát, illetve annak az előző időszakokkal szemben mutatózó változását. A befejezetlen állomány megállapításának ezt a módszerét alkalmazza legtöbbször a Gázfejlesztőkészülékek Gyára, Középnéhez Vasszerkezeti Gyár, Hűtőgépgyár, Maszolaj Gépgyár, Meszhart Hajóműhely, Esztergomi Szerszámgyépgyár, Lemezmege-

kálógépek Gyára, Zománchuzalgyár, Budapesti Villamosgép- és Kábelgyár, Ganz Kapcsolók és Készülékek gyára stb.)

Akadnak azonban olyan vállalatok is, ahol ez a bizottság csak egy-két főből áll, vagy bizottság hiányában csak a művezető végzi el a becslést, a statisztikus az ő bmondása alapján, elfogadható bizonylatok nélkül állítja össze jelentését.

A vállalatok egy része a becslést egyéb rendelkezésre álló adattal igyekszik finomítani, megbízhatóbbá tenni.

A becsléssel megállapított adatokat esetleg utólag a könyvelés adataival ellenőrzik le és a mutatkozó eltérést a következő hónapban korrigálják.

Például:

I. havi becslült befejezetlen állománykülönbözet	— —	550 000 Ft
Könyvelés útján nyert befejezetlen állománykülönbözet		470 000 Ft
Túlbecslés	— — — — —	80 000 Ft
II. havi becslült befejezetlen állománykülönbözet	— —	610 000 Ft
Le az I. havi túlbecslés	— — — — —	80 000 Ft
II. havi jelentősen szereplő becslült befejezetlen állománykülönbözet	— — — — —	530 000 Ft

Vállalatonként változóan, a pontosabb becslési lehetőség biztosítására, a becslést végzők különböző rendelkezésre álló adatot is felhasználnak. Így esetenként figyelembe veszik a munkára addig ráfordított időmennyiséget, a kivételezett, vagy a munkára addig felhasznált anyagot stb.

II. b) Termelési szakaszok

A műszaki elkészültség alapján történő számbavétel másik változata, a termelés menetének szakaszokra való bontása, ahol az egyes szakaszok értéke határozza meg a befejezetlen termelés állományát. Ezt a módszert, nagyobb objektumot képező gyártmányok előállításával foglalkozó vállalatok alkalmazzák. Fontos, hogy az egyes műveletek, gyártási folyamatok jól elhatárolhatók legyenek és a vállalat kevés számú gyártmányt állítson elő.

Az eljárás lényege a következő. Az utókalkuláció (új típus gyártása esetén az előkalkuláció) alapján kiszámítják a késztermék önköltségi árából a gyártmány egyes gyártási folyamatára eső önköltséget. Az egyes szakaszok önköltsége a gyártmány teljes önköltségéhez viszonyítva, százalékos megoszlást ad. Ily módon százalékosan meghatározhatók az egyes gyártási szakaszok. A gyártmány elkészültségétől függően, tehát, hogy a tárgyidőszak végén melyik termelési szakaszban található, a megfelelő százalékszámmal beszorozott tervár vagy folvóár adja a gyártmány befejezetlen értékét. Az alábbi példában az „A” gyártmányból az első időszakban 4 munkadarab van gyártás alatt (8., 9., 10. és 11. sz. darabok). Az egyszerűség kedvéért a gyártási folyamatot 4 szakaszra bontjuk. (Előkészítés, alkatrészgyártás, stb.) A százalékok fejezik ki azt, hogy a késztermék önköltségéből a megfelelő gyártási szakaszra hány százalék esik. A példa szerint, a 8-as sz. munkadarab, az első két termelési szakaszon túljutott és a szükséges szereléseket is már majdnem elvégezték. A 11-es sz. munkadarabhoz még az alkatrészgyártás folyik. A „késztermék” sorban feltüntetett százalékok

fejezik ki azt, hogy az egyes munkadarabok hány százalékban nyertek befejezést a felmérés pillanatában (8. sz. darab 95,0%; 11. sz. darab 45,0%).

Pl.:

I. időszakban „A” gyártmány

Termelési szakasz	%	8. sz. drb.	9. sz. drb.	10. sz. drb.	11. sz. drb.
Előkészítés	15,0	15,0	15,0	15,0	15,0
Alkatrészgyártás	45,0	45,0	45,0	45,0	30,0
Szerelés	37,0	35,0	5,0	—	—
Végpróba	3,0	—	—	—	—
Késztermék	100,0	95,0	65,0	60,0	45,0

Ha egy késztermék változatlan ára 200 ezer Ft., akkor az első időszakban a befejezetlen termékek állománya változatlan áron a következő lesz:

- a 8. sz. darab értéke = $200 \times 95 = 190$ ezer Ft;
- a 9. sz. darab értéke = $200 \times 65 = 130$ ezer Ft;
- a 10. sz. darab értéke = $200 \times 60 = 120$ ezer Ft és
- a 11. sz. darab értéke = $200 \times 45 = 90$ ezer Ft.

A befejezetlen állomány az „A” gyártmányban a fenti szorzatok összege, azaz 530 ezer Ft lesz.

II. időszakban „A” gyártmány

Termelési szakasz	%	10. sz. drb.	11. sz. drb.	12. sz. drb.	13. sz. drb.	14. sz. drb.
Előkészítés	15,0	15,0	15,0	15,0	15,0	15,0
Alkatrészgyártás	45,0	45,0	45,0	45,0	30,0	—
Szerelés	37,0	37,0	30,0	—	—	—
Végpróba	3,0	—	—	—	—	—
Késztermék	100,0	97,0	90,0	60,0	45,0	15,0

A 8. sz. és 9. sz. darab a második időszakban elkészült. A befejezetlen darabok értéke az előbbi számítás szerint a második időszakban 594 ezer Ft, tehát az állománynövekedés + 64 ezer Ft.

Természetesen az egyes gyártásszakaszokat még tovább kell bontani, ezáltal az elkészültségi fokok megállapítása sokkal könnyebb és finomabb lesz és így minimális hibalehetőséget rejt magában.

Más eljárás szerint az egyes gyártási szakaszok megállapítása történhet a ráfordított munkaidő, vagy a felhasznált anyagok arányában is.

II. c) Kísérőlapok

Ugyancsak használatos eljárás, kísérőlapok alapján a befejezetlen termelés megállapítása.

A kísérőlap végig kíséri a munkadarabot az első munkába vételtől az utolsó műhelyig és közben valamennyi munkahelyen az ott elvégzett ráfordításokat (munkaidő, anyag) rávezetik. Az időszak végén, amennyiben a munka nem nyert befejezést, az addig rávezetett bejegyzések alapján, a kísérőlap beárazásra kerül. Az ily módon értékelt, be nem fejezett munkák kísérőlapjain szereplő értékek összege adja az időszak befejezetlen termelésének állományát.

Egyes vállalatok ugyancsak a kísérőlapok alapján, de nem beárazással, hanem műszaki becsléssel állapítják meg a befejezetlen termékek állományát. Ebben az esetben a kísérőlapokra már rávezetett ráfordítások viszonya az összes szükséges ráfordításhoz, vagy a teljesített normaórák viszonya az összes normaórához, határozza meg az elkészültség százalékát.

II. d) Normaóra

A műszaki elkészültség alapján való meghatározás másik formája, a befejezetlen termékállományban normaórák alapján való számbavétele.

Ennél a módszernél az egyes munkaműveletekre meghatározott normaóra értéke alapján kerül először a teljes termelési érték kiszámításra, majd a tárgyhavi készárutermelés levonása után fennmaradó rész adja a befejezetlen termelés állománykülönbözetét. Az alábbi példán egy 10 db-ból álló gyártási széria kerül hat hónap alatt elkészítésre. Egy darabnak a változatlan ára 200 000 Ft és egy darab elkészítéséhez 1000 normaóra szükséges.

Az árulista változatlan ára alapján kiszámításra kerül a széria értéke, az egy darabra és az egy normaóra-ra eső termelési érték. A tárgyidőszak teljesített normaóráit megszorozva az egy órára eső termelési értékkel, az eredmény adja a teljes termelést. Az elkészült darabok értékét ebből levonva, a maradék a befejezetlen termelés állománykülönbözetével lesz egyenlő. A havi teljesítések összegének a széria összértékéhez kell közelednie. A megkapott értékek helyessége megközelítőleg ellenőrizhető, részben az elkészült darabok és a gyártás kezdetétől rovatban szereplő értékekkel, részben műszaki becsléssel. A széria elkészültekor a befejezetlen termelés állományának természetszerűleg 0-nak kell lennie.

Például (l. a táblázatot a 102. oldalon).

Ez a módszer azonban egyes esetekben csak akkor helyes, ha minden normaóra, a végzett munkának és a belevitt anyagnak megfelelő értékkel kerül megállapításra. Így például egy megmunkálási normaóra Ft értéke nem lehet annyi, mint egy szerelői normaóra, vagy mint egy csomagolásra fordított normaóra értéke.

Gyártási szám: „X“		Széria szám: „Y“			
Készítendő darabok száma: 10 db.		Egy db. normaórája: 1000 óra			
Egy db. változatlan ára: 200 000 Ft		Egy normaórára eső (változatlan áras) érték: 200 Ft			
Időszak	Teljesített normaórák	Teljes termelés Ft	Ártermelés		Befejezetlen állományváltozás
			db.	Ft	
hó	500	100 000	—	—	+ 100 000
I. gyártás kezdettől	500	100 000	—	—	+ 100 000
hó	1 200	240 000	—	—	+ 240 000
II. gyártás kezdettől	1 700	340 000	—	—	+ 340 000
hó	2 200	440 000	2	400 000	+ 40 000
III. gyártás kezdettől	3 900	780 000	2	400 000	+ 380 000
hó	3 000	600 000	3	600 000	0
IV. gyártás kezdettől	6 900	1 380 000	5	1 000 000	+ 380 000
hó	2 200	440 000	3	600 000	— 160 000
V. gyártás kezdettől	9 100	1 820 000	7	1 600 000	+ 220 000
hó	900	180 000	2	400 000	— 220 000
VI. gyártás kezdettől	10 000	2 000 000	10	2 000 000	0

Hasonló megoldás, a teljesített órák alapján való számbavétel. Az eltérés ennél a módszernél csupán az, hogy egy lezárt gyártási széria statisztikailag megállapított, egységre eső teljesített óráit veszi alapul. Az átlagos teljesítményszázalék és egyéb körülmények változásának figyelembevételével határozza meg a tárgyidőszak teljesített óráit. Az eljárás további menete már azonos az előbb elmondottakkal.

Az említett eljárásokat, a könyveléses számbavételhez hasonlóan, összekapcsolják még más módszerekkel. Több vállalat az ellenőrzésnél a könyvelés adataira támaszkodik, míg mások a negyedévi, vagy esetleg a havi leltár eredményeivel vetik össze a befejezetlen termelésre vonatkozó adataikat.

A műszaki elkészültségi fok alapján a befejezetlen termelés meghatározására az előbbieken kívül még számos eljárás használatos. Azonban ezek már lényegében nem nagy eltérést mutatnak, így azok ismertetése felesleges.

III. Leltározás

A következő, és egyben a jelenleg alkalmazott módszerek között a legpontosabb, a befejezetlen termelésnek leltározás alapján történő megállapítása. Hátránya és ezért több helyen nem kerülhet egyelőre bevezetésre, hogy gondos és körültekintő munkát igényel és különösen nagy nehézséget okoz a sok gyártmányt előállító vállalatoknál, ahol a természetes mértékegységben való egyedenkénti számbavétel adminisztrációs nehézségek miatt majdnem megelédhatatlan.

A Statisztikai Szemle múlt év szeptemberi számában Spiro Miklós elvtárs ismertette a Rákosi Művek több vállalatánál már alkalmazott leltározási eljárást, így arra itt nem kívánunk kitérni. Meg kell azonban jegyezni, hogy a vállalatok egyrésze a leltár-felvétel kiértékelésének nem az ott említett módját alkalmazza. Legtöbb helyen a számbavett befejezetlen darabok értékelése egyszerű műszaki becsléssel történik. Másutt annak ismeretében, hogy a munkadarab hányadik műveleten (operáción) ment keresztül, az utolsó műveletnek megfelelő, kalkulált százalékos elkészültséget veszik figyelembe.

IV. Egyéb

Az eddig elmondott módszerek általában a gyakorlatban használt befejezetlen termelést meghatározó eljárások közül az ismertebbek.

Néhány vállalat azonban olyan módszert alkalmaz, mely eltérő az eddigiektől.

A Csavaráru gyár a befejezetlen termékek állományváltozását abból a gyakorlati tapasztalatból kiindulva állapítja meg, hogy amennyiben a sajtológépek gyártott mennyiség több mint a kiszállított készáru mennyisége, abban az esetben befejezetlen termelés-növekedés állt be. A gyártás folyamata szerint a kivételezett anyag először a sajtológépekre kerül, majd további 4—5 műveleten keresztül éri el a készáru fokozatát. A sajtológépekről lekerült mennyiségből leszámítva a további műveleteknél keletkezett hulladék- és selejtmennyiséget, a maradványnak meg kell egyeznie a készáruval. Ha nem egyezik meg, attól függően, hogy több, vagy kevesebb annál, abban az esetben emelkedett, illetve csökkent a befejezetlen állománykülönbzet.

Például:

A sajtológépek havi termelése „A” termékből	— —	100 000 kg
A további műveleteknél keletkezett hulladék és selejt		7 000 kg
Készárúnak kellene lenni	— — — — —	93 000 kg
A készáruraktár átvett	— — — — —	85 000 kg
Befejezetlen termelés emelkedése	— — — — —	8 000 kg

Tegyük fel, hogy egy kg befejezetlen „A” termék átlagára 5 Ft, az állomány-növekedés ezek szerint 40 ezer Ft-ot tesz ki. Némi hibát okozhat annak figyelmen kívül hagyása, hogy a termék hány műveleten ment már keresztül. Amennyiben a gyártás valamelyik műveletnél fennakad, a befejezetlen termelés értéke e felé a művelet felé tolódik, amit viszont az átlagár nem érzékel.

Hasonló elven alapszik az Acélöntő és Csőgyárnál alkalmazott eljárás. Az öntőde tisztítatlan öntvény-termelését (mivel a tisztítatlan öntvény súlyát nem mérik le) a gyakorlatban használt anyagkihozatali százaék alapján átszámítják tisztított öntvényre. A tisztító muhely termelését viszont a rak-tár-súly szerint veszi át. Amennyiben az öntőde termelése nagyobb, mint a tisztítóműhelyé, befejezetlen állomány növekedés, míg fordított esetben csökkenés áll be. A felmérés helyességét havonta műszaki becsléssel, míg fél-évenként leltározással ellenőrzik le.

Az Elektro-Service Vállalat több havi statisztikai tapasztalataiból kiindulva megállapította, hogy termelésének 57,0%-a az „A” üzemszre, míg 43,0%-a a „B” üzemszre esik. Ennek alapján havi tervét is a fenti arányban osztja szét a két üzemszre között. Ha a hónap folyamán a két üzemszre tervteljesítése között különbség áll be, abban az esetben az eltolódás befejezetlen állományváltozást idéz elő. Pl. havi terve 1000 ezer Ft. Ebből „A” üzemszret 570 ezer Ft, „B” üzemszret 430 ezer Ft terhel. Amennyiben az „A” üzemszre 110%-ra és a „B” üzemszre 100%-ra teljesíti tervét, a befejezetlen termelés állományváltozása az „A” üzemszre 10%-os túlteljesítése következtében + 57 ezer Ft lesz. Ez a módszer azonban meg-lehetősen pontatlan, a műszaki becsléssel azonos értékű.

A MAVAG Mozdony és Gépgyár és a Magyar Elektromosgyár eljárása egymáshoz hasonló alapelvből indul ki. A MAVAG a darabbéresek, a Magyar Elektromosgyár a produktív munkások bérével hozza a termelési értéket összefüggésbe. A darabbéresek, ill. produktív munkások 1 Ft bérére eső termelési értéket több hónap eredményének vizsgálatából nyert tapasztalatok alapján állandónak veszik. Ennek ismeretében, a vállalatok a tárgyhóban kifizetett darabbért ill. produktív munkabért beszorozzák az egy Ft bérre eső termelési érték mutatójával és eredményként a teljes termelési értéket kapják meg. Pl. az egy Ft termelési érték mutatója 3,7 Ft. A tárgyhóra kifizetett bér 850 000 Ft. Teljes termelési értéke ezek szerint 3 145 000 Ft. Az így kiszámított teljes termelési értékből levonva a tárgyhavi árutermelést, a maradvány a befejezetlen termelés állománykülönbsözetével lesz egyenlő.

Az ismertetett egyéb módszerek és általában az egymástól kisebb, vagy nagyobb mértékben eltérő eljárások, egyrészt a vállalatok azon igyekezetét bizonyítják, hogy a lehetőségekhez képest a legjobb, a körülményekhez, saját vállalati adottságukhoz legjobban alkalmazkodó rendszer szerint állapítsák meg termelési tevékenységük eredményét.

Azonban éppen a módszerek sokfélesége mutat rá, az ezen a téren uralkodó egészségtelen állapotra. Sok esetben az azonos profilu, hasonló szervezeti vállalatok egymástól teljesen eltérő, jobb-rosszabb módszert alkalmaznak.

A Kohó- és Gépipari Minisztériumból kiemelve néhány főosztályt, a felügyeletük alá tartozó és a megfigyelésbe bevont vállalatok az egyes módszereket az alábbi százalékos megoszlás szerint vezették be:

	Könyvelés	Műszaki elkészültség	Leltár	Egyéb
XIII. Gépipari főosztály	8,0%	80,0%	6,0%	6,0%
XIV. Járműipari főosztály	24,0%	62,0%	5,0%	9,0%
XV. Erősáramú főosztály	24,0%	48,0%	19,0%	9,0%

Mindhárom főosztály vállalatai az általuk alkalmazott rendszerrel képviselik valamennyi ismert eljárást és az eljárások minden elképzelhető változatát. Nyugodtan mondhatjuk: ahány vállalat, annyi módszer.

Az adatgyűjtésbe bevont vállalatok túlnyomó többsége elismeri, hogy az általa alkalmazott eljárás hibás, pontatlan és sok esetben lehetőséget ad arra, hogy a valóságnál kedvezőbb eredményeket mutathassanak ki.

A Kohó- és Gépipari Minisztérium, mint ebben a kérdésben a leginkább érdekelt szerv, a közele jövőben erélyesen kíván rendet teremteni ezen a téren. A tervfőosztály munkatervi feladatául tűzte ki, hogy március 31-ig iparáganként, a lehetőséghez képest egységes és megbízható rendszert dolgoz ki és azt a vállalatoknál, a szükséges számviteli előfeltételek biztosítása mellett, 1952. június 30-ig bevezeti.

A befejezetlen termelés számbavételénél mutatkozó hiányosságok felszámolása hatalmas segítséget nyújt majd a megbízhatóbb, pontos, és gyors statisztika megvalósításához.

A MAGYAR-SZOVJET KÖZGAZDASÁGI SZEMLE

legújabb számának tartalmából:

A Magyar Népköztársaság 1952. évi költségvetése

A. Akinfov : Sztálin Műveinek 13. kötete

Csikós-Nagy Béla : Feladataink a tervmunka fejlesztésében (II.)

A. Kurszkij : A népgazdasági mérleg kérdései

Fehér Lajos : Termelészövetkezeti mozgalmunk helyzete és feladatai

Manukján : A fegyverkezési hajszája nem menti meg a tőkésvilágot a válságtól

Soós Gábor : Növénytermelésünk helyzete a kétéves fejlesztési terv időszakában

M. Nyeszterov : Gazdasági együttműködés — kívánatos és lehetséges

G. Szlavjanov : Gazdasági kérdések az ENSZ gazdasági és szociális tanácsának 13. ülésén

Zsukov-Breusz-Szokolovszkij : Egyéni és brigád önálló elszámolás

J. Kronrod : A szovjet állam harca az áru- és pénzviszonyok átalakításáért 1926—1935-ig

Megrendelhető a kiadóhivatalban : V., Kossuth Lajos-utca 20.

Telefon : 183-930

KÖZOKTATÁSUNK AZ 1951/52 TANÉV ELEJÉN

A kultúrforradalom feladatai — amint erre Révai elvtárs a MDP II. Kongresszusán rámutatott — nyilvánvalóan nem öncélú feladatok, hanem gazdasági és politikai feladatainknak függvényei és kölcsönhatásban vannak velük.

Ennek megfelelően ötéves tervünk gazdasági feladatainak felemelését követnie kellett a köznevelési terv felemelésének is. A hatalmas arányú szakkáder-szükséglet kielégítésének széles és szilárd alapokon nyugvó biztosítása elsősorban a felemelt közoktatási tervek teljesítésén múlik.

A felemelt terv adatai világosan mutatják azt is, hogy „ötéves tervünk nemcsak az iparosítás terve, nemcsak a mezőgazdaság szocialista átszervezésének terve, nemcsak az életszínvonal emelésének terve, hanem egyben a szaktudás és az általános műveltség nagyarányú emelésének terve is“.¹

A nagy követelményekkel fellepő kulturális tervek teljesítésének — ugyanúgy, mint a gazdasági tervek teljesítésének — biztosítéka az ötéves terv első évében elért eredményekben rejlik. Rákosi elvtársnak 1948-ban még azt kellett megállapítania, hogy kulturális és ideológiai területen vagyunk a legjobban elmaradva. A MDP II. Kongresszusán Révai elvtárs már rámutathatott, hogy „Kulturális és ideológiai területén is megkezdjük a felzárkózást a politikai és gazdasági téren elért nagy eredményeinkhez.“

Ez a felzárkózás a MDP II. Kongresszusa óta eltelt egy év alatt a közoktatás területén is tovább folytatódott.

Ennek eredményeként hatalmas mértékben emelkedett a tanulóok, az alsó-, közép- és felsőfokú oktatásban részesülők száma. Nem beszélve a szakmai képzésben, át- és továbbképzésben részesülők tömegeiről, a Munkaerőtartalékok Hivatalának iskoláiban tanuló iparitanulóok egyre növekvő seregeiről, az iskolán kívüli népoktatásban részesülők tíz- és százazereiről, az 1951 szeptemberében megindult új tanév elején közel 1400 ezren indultak rohamra a különböző tanintézményekben a magasabb műveltség megszerzéséért. Ötéves tervünk végrehajtásában egyre nagyobb számban vesznek részt a szakosított középiskolákból, az egyetemekről és főiskolákról kikerülő új szakkaderek. Döntő módon megjavult a közép- és főiskolák tanulóinak szociális összetétele. Megtörtént az alapvetés a dolgozó nép új, szocialista értelmisége kialakításához.

¹ Révai József elvtársnak a Magyar Dolgozók Pártja II. Kongresszusán elmondott beszédéből.

Igy nyer tartalmat Alkotmányunk 48. §-a: „A Magyar Népköztársaság biztosítja a dolgozóknak a művelődéshez való jogát“. A Magyar Népköztársaság oktatási politikája a dolgozók gyermekeinek tanulását olyan széles körben biztosítja, amilyenre Magyarország történelme folyamán soha nem került sor. Nem is kerülhetett.

A kultúra az osztályharc fegyvere. Sztálin, a műveltség osztálytartalmát jellemezve mondotta: „A műveltség fegyver, amelynek hatása attól függ, hogy kinek a birtokában van és hogy kire akarnak ezzel a fegyverrel lesújtani“.²

A polgári Magyarországon ez a fegyver a kizsákmányoló osztályok kezében volt és ezt a fegyvert minden módon arra használták fel, hogy a dolgozók elől elzárják a tanulást, a művelődés útját. A felszabadulás előtt az uralkodó osztálynak nem volt érdeke, hogy a nép széles rétegei tanulnak, műveltek legyenek. Iskolapolitikája is arra irányult tehát, az elemi iskolától az egyetemig, hogy megőrizze saját részére a műveltség monopóliumát.

Személtelően bizonyítják ezt még az akkori tanügyi statisztikából kihámozható adatok is.

Az elemi iskolába való beiratkozás — elméletben — azelőtt is kötelező volt. Világosan mutatja az akkori iskolapolitika céljait, hogy ennek ellenére pl. az 1937/38 tanévben a tanköteleseknek még a 80%-a sem iratkozott be.

A felszabadulás előtt az elemi iskola, népiskola első osztályába beírt tanulóknak alig 20%-a jutott el a mai általános iskola VIII. osztályának megfelelő osztályba. A lemorzsolódás hatalmas mértékére jellemző, hogy az 1937/38 tanévben, amikor a 6—14 éves korúak létszáma kb. 10%-kal volt több, mint jelenleg, a VIII. évfolyamos vagy annak megfelelő osztályba járó tanulók száma még a mostaninak a felét sem közelítette meg.

A középiskolák és az egyetemek kapui gyakorlatilag zárva voltak a munkás és dolgozóparaszt származású gyermekek előtt. Az 1937/38 tanévben a munkás és dolgozóparaszt származásúak aránya a középiskolákban mindössze 4% volt, az egyetemeken pedig még a 4%-ot sem érte el.

Az egész egyetemi oktatás annak a célnak a szolgálatában állott, hogy a magasabb képesítéshez kötött, magasabb pozíciók betöltését az uralkodó osztály majdnem kizárólag a saját számára biztosítsa. Ez a társadalmi rendszer azonban még a saját osztályából származó értelmiség foglalkoztatását sem tudta teljes mértékben biztosítani. Ennek eredményeként az 1938. évet megelőző tíz esztendő alatt az egyetemi hallgatók száma évről-évre csökkent, mégis „A főiskolák felé rohanó ifjúság alig szűnő árját“ az akkori kormányzat Magyarország társadalmi problémái közül a legégetőbbek egyikének tekintette. A főiskolai hallgatóság „aggasztó növekedéséről“ beszéltek.

A nőket úgyszólván teljesen elzárták a tanulási lehetőségektől. A leányközépiskolák lényegében semmilyen képesítést nem nyújtottak. Műegyetemre szinte egyáltalán nem vettek fel nőket, a jogi karra is csak igen korlátozott számban. Az orvos és bölcsészkaron tanultak ugyan nők, de nagyon csekély arányban.

² Sztálin: A leninizmus kérdéseiről, 10. kiadás, 610. old., oroszul.

Alapvető változás állott elő mindebben a felszabadulás után. A Magyar Kommunista Párt, majd később a Magyar Dolgozók Pártjának alapvető célkitűzései között szerepelt a vagyonos osztályok műveltségi monopóliumának a felszámolása.

A Párt harcának eredményei évről-évre nagyobb mértékben jelentkeztek. Kezdetben a hatalom megszilárdításáért és az ellenség politikai és gazdasági állásainak felszámolásáért folyó küzdelem megkívánta a Párt főerejének erre a feladatra való összpontosítását. Ezt az átmeneti időt az ellenség igyekezett kihasználni, hogy a köznevelés területén fékezze az előrehaladást. A gazdasági és politikai harcban elért sikerek nyomán azonban a Párt mind következetesebben foglalkozott az oktatás kérdésével.

Döntő fordulatot hozott e téren — miként dolgozó népünk egész életében — az 1948-as esztendő az iskolák államosításával. A Párt Központi Vezetőségének határozata a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium munkájával kapcsolatos kérdésekről, leleplezte a Minisztériumba beférkőzött ellenséget, feltárta a hibákat, rámutatott a megoldandó feladatokra és kijelölte a célhoz vezető utat.

Az eredmények mindenekelett a tanulók létszámának emelkedésében jelentkeztek. Az általános iskolákban 1951/52-ben 1213 ezren tanultak, közel 11 %-kal többen, mint 1937/38-ban. A felszabadulás előtti évek már említett alacsony iskolázási arányával szemben ebben a tanévben az összes tanköteleskorúak 97 %-át sikerült az iskolába beirattatni; ez az arány a tavalyi beírási arányszámnál is magasabb. Ugyanakkor meg kell említeni, hogy az általános iskolák tanulóinak számában némi csökkenés következett be, a múlt évhez képest. Ez főként annak a következménye, hogy újabb rendelkezés értelmében ebben az évben azokat a gyermekeket, akik augusztus 31-ig a 6. életévüket nem töltötték be, nem irathatták be az általános iskola első osztályába.

Csökkenette a beíratott tanulók számát az a körülmény is, hogy ebben a tanévben 14 éven felüli gyermek csak abban az esetben minősült tankötelezettnek, ha ezt a szülő írásban kérte. A szülők egyrésze azonban kellő politikai felvilágosító munka hiányában ennek a rendelkezésnek nem tett eleget. A középiskolákban, egyetemeken és főiskolákon tanulók számának alakulását a következő összeállítás mutatja:

Középiskolai tanulók és egyetemi (főiskolai) hallgatók éveleji létszáma

Tanév	Középiskolai tanulók	Egyetemi, főiskolai hallgatók
	száma ezeren	
1937/38*	52,3	11,7
1948/49	72,8	22,7**
1949/50	82,1	23,7**
1950/51	95,9	33,2
1951/52	107,9	40,7
1937/38. év százalékában		
1937/38	100,0	100,0
1948/49	139,1	192,8
1949/50	156,8	201,8
1950/51	183,2	282,2
1951/52	206,1	346,1

* Évvégi adat.

** Februári adat.

Ha még ehhez hozzávesszük, hogy az 1951/52. tanév elején 8 ezren tanultak a dolgozók általános iskoláiban, több mint 14 ezren indultak neki, hogy napi munkájuk elvégzése mellett, a dolgozók középiskoláiban sajátítsák el a középiskolai ismereteket, a szakértetségis tanfolyamokon csaknem öt és félezren — háromszor annyian, mint két évvel korábban — törekednek megszerezni az egyetemi és főiskolai tanulmányokhoz szükséges előképzettséget, a folyó tanévtől bevezetett levelezőoktatás segítségével is többszázan folytatnak felsőfokú tanulmányokat, világosan áll előttünk a kép, hogy a kultúrforradalom teljes megvalósításának feltételei mind szélesebb alapokon nyugszanak.

A középiskolai tanulók számának az 1937/38. tanévhez viszonyított több mint 100%-os, az egyetemi és főiskolai hallgatóknak pedig majdnem 250%-os emelkedése önmagában is hatalmas siker. A számszerű emelkedésen túlmenően azonban lényeges változás következett be a tanulóknak az egyes középiskola-típusok, illetve egyetemi karok szerinti megoszlásában és szociális összetételében. Jelentékenyen javult a leánytanulók és a nőhallgatók aránya is.

Már a felszabadulás után a közép- és felsőfokú oktatás feladatainak súlypontja egyre nagyobb mértékben a szakkáder-utánpótlás nevelésére helyeződött. Ujabb lendületet adott az átalakulásnak a Központi Vezetőség említett határozata, amely feladatként jelölte ki a szakképzés színvonalának emelését. „Meg kell javítanunk és ki kell szélesítenünk egész szakképesítést nyújtó rendszerünket, a szakgimnáziumoktól a főiskolákig és a különböző szaktanfolyamokig” — mondta a határozat. Ennek megfelelően fejlődött a közép- és főiskolák szervezete.

Az 1937/38 tanévben a középiskolák között a mostani ipari technikumhoz hasonló iskolatípus egyáltalán nem volt, mezőgazdasági középiskola pedig mindössze 4 működött. Az 1951/52 tanév elején megindult 425 középiskolából 64 volt ipari, 55 mezőgazdasági technikum és 68 közigazdasági középiskola.

A határozat nyomán az 1948/49. tanév óta a tanulók száma az ipari technikumokon csaknem háromszorosára, a mezőgazdasági technikumokon pedig több mint kétszeresére emelkedett. Az 1951/52 tanévre az ipari technikumokra beiratkozott 18,9 ezer és a mezőgazdasági technikumokra beiratkozott 6,8 ezer tanuló az összes középiskolai tanulóknak közel 25%-át tette, szemben az 1948/49. tanévi nem egészen 14%-kal.

A dolgozók középiskoláiban tanulók is évről-évre nagyobb számban látogatják az ipari technikumokat. Az összes tanulóknak közel kétharmada jár ipari technikumokba, arányuk itt az előző évben még csak 49% volt.

A felszabadulás óta felsőfokú oktatásunk struktúrája is hatalmas mértékben megváltozott.

Az egyetemek száma (hittudományi főiskolák nélkül) az 1938. évi 16-ról 28-ra emelkedett. A folyó tanévben 9 új önálló egyetem és főiskola kezdte meg működését. Ebben a tanévben nyílt meg Szegeden a Közlekedési Műszaki Egyetem, Budapesten az Idegen Nyelvek Főiskolája. Önálló egyetemmé szervezték át a Műszaki Egyetem miskolci (gépész-, bánya- és kohómérnöki) és veszprémi (vegyipari) karát. A budapesti, szegedi, pécsi és debreceni orvosi és gyógyszerészkarok önálló egységként kiváltak a tudomány-

egyetemekből. Ujjonnan szervezték a Műszaki Szaktanárképző Főiskolát. A karok száma az új szervezésekkel a múltévi 50-ről 67-re emelkedett.

A fejlődésnek a szocializmus építése és az ötéves terv célkitűzései által megszabott irányát legjobban a hallgatók karok szerinti megoszlásának változása fejezi ki.

Egyetemi hallgatók számának megoszlása, karok szerint

Kar	Az egyes karok hallgatóinak száma az összes hallgatók %-ában	
	1937/38	1951/52
Mérnök, vegyész	9,0	34,0*
Bölcsész	18,3	24,8
Orvos	12,4	8,8
Közgazdász	6,6	9,8
Jogász	38,8	3,8
Művész	2,7	3,9

* A Gazdasági és Műszaki Akadémia és a Műszaki Szaktanárképző Intézet hallgatói nélkül.

Az ötéves terv megindulása óta a műszaki felsőoktatásban részesülők száma megháromszorozódott. Az 1951/52. év elején kerekén 15 ezer hallgató, az összes hallgatóknak közel 37%-a iratkozott műszaki egyetemre. Az esti hallgatóknak több mint a fele részesül műszaki felsőoktatásban.

A szocializmus építésének szolgálatában álló iskolapolitika teremtette meg a szakérettségis tanfolyamok rendszerét. A szakérettségis tanfolyamok kétéves iskolák (első évben esti, második évben egésznapos), ahol az arra kiválasztott tehetséges munkás és dolgozóparaszt származású fiatalok a különböző egyetemi és főiskolai tanulmányokhoz szükséges előképzettséget szerzik meg. A szakérettségis rendszer még a közeljövőben is az egyetemek munkás és dolgozóparaszt utánpótlásának jelentékeny forrása lesz. A szakérettségis tanfolyamok hallgatóinak száma 1949/50 tanév vége óta több, mint háromszorosára emelkedett. Az öt és félezer szakérettségis hallgató közel 36%-a mérnöki szakra jár.

Népi demokráciánk iskolapolitikájának legátütőbb sikere a munkás és dolgozóparaszt származású tanulók arányának hatalmas mértékű emelése, a tanulók szociális származás szerinti megoszlásának alapvető megváltoztatása.

Már a Párt Központi Vezetőségének 1948. évi határozata — minden ellenséges, kártevő aknamunka ellenére is — mint legnagyobb eredményt emelhetné ki, hogy: „... az 1948/49 iskolaévben döntő módon megnövekedett a munkás- és dolgozóparaszt-származású tanulók aránya. Középiskoláink első osztályaiban jelenleg az összes tanulók 57,7%-a munkás- és dolgozóparaszt-származású tanuló. A főiskoláink és egyetemünk első évfolyamára beiratkozott hallgatók fele munkás- és dolgozóparaszt-származású hallgató. Lényegében megszüntettük tehát a volt uralkodó osztályok műveltségi monopóliumát“.

A határozat célkitűzéseinek megvalósítása nyomán az idézett megállapítás újabb, további eredmények kiindulópontja lett.

A középiskolákban a munkás- és dolgozóparaszt-származásúak aránya a következőképpen alakult:

*Munkás- és dolgozóparaszt-származású tanulók aránya
a középiskolákban*

Tanév	Munkás		Dolgozóparaszt	
	származású tanulók száma			
	ezerben	az összes tanulók %-ában	ezerben	az összes tanulók %-ában
1948/49	13,4	18,7	14,4	20,1
1949/50	22,3	29,0	16,2	21,1
1950/51	33,9	35,4	22,7	23,7
1951/52	43,2	40,1	27,2	25,2

Az 1951/52 tanévre beiratkozott tanulóknak már majdnem kétharmad-része munkás- és dolgozóparaszt-származású. Az első évfolyamra beiratkozottak között ez az arány már túlhaladta a 70 %-ot.

A munkásszármazású tanulók aránya az ipari technikumokon a legnagyobb, — 57,3%, a dolgozóparaszt-származásúaké pedig érthetően a mezőgazdasági technikumokon, — 55,9%.

Az egyetemeken és a főiskolákon a munkás- és dolgozóparaszt-származású tanulók arányának javulása a Központi Vezetőség határozata után még rohamosabb volt, mint a középiskolákban.

*Munkás- és dolgozóparaszt-származású hallgatók aránya
az egyetemeken és főiskolákon*

Tanév	Munkás		Dolgozóparaszt	
	származású hallgatók száma			
	ezerben	az összes hallgatók %-ában	ezerben	az összes hallgatók %-ában
1948/49	3,2	14,2	2,8	12,1
1949/50	5,5	24,0	3,4	15,1
1950/51	11,6	35,0	5,8	17,4
1951/52	16,1	39,5	7,8	19,1

A munkásszármazású egyetemi és főiskolai hallgatók száma az 1948/49 tanév vége óta közel ötszörösére, a múlt tanév eleje óta is közel 40 %-kal emelkedett.

A kizsákmányoló származásúak száma az 1948/49. évvégi 5,8 ezerről kevesebb mint tizedére, 553-ra esett; arányuk 25,7 %-ról 1,4 %-ra.

Az egyetemekre és főiskolákra járó munkás- és dolgozóparaszt-származásúak zöme műszaki felsőoktatásban vesz részt; a munkásszármazásúaknak kereken 40 %-a, a dolgozóparaszt-származásúak pedig közel negyede.

A hallgatók szociális származás szerinti összetételének állandó javulását még világosabban mutatja az arány évfolyamonkénti alakulása. Az V. évfolyamon a munkásszármazásúak aránya csak 16,9%, a dolgozóparaszt-származásúaké pedig 11%, arányuk az alacsonyabb évfolyamok felé emelkedve az I. évfolyamon már meghaladja a 45, illetve a 20 %-ot.

Népköztársaságunk Alkotmányának sarkalatos pontja a nők teljes egyenjogúságának biztosítása minden téren. Ez teljes mértékben érvénye-

sül a tanulás terén is. Középiskoláink, főiskoláink és egyetemünk kapui minden korlátozás nélkül szélesre tárultak a dolgozó nép leányai előtt. A Párt és a közoktatásügyi kormányzat pedig minden segítséget és támogatást megad, hogy a nők az iskolák padjaiban is elfoglalhassák az őket megillető helyeket.

A középiskolai tanulmányokat folytató leánytanulók száma az utóbbi években rohamosan emelkedett. Az 1951/52 tanévre beiratkozott közel 49 ezer leány az összes középiskolai tanulónak 45%-át tette. Az I. évfolyamon ez az arány már az 50%-ot is meghaladta.

A leánytanulók aránya az elmúlt tanév eleje óta minden iskolatípusban emelkedett. Legkevésbé kielégítő a helyzet az ipari technikumoknál, ahol a leánytanulók létszáma az egy évvel ezelőttihez viszonyítva több, mint 54%-kal emelkedett ugyan, az arány azonban alig javult és az összes iskola-típusok közül a legalacsonyabb (23.3%).

Az egyetemekre és a főiskolákra az 1951/52 tanév elején közel 10 ezer nőhallgató iratkozott be. Az ötéves tervidőszak alatt számuk évente mintegy 2 ezerrel növekedett, az összes hallgatókhoz viszonyított arányukban azonban némi visszaesés, illetve stagnálás tapasztalható.

*Egyetemi és főiskolai nőhallgatók száma és aránya
a tanév elején*

Tanév	Nőhallgatók száma	
	ezerben	az összes hallgatók %-ában
1949/50*	5,8	24,3
1950/51	7,8	23,5
1951/52	9,6	23,5

* Februári adat.

A nőhallgatók legnagyobb része a pedagógiai főiskolákon és a tudományegyetemek tanárképző tagozatain tanul. A műszaki egyetemeken arányuk a múlt tanév vége óta emelkedett, de még mindig alig haladja meg a 9%-ot.

A Központi Vezetőség határozatának útmutatása nyomán a közoktatásügy egész területén sikerült döntő győzelmeket aratni. Az elért eredmények megszilárdításához és a további fejlődés alapjainak a kiszélesítéséhez azonban fokozottabb mértékben fel kell venni a harcot a lemorzsolódás ellen.

Ez év január 7-én a megyei tanácsok oktatási osztályai vezetőinek és csoportvezetőinek értekezletén Darvas József közoktatásügyi miniszter is felhívta a figyelmet, hogy a lemorzsolódás kérdésében fokozottabbak a feladatok.

Az általános iskolai lemorzsolódás veszélyezteti a távolabbi tervek, az ötéves terv célkitűzéseinek teljesítését is.

A lemorzsolódás kérdése szorosan összefügg a túlkorosság problémájával.

Ebben a tanévben a beírt összes tanulónak több mint 28%-a nem a korának megfelelő, hanem annál alacsonyabb évfolyamba jár. A saját évfolyamukban túlkorosak aránya a múlt tanév óta is minden évfolyamban

jelentősen csökkent, de még mindig igen magas, különösen az V., VI. és VII. évfolyamban, ahol a tanulóknak 35—38%-a idősebb az osztálynak megfelelő normál kornál.

Túlkorosak magas aránya eredményezi azt, hogy az általános iskolai tanulók jelentős része tanköteles koruk ideje alatt nem érheti el a VIII. osztályt és ennek következtében a túlkorosak közül sok kimarad, többnyire még abból az osztályból, amelyikben tanköteles korát betöltötte.

A nem tanulmányi ok miatt tanévet vesztett tanulók számára az 1950/51. tanévben megszervezték az évfolyampótló osztályokat azokban az iskolákban, ahol egy-egy osztályban sok a koruknak megfelelő évfolyamtól elmaradtak száma. Az évfolyampótló osztályokban külön tanterv szerint tanítanak, amelynek alapján félév alatt veszik át egy teljes év anyagát. A folyó tanévben az évfolyampótló osztályok több mint 10 ezer tanulóknak nyújtottak lehetőséget elvesztett tanéveik behozására. A hatalmas feladathoz viszonyítva azonban ez nem elegendő és csak az évfolyampótló osztályok szervezésének kiszélesítése után lehet remélni a saját osztályukban túlkoros, tehát a lemorzsolódás veszélyének legjobban kitett tanulók számának további csökkenését.

Tanügyi politikánk alapja annak előmozdítása, hogy rohamosan emelkedjék a magasabb fokú oktatásban részesülők száma. Az általános iskolai lemorzsolódás csökkentése mellett elsőrendű feladat tehát elérni azt, hogy az általános iskola VIII. osztályát elvégzett tanulók lehető legnagyobb része folytassa tanulmányait a középiskolákban.

A konkrét célkitűzés ezen a téren, hogy az általános iskola VIII. évfolyamát végző tanulóinak kb. a felét kell bevinni a középiskolába. Az 1951/52. tanévben 37 ezren iratkoztak be a középiskolák I. osztályába, ezerrel többen, mint az elmúlt tanévben, arányuk azonban alatta marad az előző évben elért 50.6%-nak.

A lemorzsolódás a középiskolákban különösen magas az I. évfolyamokon, ezért a középiskolai lemorzsolódás elleni küzdelem súlypontját az I. évfolyamos tanulók kimaradásának a meggátlására kell helyezni. Fokozott figyelmet kell fordítani a mezőgazdasági technikumokra, ahol a lemorzsolódás a legmagasabb. Legkedvezőbb a kép az ipari technikumokon.

A lemorzsolódások megnövekedését erősen befolyásolták vidéken a bejárás nehézségek. Egyes megyékben viszont az I. évfolyamra jelentkezett tanulók nagyrészt mechanikusan más típusú középiskolába irányították át. Ennek következtében jelentős részüik elvesztette a további tanuláshoz a kedvét és inkább kereső pályára lépett; sokan mentek el ipari tanulóknak is.

A lemorzsolódás elleni küzdelem felsőoktatásunknak is lényeges kérdése, elsősorban a természettudományi karokon és műszaki egyetemeken.

A lemorzsolódáson kívül közoktatásunk fejlődésének akadályává válhat, éppen a növekedés, a fejlődés nehézségeire mutató tanerőhiány, ami annak következtében jelentkezik, hogy a tanítóképzőt, de főleg egyetemet végzettek közül sokan nem a pedagógus pályát választják élethivatásul.

*

Tanügyi statisztikánk az adott áttekintésben kultúrforradalmunknak a közoktatás terén elért jelentős eredményeiről számolhatott be. Beszámolhatott arról, hogy a felzárkózás a politikai és gazdasági téren elért nagy

eredményekhez nemcsak megkezdődött, hanem komoly előrehaladást is tett. Ugyanakkor a statisztika rámutathatott a további fejlődést fékező hiányosságokra, amelyekre ha nem fordítunk kellő figyelmet, az eddigi munka gyümölcsét is veszélyeztethetik.

A hiányosságok feltárása egyben kijelöli a tanügyi statisztika súlyponti feladatait. A lemorzsolódás elleni harcban, az általános iskolai túlkorosak problémájának a megoldásában, a tanerő ellátottsággal kapcsolatos kérdésekben — hogy csak a legfontosabbakat említsük, — a tanügyi statisztikának az okok feltárásával és mélyreható elemzésével komoly segítséget kell nyújtania a tanügyigazgatásnak.

A Központi Statisztikai Hivatalnak és a tanügyigazgatás statisztikai szerveinek szoros együttműködése a vázolt feladatok megoldásában nagymértékben hozzájárulhat a köznevelés terén elért eredmények megszilárdításához és további sikerek előmozdításához.

A „SZOCIALISTA STATISZTIKA KÖNYVTÁRA“

című kiadványsorozatban

megjelent

A VÁLLALATON BELÜLI STATISZTIKA RENDJE FONODÁKBAN ÉS SZÖVŐDÉKBEN

Tárgyalja a tervezés általános szempontjait, a pamutfonodák és pamutszövődék termelési és technológiai folyamatának főbb ismertetését, az ajánlott bizonylatok leírását, célját, tartalmát és összefüggését más bizonylatokkal, valamint a bizonylatok mintáit számszerű adatokkal kidolgozva és a bizonylatok útjának tematikus ábrázolását

Ára : 13,— Ft

KAPHATÓ

az Állami Könyvterjesztő Vállalat könyvesboltjaiban

ÚJ SZABÁLYZAT A KÖNYVELÉSI BESZÁMOLÓKRÓL ÉS MÉRLEGEKRŐL*

A könyvvitel sajátos módszereivel visszatükrözi a bővített szocialista újratermelés folyamatát s a szocialista népgazdasági számvitel rendszerében a gazdasági tervteljesítés ellenőrzési és elemzési eszközöként rendkívül fontos szerepet tölt be.

A statisztikai beszámolók a könyvviteli adatokon alapulnak.

A népgazdaság fejlődésének legfontosabb gazdasági mutatószámait a könyvviteli adatok alapján, statisztikai feldolgozásuk és általánosításuk után állapítjuk meg.

Ezért rendkívül fontos a könyvviteli módszerek szabályozása, minthogy a könyvvitel feladata biztosítani a gazdasági műveletek megbízható, az igazságnak megfelelő, gazdasági szempontból helyes és egyöntetű visszatükrözését, valamint a számviteli és a terv-mutatószámok teljes összhangját. Az egységes számviteli módszerek lehetővé teszik mind az egyes vállalatok és szervezetek, mind az egyes népgazdasági ágak tevékenységének ellenőrzését.

A kormány által 1936-ban jóváhagyott „Szabályzat az állami és szövetkezeti gazdasági szervezetek és vállalatok könyvviteli beszámolóiról és mérlegeiről” tartalmát éppen e feladat alapján határozták meg.

A több mint 15 évi alkalmazás azt mutatta, hogy a szabályzatban a könyvvitelt és a beszámolók szervezését illető legfontosabb elvek kétségtelenül helyesek és a célnak megfelelőek voltak.

Másfelől azonban a szabályzat kiadása óta eltelt időszak alatt lényegesen emelkedtek a számviteli és beszámolási mutatószámok gazdasági tartalmával szemben támasztott követelmények, gazdag tapasztalatok halmozódtak fel s mindezeket figyelembe kellett venni a könyvvitel és a beszámolók javítását célzó további munka során. Felvetődött néhány olyan módszertani kérdés is, amelyet törvényhozásilag kellett megoldani.

A számviteli munka egyszerűsítési gyakorlata és az élenjáró vállalatok tapasztalatai megmutatták, hogy lehetőség van a beszámolók összeállításí határidejének csökkentésére s ugyanakkor minőségük javítására.

Ezért a Szovjetunió kormánya 1951 szeptemberében jóváhagyta az új „Az állami, szövetkezeti (kivéve a kolhozokat), társadalmi vállalatok és szervezetek könyvelési beszámolóiról és mérlegeiről szóló szabályzat”-ot.

Mindenekelőtt arra kell rámutatnunk, hogy az új szabályzat kibővíti a hatálya alá tartozó gazdasági szervezetek körét. Míg a régi szabályzat

hatálya csupán az állami, szövetkezeti gazdasági szervezetekre és vállalatokra terjedt ki, addig az új szabályzat már a társadalmi szervezetek vállalataira — így pl. a szakszervezetek vállalataira — is kiterjed.

Új elvek szerint nyertek megoldást a könyvvitel és a beszámolók felsőbb irányításának kérdései is. A könyvvitel módszertani irányítására a Szovjetunió Pénzügyminisztériumát hatalmazták fel. A szabályzat ezenkívül megállapítja, hogy a típus számlaterveket, a könyvviteli és beszámolási típus-ürlapokat és a vezetésükre adott utasításokat a Pénzügyminisztérium a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala hozzájárulásával hagyja jóvá.

A szabályzat megállapítja továbbá, hogy a minisztériumok kötelesek az egyes iparágakban előállított termékek önköltség-kalkulációjára adott utasításhoz és a kalkulációs ürlapokhoz a Szovjetunió Pénzügyminisztériuma és Központi Statisztikai Hivatala előzetes hozzájárulását kikérni.

A Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatalára tehát újabb komoly köteleesség hárult.

A könyvvitel irányításában bekövetkezett, fentemlített módosításokat azok a feladatok tették szükségessé, amelyeket az állami statisztikai szervek 1948 augusztusában, vagyis akkor kaptak, amikor a Központi Statisztikai Hivatalt különválasztották a Szovjetunió Állami Tervhivatalától és önálló szervként a Szovjetunió Minisztertanácsának alárendelték. Nyilvánvaló, hogy az egész szocialista számvitelt irányító Központi Statisztikai Hivatalnak hatást kell gyakorolnia a könyvvitel és a beszámolók szervezésére is.

A szabályzat módosítja a könyvviteli beszámolók és a mérlegek benyújtására érvényes szabályokat is. Míg régebben a gazdasági szervezeteknek és vállalatoknak csupán az évi könyvviteli beszámolókat és mérlegeket kellett benyújtaniuk a Központi Statisztikai Hivatal szerveihez, a jövőben már valamennyi gazdasági szervezet és minisztérium köteles havi, negyedévi és évi beszámolóját és mérlegeit, a Központi Statisztikai Hivatal által előírt módon, az említett szerveknek benyújtani. Ilymódon a statisztikai szervek a beszámolók alapján széleskörűen ellenőrizhetik, hogy a vállalatok a könyvvitel alapján hibátlan évközi statisztikai beszámolókat nyújtottak-e be és az egyes gazdaságok pénzügyi tevékenységének legfontosabb mutatószámait a statisztikai megfigyelés körébe bevonhatják.

Rá kell mutatnunk arra, hogy az évközi és évi könyvviteli beszámolók benyújtása a gazdasági szervezetek és minisztériumok kötelessége. A Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatalának — és bizonyos esetekben a statisztikai hivataloknak is — jogában áll, ha a beszámoló benyújtása nem szükséges, ez alól a kötelezettség alól az egyes minisztériumokat, hatóságokat vagy az egyes vállalatokat felmentsék.

Az érvényben volt szabályoktól eltérően kibővül az összeítő beszámolók összeállítási köre. Ez mindenekelőtt a minisztériumokhoz tartozó olyan főigazgatóságokra és egyesületekre vonatkozik, amelyeknek ezentúl nem csupán a negyedévi, hanem a havi beszámolókat és mérlegeket is folyamatosan be kell nyújtaniuk. Ezenkívül a jövőben az összeített havi beszámolókat és mérlegeket az össz-szövetségi minisztériumok is kötelesek benyújtani. Az összeített beszámolók körének említett bővítését az indokolja, hogy szükségessé vált az egyes vállalatok és gazdaságok gazdasági és pénzügyi tevékenysége irányításának megjavítása.

A számviteli munka észszerűsítése az utóbbi évek során lehetővé tette a könyvviteli mérlegek és beszámolók összeállításai és benyújtási határidejének megrövidítését. A vállalatok évi beszámolóit benyújtásának határidejét — a régebben előírt február 5-e helyett — január 25-ében, a havi beszámolókat pedig a beszámolási időszakot követő hónap 20-a helyett 15-ében állapították meg. A minisztériumok évi beszámolóit benyújtásának határidejét május 1-e helyett április 1-ében, a negyedévi és havi beszámolókat pedig az elszámolási időszakot követő 40. napon állapították meg. A szabályzat jogot ad a Szovjetunió Pénzügyminisztériumának és a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatalának, hogy a minisztériumok évi beszámolóik említett benyújtási határidejét 5 nappal, negyedévi és havi beszámolóik benyújtási határidejét pedig 20 nappal esetenként meghosszabbítsák.

A szabályzat a beszámolási fegyelem megerősítése érdekében részletesen körülírja a vállalatvezetők és könyvelők fegyelmi és büntetőjogi felelősségét akkor, ha a beszámolókat nem az előírt nyomtatványokon készítik el, ha nem tartják be a benyújtási határidőt és ha helytelen adatokat terjesztenek be. A szabályzat az érvényben lévő rendszabályok kiegészítéseként előírja, hogy a vállalatvezetők és főkönyvelők megfoszthatók a munkaterv és az önköltségsökkentési terv teljesítéséért és túlteljesítéséért járó prémiumtól.

A szabályzat megváltoztatja a könyvviteli beszámolók és mérlegek kiállítási szabályait is. Valamennyi benyújtásra kerülő beszámolót eredeti példányban (tehát nem másolatban) kell kiállítani és a vállalatvezetőnek és főkönyvelőnek alá kell írnia; ezzel fokozódik a beszámolási okmányok megbízhatósága. A szabályzat ezen túlmenően megállapítja, hogy amikor a felettes szervezetek felülvizsgálják és jóváhagyják a mérlegeket és a beszámolókat, a bennük történt javításokat közölniük kell mindazokkal, akiknek az említett okmányokat már benyújtották. A statisztikai szervek munkájában ez rendkívül fontos.

Az új szabályzat értelmében az összesített beszámolókat az alárendelt szervezetek és vállalatok *ellenőrzött* beszámolóit alapján kell elkészíteni. A szabályzat kötelezi továbbá a minisztériumokat, a főigazgatóságokat és az összesített beszámolókat készítő egyéb szerveket, hogy az alárendelt szervezetek évi és negyedévi beszámolóit az előírt határidőn belül vizsgálják felül és hagyják jóvá.

A pénzügyi szervek képviselőin kívül a statisztikai szervek képviselőinek is joga az évi beszámolók vizsgálatában résztvenni. A Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatalának szervei jogot kaptak arra, hogy a szervezetektől és azok alárendelt vállalataitól a benyújtott beszámolókkal kapcsolatban magyarázatot kérjenek, a könyvviteli és beszámoló adatokat, ezek okmányokkal megalapozottságát, valamint a revíziós anyagot a helyszínen megvizsgálják.

A felsorolt jogok erősen emelik annak lehetőségét, hogy a statisztikai szervek befolyást gyakoroljanak a könyvvitel és a beszámolók megjavítására, erősítik a hiteles számokért vívott harc eszközeit. Mindez egyúttal növeli a statisztikai szervek felelősségét a könyvvitel helyességéért.

*

A kialakult gyakorlat szerint a gazdasági ügyletek számvitelét a tevékenység egyes ágai (ipar, szovhozok, beszerzés, értékesítés, vállalkozói-építési tevékenység, beruházások stb.) szerint elkülönítve kell vezetni, önálló

mérlegben. Ez nem zárja ki azonban azt, hogy pl. az iparvállalat mérlegében az alapvető ipari tevékenység mellett egyéb, másodrendű kisegítő jellegű műveletek (mezőgazdaság, lakásjóléti gazdaság stb.) is szerepeljenek. A szervezeti felépítés és egyéb okok miatt a vállalati számvitel szervezésének cél-szerűségi szempontjai szükségessé teszik, hogy a vállalat egyes részeinek számvitelét önálló mérlegbe különítsük el. A jóváhagyott szabályzat értelmében az egyes vállalatrészek számvitele csupán a miniszter engedélyével különíthető el önálló mérlegbe. Ez a szabály szűkíti a mérleget készítő egységek száma és a számviteli munka terjedelme indokolatlan növelésének lehetőségét.

A beruházások kétféleképpen könyvelhetők: vagy az alaptevékenység mérlegében vagy külön beruházási mérlegben. Annak a kérdésnek megoldása, hogy esetenként mi a számvitel célszerűbb vezetési módja, számos körülménytől függ: az egyes vállalatok beruházásainak terjedelmétől, a ráfordítások struktúrájától, főképpen az építési és szerelési munkák arányától, a beruházási munkák elvégzési módjától (saját rezsiben vagy vállalkozó szervezetek útján), stb.

A szabályzat értelmében az alaptevékenység mérlegében olyan beruházások szerepelhetnek, amelyeknél az építési és szerelési munkákra fordított összeg nem haladja meg a 300 000 rubelt; az e keretet meghaladó összegű beruházásokat külön beruházási mérlegben kell kimutatni. A szabályzat feljogosítja a Szovjetunió Pénzügyminisztériumát és a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatalát, hogy a fentemlített okokra figyelemmel az alaptevékenység mérlegében elszámolásra kerülő beruházási értékhatárt növelje, illetve hogy bizonyos esetekben a beruházások külön mérlegben történő kimutatását az összegtől függetlenül engedélyezze. Ennek az intézkedésnek meg kell szüntetnie a beruházások számvitelében tapasztalható rendszeretlenséget és a számviteli munka bizonyos fokú csökkenéséhez kell vezetnie.

A szabályzatban pontosabban meghatározták az állóeszközök állományának fogalmát. Előírja pl., hogy a földterületekre, a föld mélyébe, az erdő- és vízterületekre fordított felszerelési (beinvestálási) jellegű beruházások értékét évente kell hozzáadni az állóeszközökhöz, az elszámolási évben mutatkozó kiadásokkal egyenlő összegben, függetlenül attól, hogy a munkát befejezték-e. Ennek igen nagy jelentősége van, mert a beruházási költségek összege az utóbbi időszakban jelentősen megnövekedett.

A szabályzat helyesbíti továbbá az állóeszközök állagához nem tartozó és a forgóeszközök körébe sorolandó tárgyak jegyzékét is.

Az új szabályzat szerint — épp úgy, mint a régi szerint, — a legfontosabb ismérv, amelynek alapján a fogyóeszközöket a forgóeszközökhöz kell sorolni: az egy évnél rövidebb használati idő és az értékhatár. Az új szabályzat az értékhatárt 200 rubelről 300 rubelre emeli fel.

A gyakorlat azt mutatja, hogy csupán az említett két kritérium nem elegendő ahhoz, hogy a fogyóeszközöket gazdasági szempontból helyesen soroljuk a forgóeszközökhöz. A szabályzat ezért figyelembe veszi azt is, hogy bizonyos fogyóeszközöknek mi a rendeltetése és a termelési folyamatban. Így pl. a mezőgazdasági gépek, a kifejlett állatok, a baromfik, értéküktől függetlenül az állóeszközök között szerepelnek. A speciális szerszámok, speciális szerkezetek, munkaruhák, ágynemű, a növendék- és hízóállatok viszont forgóeszközök, ugyancsak az értéküktől függetlenül.

A termelésben a fogyóeszközök túlnyomó részét nem egyetlen, hanem több termelési ciklusban használják fel. Figyelemmel erre, a fogyóeszközök értékét, használati idejüknek megfelelően, részletekben kell hozzáadni a termelési költségekhez. Ha a vállalat a fogyóeszköz elhasználódott részének összegét késedelmesen vagy hiányosan, illetve a tényleges értékcsökkenésénél nagyobb összegben adja hozzá a termelési költségekhez, eltorzítja a termékek önköltségét. A szabályzat ezért rendezi a fogyóeszközök értékének leírását s ugyanakkor megadja a leírás néhány lehetséges módját.

A kötelező módon megállapított konkrét leírási szabály megszünteti annak lehetőségét, hogy a vállalat önkényesen határozza meg a fogyóeszköz értékcsökkenési összegét és biztosítja az ilyen költségek helyes figyelembevételét az önköltségben.

A szabályzat az állóeszköz-állomány és az értékcsökkenés mérlegben való feltüntetésének szabályait a régítől eltérő módon állapítja meg.

A régebben érvényben volt szabály szerint a mérleg aktív oldalán csupán az állóeszközök maradék-értékét, vagyis az eredeti érték és az elhasználódás összegének különbözetét kellett kimutatni. Az állóeszközök leírt összegét viszont külön kellett feltüntetni, vonal alatt. A két mutatószám ilyen feltüntetési módja a mérlegben, közgazdasági szempontból helytelen volt. Az új szabályzat értelmében ezért az állóeszközöket a jövőben eredeti értékükön kell feltüntetni a mérleg aktív oldalán. Az állóeszközök értékcsökkenésének összegét viszont külön összeggel kell kimutatni a passzívák között. Így a mérlegben ezek a mutatószámok áttekinthetőbben szerepelnek.

Ugyanígy kell feltüntetni a mérlegben azokat a fogyóeszközöket is, amelyek értékét fokozatosan kell leírni.

Az új szabályzat tisztázza az amortizációs hányad összegének megállapítási módszerét is. Az összeget — mint megállapítást nyert, — az állóeszköz-fajtánként meghatározott amortizációs normák alapján kell kiszámítani.

A régebbi szabályzat előírta, hogy az állóeszközök értékéből az amortizációt nem csupán arra az időszakra kell kiszámítani, amelynek folyamán ezeket termelékenyen felhasználták, hanem az átmeneti munkaszünetek idejére is.

Az új szabályzat, annak a kérdésnek tisztázására, hogy mit kell átmeneti munkaszünet alatt érteni, megállapítja, hogy a javítási és üzemszüneti idő alatt is le kell vonni összegeket az amortizációs alap javára. Ugyanakkor előírja, hogy nem kell levonni amortizációs hányadokat azokból az állóeszközökből, amelyeket a vállalat alárendeltsége szerint illetékes állami, köztársasági kormány, illetve területi (vidéki) végrehajtó bizottság engedélyével tartalékba helyeztek.

Ha az állóeszközök eredeti mérlegértéke alacsonyabb mint a helyreállítás utáni érték, olyan helyzet keletkezhet, amelyben az évi amortizációs levonások összege nem fedezi a felújítás összegét. A szabályzat ezért előírja, hogy a felújítás nemcsak az amortizációs hányadok, hanem egyéb, a pénzügyi tervben előírányzott források (nyereség, költségvetési utalványozás) terhére is végezhető.

Az új szabályzatban változtatás nélkül érvényben marad az a módszer, amely szerint az áru- és anyagértékeket a tényleges önköltséggel kell beállítani a mérlegbe.

A szabályzat ennek elmélyítéseként megállapítja, hogy a folyamatos számviteli munka egyszerűsítése céljából az áru- és anyagértékek egyéb értékkel is könyvelhetők, de a számviteli értékelés és a tényleges önköltség között mutatkozó különbözetet a számvitelben egymástól el kell különíteni. Az áru- és anyagértékek folyamatos számvitele tehát terváron és nagykereskedelmi (számla-) áron is vezethető.

Ennél a könyvelési módszernél a felhasznált anyagok összegét ugyancsak terváron, illetve nagykereskedelmi áron kell hozzáadni a termelési költségekhez.

A költségek tényleges, reális összegének megállapíthatása végett viszont a számviteli és tényleges értéknek a felhasznált áru- és anyagértékekre eső különbözetét havonta át kell írni a megfelelő költségterhekére. Így kell kiküszöbölni a termelési költségszámvitelben és a termékek önköltség-kalkulációjában mutatkozó hiányosságokat, amelyek főleg abból adódnak, hogy a vállalatok késedelmesen állapítják meg a felhasznált anyagok tényleges értékét és bizonyos időszakokban önkényesen csökkentik a termékek önköltségét.

A szabályzat az általános szabály alól kiemeli a szovhozokat, amelyek a mezőgazdaság sajátosságaira tekintettel, a saját termelésben előállított földművelési és állattenyésztési termékeket évközben tervönköltségen mutathatják ki a mérlegben; a tényleges önköltséget csak az év végén, az évi beszámolóban kell megállapítaniok.

A szabályzat a számviteli munka egyszerűsítése végett az iparban is lehetővé teszi, hogy a késztermékek folyamatos számvitelét tervönköltségen vezessék, de a tényleges és a tervönköltség között mutatkozó különbözetet külön kell kimutatni és a különbözet részére vezetett számláról az értékesített termékekre eső különbözet összegét havonta le kell írni. A szabályzat előírja, hogy a kiskereskedelemben lévő árukat kiskereskedelmi áron kell elszámolni s a mérlegben külön kell szerepeltetni a kiskereskedelmi és a beszerzési ár különbözetét.

A termelési költség-számvitel egyszerűsítése szempontjából rendkívül fontos a szabályzat utasítása a befejezetlen termelés állagára vonatkozóan. Ez a tétel csak a befejezetlen termelés és munkák tényleges önköltségével szerepelhet a mérlegben. Ebben a tételben tehát nem mutathatók ki pl. olyan költségek, amelyek a késztermékeket terhelik. E költségek késedelmes leírása volt az egyik oka az önköltség eltorzításának a folyamatos számvitelben.

A helyes tényleges önköltség felderítése bizonyos költségfajták számviteli módjának pontosabb megállapítását tette szükségessé. Az új szabályzat ezért előírja, hogy a karbantartási költségek teljes összegével a folyó évi költségeket kell terhelni. Ugyanebből a célból az idényszerű gazdasági ágakban, amelyekben csak bizonyos évszakokban végeznek folyó javítást (karbantartást), a költségek tervszerinti összegét kell hozzáadni a folyó évi költségekhez és ugyanakkor az „Esedékes költségek” számlán tartalékokat kell létesíteni.

A költségekhez havonta hozzá kell adni a szabadságon lévő munkások és alkalmazottak munkabérének és a szolgálati idő után járó (egyszeri) pótléknak esedékes kifizetésére levont összegeket is. A szabályzat rendezte továbbá azt is, miként kell hozzáadni az önköltséghez a következő idő-

szakokat terhelő költségeket (átmenő aktívákat). Ezeket a költségeket a szabályzat értelmében úgy kell törleszteni, hogy összegüket legfeljebb két év alatt kell a termelési költségekhez hozzáadni; ez a határidő kivételes esetekben, a Szovjetunió Pénzügyminisztériuma és a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala hozzájárulásával négy évre meghosszabbítható. Kivételek ez alól a szabály alól a bányaelőkészítő munkákra fordított költségek, amelyeket a bányák hasznosításának egész időtartama alatt kell hozzáadni a termékek önköltségéhez.

Számos vállalat és szervezet nem kielégítő pénzügyi helyzetének egyik komoly oka, hogy rendezetlenek elszámolási viszonyaik, főként az olyanok, amelyek nem a bankon keresztül bonyolódnak le.

A követelések késedelmes behajtása vagy a tartozások lejárati utáni kiegyenlítése végső fokon a népgazdaságban a forgóeszközök terven felüli újrafelosztásához s ezzel egyúttal az önálló gazdaságos elszámolás és a pénzügyi fegyelem durva megszegéséhez vezet.

Az új szabályzat számos olyan intézkedést ír elő, amelyeknek meg kell gyorsítaniuk az elszámolásokat s végkép meg kell szüntetniök a tartozások és követelések keletkezését előidéző okokat.

A vállalatok és szervezetek ebből a célból csak igazolt (pl. a bankokkal, takarékpénztárakkal, felettes szervezetekkel, stb.) egyeztetett elszámolásokat mutathatnak ki a mérlegben. A vállalat, követelés keletkezése esetén, legkésőbb 30 napon belül köteles az adós ellen pert indítani, az összeg kényszerbehajtása céljából.

A bírság, kötbér és bánatpénz behajtásával kapcsolatos követeléseket a döntőbíróóság (bíróóság) döntése, illetve a fellebbezési határidő lejárta előtt, mindkét félnek mérleg alatt kell kimutatnia.

Az olyan követelés összege, amelynek perlési határideje lejárt, a jövőben csak a felettes szervezetek engedélyével írható le. E szabály célja, hogy biztosítsa a vállalat pénzügyi tevékenységének szigorú ellenőrzését és arra szorítsa a felettes szervezeteket, hogy esetenként személy szerint állapítsák meg a rossz gazdálkodásért felelősöket. A szabályzat ugyanakkor megállapítja, hogy a perlési határidőt elmulasztó hivatalos személyeket fegyelmi, sőt bizonyos esetekben büntetőjogi felelősség terheli.

Az adós vállalatok és szervezetek az érvényben volt szabályok idején gyakran mesterségesen halogatták az elszámolások lebonyolítását, mert a kereseti határidő eltelte után a tartozás összegét nyereségre írhatták.

Az adósok ilyen érdekeltségének megszüntetése végett az állami szervezetek a kiegyenlítetlen tartozások összegét a jövőben nem könyvelhetik a nyereségre, hanem be kell fizetniök az állami költségvetés javára. Az ilyen összegek befizetési határidejének elmulasztásáért bírságot kell fizetni.

E rendszabály komoly ösztönzőjévé kell, hogy váljék az elszámolások késedelem nélküli lebonyolításának.

A hiányok, gondatlan és hűtlen kezelés, valamint egyéb elszámolások miatt a fizikai személyekkel szemben fennálló, bírói úton megítélt követelések jelentékeny összegét gyakran kellett leírni a mérlegből, mert az adós fizetőképzetlenné vált.

Számos esetben az adós később ismét fizetőképessé vált, minthogy azonban a hitelező szervezet az összeget veszteségre már leírta, annak behajtására nem fordított kellő figyelmet.

Az új szabályzat az ilyen esetek felszámolása végett előírja, hogy a jövőben a vállalatok és szervezetek kötelesek az ilyen összegeket 10 évig mérleg alatt szerepeltetni és ha a behajtásra mód nyílik, a szükséges lépéseket haladéktalanul megtenni.

A könyvviteli mérlegek és beszámolók hitelessége szempontjából rendkívül fontos, hogy a vállalat az áru- és anyagértékeket, a költségeket és az elszámolásokat leltározás útján idejében és rendszeresen ellenőrizze és ugyanakkor feltárja a tényleges és a könyvviteli adatok között mutatkozó eltéréseket.

Az új szabályzat részletesen körülírja a leltározási szabályokat, továbbá érték- és elszámolásnemenként külön megállapítja az időszaki és évi leltározási határidőket.

A leltározáskor megállapított, az érvényben lévő normák keretében mutatkozó hiányok összegét a költségek terhére kell írni, a normán felüli hiányok, valamint a romlás okozta veszteségek összegével pedig az ezért felelős személyek számláját kell terhelni. A szabályzat egyúttal kötelezi a vállalatokat és szervezeteket, hogy ha visszaélés okozta hiányokat és veszteségeket állapítanak meg, az erre vonatkozó okmányokat öt napon belül küldjék meg a bírósági nyomozó szerveknek.

A szabályzat az eddig érvényben volt szabályoktól eltérően megállapítja, hogy a normán felüli hiányok és a romlás okozta veszteségek csak akkor írhatók le a mérlegből, ha a vétkes személyek nem állapíthatók meg.

Az ilyen összegeket azonban kizárólag az illetékes miniszter, a helyi alárendeltségű vállalatoknál pedig az illetékes végrehajtó bizottság engedélyével lehet leírni. Ez a rendszer komoly intézkedés az önálló gazdaságos elszámolás és a pénzügyi fegyelem megerősítésében.

A szovjet állam rendszeresen hatalmas összegeket fordít új beruházásokra. Nép gazdasági szempontból igen fontos, hogy ilyen célokra célszerűen és gazdaságosan használják fel az eszközöket. Előfordul azonban olyan eset is, amikor a beruházási költségek különböző okokból (pl. pazarlás miatt) nem kellően hatékonyak. Ezért a szabályzat ismételten megerősíti azt a gyakorlatban már érvényesülő szabályt, hogy a félbehagyott és meg nem valósított beruházási munkákra fordított költségek csak a Szovjetunió Miniszttertanácsa engedélyével írhatók le a mérlegből; a költségek leírását szükségessé tevő okokról előzetesen részletes indokolást kell benyújtani.

A beruházások területén a pazarlás feltárásáért folyó harc külön rendszabályokat követel, — ezek egyike az említett központi ellenőrzés.

Számos szovjet szocialista vállalat sokoldalú gazdasági tevékenységet fejt ki s ezt, a tevékenység egyes ágai szerint, külön kell megszervezni és könyvelni. A vállalati önálló gazdaságos elszámolás megerősítése megköveteli, hogy a pénzügyi eredményeket a gazdasági tevékenység egyes ágaiiban külön állapítsuk meg. A szabályzat ezért megállapítja, hogy ha a vállalat vagy szervezet gazdasági tevékenységének valamennyi ága ugyanabban a mérlegben is szerepel, a könyvvitelben akkor is külön kell kimutatni az alaptevékenység, a kiegészítő mezőgazdasági üzem, a lakás-közüzemi gazdaság, a nem ipari gazdaságok és az építkezések eredményeit.

Az új „Az állami, szövetkezeti (kivéve a kolhozokat), társadalmi vállalatok és szervezetek könyvviteli beszámolóiról és mérlegeiről szóló sza-

bályzat" a népgazdasági könyvvitel és számlók megjavításának fontos rendszabálya. Az állami statisztikai szerveknek a szabályzatban biztosított jogaik alapján minden téren gondoskodniuk kell a szabályzat szigorú életbe-léptetéséről és benne megállapított szabályok pontos megtartásáról.

A Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala és szervei hivatottak az új szabályzat értelmében, a Pénzügyminisztériummal együtt a könyvvitel legfontosabb módszertani és szervezési kérdéseinek vizsgálatára és eldöntésére.

Ennek kétségtelenül a statisztika és a könyvvitel gazdasági szempontból helyesebb kapcsolatát és mindkét számviteli ág további megjavítását kell eredményeznie.

Az új szabályzat értelmében a statisztikai szerveknek benyújtott havi, negyedévi és évi számlókat a vállalatok, szervezetek gazdasági és pénzügyi tevékenységének elemzéséhez széles körben fel lehet és fel kell használni s ez a gazdaság mélyrehatóbb ismeretét biztosítja.

Az évközi könyvviteli számlók ugyancsak új, komoly források a statisztikai adatok megbízhatóságának ellenőrzéséhez, olyan források, amelyek alapján még hamarabb kiküszöbölhetők a statisztikai számlókban felfedezett hiányosságok.

A könyvviteli számlók ilyen sokoldalú felhasználása megköveteli, hogy még jobban növeljük a statisztikai dolgozók közigazdasági tudásának színvonalát. Az állami statisztika gazdasági munkáját csak így lehet eredményesen megjavítani.

A

STATISZTIKAI TÁJÉKOZTATÓ

1951. évi 4. száma

Összefoglaló adatokat tartalmaz az ötéves terv második évének harmadik negyedéről, a Szovjetunió hatalmas iramú fejlődéséről és a szocializmust építő népi demokráciákról. „Kapitalista országok” című rovata statisztikai adatokkal mutatja be az imperialista tábor belső ellentéteit, háborús készülődését és a kizsákmányolt dolgozók növekvő nyomorát.

Ára: 5,— Ft

Kapható IBUSz-pavilonokban és a Statisztikai Kiadóvállalatnál
(Budapest II, Keleti Károly u. 5. I. 1. Telefon: 350—126, 130-as mellék)

TÁRSADALMI TERMÉKMÉRLEG

I. A társadalmi termékmérleg helye a népgazdasági mérlegben

A szocialista gazdaságstatisztika feladata, hogy — sajátos eszközeivel és módszereivel — a szocializmus építésének fegyvere legyen. A gazdaságstatisztika a társadalmi és gazdasági jelenségek dialektikus vizsgálatával, az összefüggések, arányok és esetleges hibák feltárásával harcol a terv teljesítéséért. Az egyes folyamatok részletes és mélyreható vizsgálatán kívül átfogó képet is kell tehát nyújtania a bővített szocialista újratermelésről. Ennek a feladatnak az elvégzésére a mérlegmódszert, mint a közgazdasági elemzés legátfogóbb eszközét alkalmazzuk.

A bővített szocialista újratermelést visszatükröző legfontosabb mutató a népgazdasági mérleg. A népgazdasági mérleg alapvető feladata, hogy ki-mutassa a népgazdaság egyes ágai közötti kapcsolatokat, összefüggéseket, az egyes ágak és társadalmi szektorok fejlődését, arányait — a népgazdaság egységét.

Ennek a feladatnak a megoldásához a társadalmi össztermékből kell kiindulni

A népgazdasági mérleg három oldalról mutatja meg az újratermelést:

1. a munka oldaláról, a munkaerő mérlegen keresztül,
2. a használati értékek termelése szempontjából — a társadalmi termékmérlegen keresztül,
3. a jövedelmek elosztása szempontjából — (ez tulajdonképpen a nemzeti jövedelem végső felhasználását jelenti) — elsősorban a lakosság pénzforgalmi mérlegén keresztül.

II. A társadalmi termékmérleg meghatározása

Az egyes népgazdasági ágak között kialakuló kapcsolatokat és arányokat elsősorban a társadalmi termékmérleg mutatja. A társadalmi termékmérleg felöleli a bővített szocialista újratermelés egész menetét, a társadalmi össztermék termelésének, fogyasztásának és felhalmozásának egész folyamatát.

Ezt a feladatot a társadalmi termékmérleg úgy oldja meg, hogy szembeállítja egymással a mérleg egyik oldalán a társadalmi termék termelését, másik oldalán felhasználását.

A társadalmi össztermék bizonyos időszak — általában egy év — alatt termelt termékek értékének összege, belföldi fogyasztói áron kimutatva.

Használati értéük szempontjából a termékek megoszlának termelési eszközökre és fogyasztási javakra, — *A*, illetve *B* szektorra. (A termelési eszközöket létrehozó termelő ágakat és termékeiket *A*, — a fogyasztási javakat előállító ágakat, illetve termékeiket a *B* szektorhoz soroljuk.)

A társadalmi termék *értékének* összetevői a következők:

1. az adott időszakban elfogyasztott termelési eszközök értéke (*c*),
2. a termelésben foglalkoztatottak munkabérialapja (*v*),
3. a szocialista terméktöbblet, (a tőkés szektorban értéktöbblet) és a kisárutermelők jövedelmei (*m*).

Az első összetevő jelenti az átvitt, a második és harmadik az új értéket — a nemzeti jövedelmet.

A társadalmi termék termelése az anyagi termelés ágaiban történik. Az anyagi termelés ágai: az ipar; az építőipar; a mezőgazdaság; a közlekedésből a fehérszállítás, valamint a termelő vállalatok számára végzett személyszállítás és hírközlés; a kereskedelem és az anyagi termelés egyéb ágai, pl. halászat, vadászat, háziipar stb. Ezek közül a közlekedés és kereskedelem a használati értékek tömegét nem nagyobbítja, azonban a társadalmi össztermék értékét növeli.

A társadalmi termék felhasználása:

Egy részét (*c*) a termelésben fogyasztják el — ez az ú. n. termelőfogyasztás.

Második része nem termelő fogyasztásra kerül, mely alatt a lakosság közvetlen és a közületek és szolgáltató vállalatok által történő közvetett anyagfogyasztása értendő.

A fennmaradó rész felhalmozásra (ezen belül álló vagy forgóalapbővítésre) és kivitelre kerül — s amennyiben a termelés során veszteségek (gondatlanság vagy természeti csapás következtében megsemmisült termékek) mutatkoztak, ezen értékeknek számbavétele is a felhasználások között történik.

A népgazdaság álló- és forgóalapjai (vagyis a társadalmi vagyon) nem tartoznak a társadalmi termékhez, azonban szoros kapcsolat van a kettő között, minthogy

1. a termelő fogyasztásnak része egyfelől a gépek, épületek, stb. átvitt értéke (értékesökkenési leírás), másfelől az az anyagfogyasztás, ami az év elején meglévő készletből történt;

2. a felhalmozás teljes egészében a társadalmi vagyon bővítését jelenti. Eppen ezért a mérleg forrásainak oldalát kibővítjük az év elejei, a felhasználási oldalt az évvégi álló- és forgóalap állományának értékével. Itt kapcsolódik tehát a társadalmi termékmérleg a társadalmi vagyon mérlegével.

A behozatal értéke ugyancsak nem része a társadalmi összterméknek, mégis kibővítjük ezzel a tétellel is a mérleg forrásainak oldalát. Ugyanis a népgazdaság rendelkezésére álló összes termékmennyiség figyelembevételére rékivil nem tudnánk kimutatni a termékek mozgásának folyamatát a forrásoktól a felhasználásig.

A termékmérleg két oldalának összetevői tehát:

FORRASOK

FELHASZNÁLÁS

I. A lő és forgóalapok az év elején

I. Termelő fogyasztás

a) termelő,

a) év eleji készletből

b) nem termelő,

b) évközi termelésből.

II. Termelés

II. Nem termelő fogyasztás,

Ipar,

III. Kivétel,

Építőipar,

IV. Veszteségek,

Mezőgazdaság,

V. A lő és forgóalapok az év végén

Közlekedés,

Kereskedelem,

Anyagi termelés

egyéb ágai.

III. Behozatal

a) termelő

b) nem termelő

Ebből: évközi felhasználás

a) állóalapbővítés

b) forgóalapbővítés

Források összesen:

Felhasználás összesen:

Megjegyezzük, hogy a társadalmi termékmérleg kidolgozható a társadalmi vagyon mérlegével való egybekapcsolás nélkül is, és egyelőre — a társadalmi vagyon mérlegének teljes elkészítéséig — a gyakorlatban ezt a megoldást alkalmazzuk.

Társadalmi termékmérleg

Népgazdasági ág	Források					Felhasználás					
	Termelés termelői áron			Közl. és keresk. árás	Összeterm (beh.-fogy. áron)	Fogyasztás			Felhalmozás	Export	Összes felhasználás
	A	B	Együtt			Termelő	Nem termelő	Együtt			
	szektor			milliárd forint							
Ipar	37,4	25,7	63,1	12,5	75,6	27,9	33,5	61,4	7,6	6,6	75,6
Építőipar	4,4	4,6	9,0	—	9,0	0,6	—	0,6	8,4	—	9,0
Mezőgazdaság	16,2	13,1	29,3	4,7	34,0	17,1	14,0	31,1	0,8	2,1	34,0
Anyagi term. egyéb ágai	0,0	0,4	0,4	—	0,4	—	0,4	0,4	—	—	0,4
Együtt	58,0	43,8	101,8	17,2	119,8	45,6	47,9	93,5	16,8	8,7	119,0
Import	7,1	0,4	7,5	0,6	8,1	6,9	0,3	7,2	0,9	—	8,1
Összesen	65,1	44,2	109,3	17,8	127,1	52,5	48,2	100,7	17,7	8,7	127,1
Term. együtt	58,0	43,8	101,8	17,2	119,0	45,6	47,9	93,5	16,8	8,7	119,0
Ebből:											
Szoc. szekt.	43,7	26,6	70,3	12,6	82,9	28,1	31,1	59,2	16,7	7,0	82,9
Kisáruterm.	11,8	13,2	25,0	3,5	28,5	14,1	12,5	26,6	0,2	1,7	28,5
Tőkések	2,5	4,0	6,5	1,1	7,6	3,4	4,3	7,7	-0,1	—	7,6
	százalék										
Ipar	49,5	34,0	83,5	16,5	100,0	36,9	44,3	81,2	10,1	8,7	100,0
Építőipar	48,9	51,1	100,0	—	100,0	6,7	—	6,7	93,3	—	100,0
Mezőgazdaság	47,7	38,5	86,2	13,8	100,0	50,3	41,2	91,5	2,4	6,1	100,0
Anyagi term. egyéb ágai	—	100,0	100,0	—	100,0	—	100,0	100,0	—	—	100,0
Együtt	48,7	36,8	85,5	14,5	100,0	38,3	40,3	78,6	14,1	7,3	100,0
Import	87,7	4,9	92,6	7,4	100,0	85,2	3,7	88,9	11,1	—	100,0
Összesen	51,2	34,8	86,0	14,0	100,0	41,3	37,9	79,2	13,9	6,9	100,0
Term. együtt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Ebből:											
Szoc. szekt.	75,4	60,7	69,1	73,3	69,7	61,7	64,9	63,3	99,4	80,5	69,7
Kisáruterm.	20,3	30,1	24,6	20,4	24,0	30,9	26,1	28,4	1,2	19,5	24,0
Tőkések	4,3	9,2	6,3	6,3	6,3	7,4	9,0	8,3	-0,6	—	6,3

A társadalmi termékmérleg feladata azonban nemcsak a források és a felhasználás statikus szembeállítására, hanem az egyes népgazdasági ágak kapcsolatainak és kölcsönhatásainak kimutatására a társadalmi össztermék mozgásának megfigyelése útján. Ebből a szempontból az előző oldalon közölt táblázat tükrözi a társadalmi terméket.

III. A társadalmi termékmérleg elemzése

A társadalmi termékmérleg elkészítése nem öncél, a munkának ez csak kezdete. A mérleg elkészítésének célja a fejlődésnek, a népgazdaság egyes ágai között lévő arányoknak a megismerése. Ehhez az egyes adatok mélyreható tudományos elemzésére van szükség.

Az elemzés legfontosabb eszközei — az alkalmazott mérlegmódszeren belül — a csoportosítások és a viszonyszámok.

1. Csoportosítások.

A termelési oldal a következő csoportosításokat tartalmazza:

a) a társadalmi termék termelésének és a társadalmi vagyonnak megoszlása *népgazdasági áganként*,

b) a termelés megoszlása *társadalmi szektorok* szerint,

c) a használati értékeket termelő népgazdasági ágak (ipar, építőipar, mezőgazdaság, anyagi term. egyéb ágai) termelési értékének és a behozatal értékének megoszlása *A és B szektorra, azaz termelési eszközökre és fogyasztási javakra.*

A felhasználást oldalon alkalmazott csoportosítások:

a) az összes felhasználás megoszlása fogyasztásra, felhalmozásra és kivitelre,

b) a fogyasztás megoszlása termelő fogyasztásra (népgazdasági áganként) és nem termelő fogyasztásra (lakosság, közület és szolgáltató vállalatok). Amennyiben a társadalmi termékmérleget a társadalmi vagyonmérleggel egybekapcsoljuk, a fogyasztást megosztjuk aszerint is, hogy évelejei készletből, vagy évközi termelésből történt-e.

c) A felhalmozás megoszlása az álló és forgóalapok növelésére, továbbá az állóalapok növelésén belül a termelő és nemtermelő állóalapok bővítésére jutó rész megállapítása.

A termelési oldalon alkalmazott alapvető csoportosítások [népgazdasági ág, társadalmi szektorok és termelési eszközök — fogyasztási javak (A—B szektor) szerint] a felhasználási oldalon csak egyes tételekre vonatkozóan dolgozhatók ki, így:

1. A termelő fogyasztásra, melyet a fogyasztó társadalmi szektor és népgazdasági ág szerint bontunk fel,

2. felhalmozásra, melyet a felhalmozó népgazdasági ág és társadalmi szektor szerint csoportosítunk,

3. a társadalmi vagyoni évvégi állományára, melyet aszerint bontunk népgazdasági ág és társadalmi szektorra, hogy kinek a birtokában vannak az álló és forgóalapok.

2. *Viszonyszámok.*

A termékmérleg elemzésénél a viszonzyszámok két fajtáját — a dinamikus és a megosztási viszonzyszámokat alkalmazzuk.

A dinamikus viszonzyszámok segítségével állapítjuk meg a társadalmi termék végösszegének és egyes tételeinek fejlődését. Az arányok vizsgálata pedig a megosztási viszonzyszámok segítségével történik.

IV. Értékelés

A társadalmi termékmérleget — a népgazdasági mérleg más részeihez hasonlóan — kétféle, változatlan és folyóáron kell kiszámítani, azonban a folyóáron történő számítás az alapvető.

Ez mutatja meg ugyanis a termékek áramlását, az egyes társadalmi szektorok tényleges súlyát, stb. A változatlan áron való számításnál pl. el-sikkad az a körülmény, hogy a mezőgazdasági termékek árának változása jelentősen befolyásolja a parasztság (azon belül a kisárutermelő és tőkés szektor) részesedését a társadalmi össztermékben s ezen belül a nemzeti jövedelemben.

A változatlan áron való számítás csak a mérleg egyes — az összehasonlítás szempontjából döntő — részeire terjed ki:

a) a *termelés oldalára* népgazdasági ág, társadalmi szektor és A—B szektor szerinti bontásban. Ez megfelelő alapot nyújt a társadalmi össztermék és az egyes szektorok terjedelmének összehasonlításához,

b) a *felhasználás oldalán* a lakosság fogyasztását és a felhalmozás terjedelmét mutatjuk ki változatlan áron.

A változatlan áron történő számítást vagy az egyes cikkek mennyiségének változatlan (1949 júliusi) árral való beszorzása, vagy árindexek alkalmazása útján végezzük. Így az ipar és a mezőgazdaság termelésénél, valamint a lakosság élelmiszerfogyasztásának megállapításánál az egyedi beszorzás módszerét; a kereskedelemnél és a lakosság fogyasztásánál a többi részénél az árindexet alkalmazzuk. A közlekedés termelési értékének változatlan áron történő megállapításánál — lényegében az egyedi beszorzás módszerével — a beszámolási időszakban teljesített tonnakilométerek számát szorozzuk a bázisidőszak egy tonnakilométerre eső díjbevételével.

V. Módszerbeli kérdések

A társadalmi termékmérleg kiszámításánál felvetődő problémák közül a legfontosabbak a mérleg körének megállapítására, valamint az A és B szektor szerinti megosztásra vonatkoznak.

1. A termékmérleg körére vonatkozó problémák:

a) Az eddigi (nemzeti jövedelem) számítások során a gépállomások munkáját nem mutattuk ki a termelő népgazdasági ágak között, azzal az indoklással, hogy a gépállomások által létrehozott érték befoglalatik a mezőgazdasági termékek értékében.

A gépállomások anyagköltségei e módszer alkalmazásával annál a társadalmi szektornál kerültek levonásra, amelyik részére a gépállomás munkát végzett, és a gépállomás által létrehozott új értékek is így a megfelelő szektor nemzeti jövedelmének részeként jelent meg.

Ennek a módszernek hiányossága az, hogy az egyes társadalmi szektorok nemzeti jövedelmét a valóságosnál magasabbnak tünteti fel (annyival magasabbnak, amennyi új értéket abban a szektorban a gépállomások munkája hozott létre).

Ezt a hiányosságot kiküszöböli az az eljárás, ha a gépállomások részére kifizetett teljes összeget a megfelelő szektor passzív tételei közé számítjuk és külön sorban feltüntetjük a gépállomások teljes termelési értékét, anyagköltségét és nemzeti jövedelmét.

b) Ugyancsak ide tartozik annak a kérdésnek az eldöntése, hogy szükséges-e a termékmérleg körének a társadalmi vagyonmérleggel való kibővítése. A két mérleg egybekapcsolásával lehetőség nyílik a társadalmi termék létrehozásának és felhasználásának teljeskörű vizsgálatára. Ebben az esetben például kimutatható, hogy a felhalmozás során hogyan alakult az egyes népgazdasági ágak álló- és forgóalapjainak növekedése. Mint azonban már korábban említettük, ezt a módszert a társadalmi vagyonmérleg első ízben történő kidolgozásáig nem alkalmazhatjuk, — de megemlítendő, hogy a termékmérlegnek a vagyonmérleg nélkül történő kidolgozása is technikailag végrehajtható és helyes eredményhez vezet.

2. Az *A—B* szektorra bontás kérdései.

A társadalmi termékmérleg kidolgozásához szükséges termelési adatok a szocialista szektorra vonatkozóan a mérlegbeszámolókból (vagy statisztikai adatgyűjtésből) származnak, a magánszektorra vonatkozóan többoldalú számítások eredményei. Miután ezek az adatok népgazdasági ág és társadalmi szektor szerinti bontásban készülnek, ez a két csoportosítás nem vet fel külön elvi problémát.

A társadalmi termék feladata azonban az is, hogy az ipar, az építőipar és a mezőgazdaság termékeit felossza termelési eszközökre (munkaeszköz és munkatárgy) és fogyasztási javakra. Ennél a megosztásnál figyelembe veendő irányelvek a következők:

Az ipar termelési értékének bontásánál az egyes iparágakat — jellejüknek megfelelően — a két szektor egyikéhez soroljuk. Az iparág alapvető jellegétől eltérő, a másik szektorhoz tartozó cikkeket (pl. a gépgyártásból a kerékpárt), az iparágból kiemeljük.

Van azonban számos olyan cikk, mely termelő és nem-termelő fogyasztásra is kerülhet. Így pl. a villamosenergia és szén zöme termelési eszköz (tehát *A* szektor), de az a rész, mely a háztartásokban kerül felhasználásra, a *B* szektorhoz tartozik.

Miután pontos adatok nem állnak a felhasználásra vonatkozóan rendelkezésre, egyes cikkeket nem bontunk meg a két szektor között. Ezeket a cikkeket aszerint soroljuk az *A*, illetve *B* szektorhoz, hogy túlnyomórészt hol kerülnek felhasználásra. Ennél a megoldásnál ugyan egyes iparágak valószínű megosztása némileg eltorzul, azonban népgazdasági szinten ezek az eltolódások kiegyenlítődnek.

Az építőipar termelési értékéből A szektorhoz tartoznak:

a) a termelő építési beruházások (üzemi épületek, stb.). Itt mutatjuk ki az újonnan beruházott utak, hidak, stb. teljes értékét annak ellenére, hogy ezek nemcsak termelő célokat szolgálnak, hanem a személyszállításnál is igénybeveszik azokat,

b) az építőiparnak a termelővállalatok részére végzett tatarozásai, karbantartásai, javításai.

Az építőipar termelési értékének B szektorhoz tartozó részét, tehát a nemtermelő célokat szolgáló új építkezések (lakóház, kórház stb.) és építőipari munkák (lakóházak tatarozása stb.) értéke adja.

A mezőgazdaság A és B szektorra való bontásánál nem alkalmazhatjuk azt — az iparban követett — módszert, hogy egyes cikkeket nem osztunk meg a két szektor között, mert

1. néhány — a mezőgazdaság termelési értékének nagyrészét képviselő cikkből nagy mennyiség kerül mind ipari továbbfeldolgozásra, mind a lakosság személyes fogyasztására (pl. burgonya, tej),

2. a személyes fogyasztásra termelt növényekből jelentős mennyiséget használnak fel a mezőgazdaság az újratermelés céljaira vetőmagként és takarmányként (gabona, hüvelyes).

A mezőgazdaság termelési értékéből így az A szektorba tartoznak:

a) az ipari feldolgozásra kerülő mezőgazdasági termékek (cukorrépa, gyapjú stb.),

b) a mezőgazdaságban termelési eszközként fogyasztásra kerülő termékek (vetőmag, takarmány, trágya, stb.).

A B szektorba a személyes fogyasztási javak kerülnek.

Az A és B szektorra bontáson kívül a társadalmi termékmérleg még számos olyan bontást és csoportosítást tartalmaz, amelyek — tévé egyes adatok hiányában — csak számítás útján végezhetők el. Így a szállítási és áruforgalmi mérlegek alapján kiszámítható a közlekedési és kereskedelmi árres megoszlása aszerint, hogy ipari vagy mezőgazdasági cikkekre rakódott-e. A felhasználási oldal egyes fételeinek megbontása abból a szempontból, hogy melyik szektor és melyik népgazdasági ág termékeiből tevődnek össze, különböző közgazdasági számítások eredménye, melyekhez elsősorban az iránystatisztikák és a háztartásstatisztika adnak alapot.

Befejezésül rá kell mutatnunk arra, hogy a társadalmi termékmérleggel kapcsolatos munkák Magyarországon — a szovjet útmutatások nyomán — csak 1951-ben indultak meg. A mérleg kidolgozásának, tökéletesítésének munkálatai még nagyrészt előttünk állnak, hiszen a szovjet tapasztalatokat nem lehet automatikusan átültetni a mi viszonyainkra. A még megoldásra váró, vitás problémákból néhányat az előbbiek során felvetettünk, itt azonban csak a kérdés felvázolása, a jelenlegi álláspont ismertetése — és nem megoldása volt a célunk.

A társadalmi termékmérleggel kapcsolatos további feladatunk az, hogy a kiszámítás és elemzés módszereit — a növekvő követelményeknek megfelelően — mind magasabb színvonalra emeljük, hogy a mérleg feladatát teljesen be tudja tölteni, és a gazdasági életben felvetődő problémák megismerésében és megoldásában ténylegesen fegyverünké váljék.

ELEMZÉS A VÁLLALATI STATISZTIKÁBAN*

A szocializmusban a tervgazdálkodás biztosítja a szocialista állam függetlenségét, a szocialista gazdasági rendszer megerősítését és válságmentes fejlődését, ami magában foglalja az újratermelés állandó bővülését és a dolgozók életszínvonalának folyamatos emelkedését.

A tervgazdálkodás egyik előfeltétele, hogy a termelőeszközök teljes egészükben vagy legalább is döntő mértékben az állam, még pedig a dolgozók államának kezében legyenek. Ebben az esetben természetesen elsőrendű feladattá válik a nyilvántartás és ellenőrzés.

Lenin írja: „... a szocializmus mindenekelőtt ellenőrzés és számvitel“¹

A terv ellenőrzése a statisztika által egyúttal lehetővé teszi, hogy a statisztika adatait a következő, már magasabb fokon álló terv készítésénél felhasználjuk, alapnak tekintsük.

Rendkívül nagy súlyt kell ezért helyezni arra, hogy a statisztika kiterjedjen a részletekre és ne elégedjék meg csupán összeoglaló adatokkal. Főleg a részletek vizsgálata során lehet feltárni a hibákat, aránytalanságokat. A statisztika építő és ellenőrző szerepének a népgazdaság minden területén — ipar, mezőgazdaság, kereskedelem — egyaránt érvényesülnie kell. Különösen kiemelendő ez a kereskedelemmel kapcsolatban, ahol a statisztika hosszú időn át háttérbe szorult a számvitel egyéb ágaival szemben. Ennek oka részben az is, hogy a kereskedelemnek bizonyosfokú lebecsülése jelentkezett a népgazdaság többi ágai mellett. Ennek a felfogásnak helytelen voltáról és a kereskedelem megváltozott szerepéről beszélt Sztálin elvtárs a Sz(k)P XVII. kongresszusán:

„Annak, hogy az ország gazdasági élete felpeszdüljön, az iparnak és mezőgazdaságnak pedig meglegyen, ami őket termelésük további növelésére sarkalja, még egy előfeltétele van, és pedig: élénk *áruforgalom* a város és a falu között, az ország kerületei és területei között... a szovjet-kereskedelem kifejlesztése, az a legaktuálisabb feladat, melynek megoldása nélkül tovább előrehaladnunk lehetetlen.“²

„... a szovjet kereskedelem a mi vérbeli bolsevik ügyünk, a kereskedelemben dolgozók pedig — beleértve az üzleti elárúsítókat is, feltéve, hogy becsületesen dolgoznak — a mi forradalmi, bolsevik ügyünk megvalósítói.“³

* A Statisztikai Szemle által hirdetett pályázatra érkezett pályámad.

¹ Lenin Művel. XXII. kötet, 45. old., oroszul.

² Sztálin: A népi gazdaság kérdései, Szikra, Budapest, 1950, 548. old.

³ U. o., 548—549. old.

Sztálin elvtársnak ez a tanítása rávilágít a kereskedelem jelentőségére a szocialista építésben és egyúttal azt is magában foglalja, hogy a kereskedelmi statisztikára az eddiginél nagyobb gondot kell fordítanunk.

Melyek tehát a szocialista kereskedelem legfontosabb feladatai?

1. Az áru beszerzése és ezzel kapcsolatban új áruforrások felkutatása;
2. Az áru tárolása, megfelelő készlet és választék biztosítása;
3. A szükséglet felmérése és annak alapján az áru forgalombahozatala, eljuttatása a fogyasztókhoz.

A kereskedelem fenti — nagy vonásokban vázolt — feladatai mellett ki kell emelnünk még:

a) a kereskedelemnek mindezt a lehető legolcsóbban, az önköltség állandó csökkentése mellett kell teljesítenie;

b) a kereskedelemre háruló gazdasági feladatoknak pontosan eleget kell tennie.

E feladatokat a kereskedelem a tervgazdálkodás keretében teljesíti, ami kötelezővé teszi a terv ellenőrzésének biztosítását, vagyis a statisztika fokozott kiépítését, fejlesztését.

A szocialista gazdálkodás törvénye: az állandó fejlődés, mely kötelességünké teszi a vállalatok munkájának dinamikus vizsgálatát. Tekintettel a szocialista kereskedelem viszonylag rövid múltjára, ezt általában a negyedévek összehasonlításával eszközöljük, figyelembevéve még az előző év hasonló időszakát, hogy így az esetleges idényszerű jelenségek is megfelelően értékelhetők legyenek.

A statisztikai adatok feldolgozása során — éppen az elemzés megkönnyítése és az áttekinthetőség érdekében — célszerűnek látszik az 1—3. alatt felsorolt feladatok teljesítésének egy táblázatba történő összefoglalása. E táblázat célja, hogy a beszerzés, az értékesítés és a készlet terv- és tényszámait együttesen tüntesse fel, ami lehetőséget ad így az adatoknak közvetlen összehasonlítására. Ezenkívül feltétlenül megkívánandó a tervteljesítési viszonyszám meghatározása és kívánatos a teljes forgalomból, illetve készletből a cikksoportonkénti megoszlási viszonyszámok meghatározása is.

Egy ilyen tábla a sok számadat miatt nehezen áttekinthető, a statisztika további elemzéseire azonban feltétlenül szükséges és a kereskedelmi szakvezetők tájékoztatására is alkalmas. Terjedelme miatt a táblázatot nem közlöm és a forgalom alakulásának elemzésével cikkenként külön nem foglalkozom.

Az említett tábla felhasználása, illetve felbontása során elsősorban szükségesnek látszik az egyes időszakok dinamikus vizsgálata. Döntő kérdés itt a bázisidőszak megállapítása, mivel ennek helytelen kiválasztása megévesztő és hamis következtetéseket eredményezne.

Forgalom és készlet alakulása

1950 III. negyed = 100

1. sz. tábla

Megnevezés	1950 III.	1951 II.	1951 III.
Beszerzés	100	83,73	81,46
Eladás	100	71,97	82,74
Együttes forgalom	100	76,91	82,20
Raktárkészlet	100	112,55	92,61

Az 1. sz. tábla az 1950. év III. negyedét tekintő bázisnak, különös tekintettel arra, hogy a jelenlegi vizsgálat tárgyát hasonló negyed képezi. E táblánál célszerűnek látszik az együttes forgalom — eladás plusz beszerzés — feltüntetése is, ami a létszámadatakka' összevetve a későbbiekben a termelékenység kiszámításához nyújt segítséget.

Az 1. sz. tábla vizsgálata azt bizonyítja, hogy a vállalat forgalma nagyobb mértékben csökkent, mint készletértéke. Ez a tény beható vizsgálatra szorít és arra kötelez bennünket, hogy a későbbiekben a vállalat létszám- és beralakulását ebből a szempontból is vizsgáljuk. Már itt tisztázandó azonban a raktárkészlet viszonylagos emelkedésének oka és akkor megállapítható, hogy a vállalat tevékenységi területének egy részét átadta és a cikkek sokfélesége nem engedte meg a készlet arányos csökkentését.

Hasonló tábla — szükséghez képest — egyes cikksportokról is készíthető, ami a tervezés munkájában nyújt segítséget.

A vállalat működésének tervszerűsége

2. sz. tábla

Megnevezés	1950 III.	1951 II.	1951 III.
	tervszerűség százaléka		
Beszerzés	81,0	59,9	81,4
Eladás	90,4	60,0	81,6
Raktárkészlet	63,5	77,8	84,4

Gyakorlatban a kereskedelem nem vette igénybe eddig, de a fejlődés mai fokán már indokoltnak látszik a tervszerűség megállapítása is. Az ezt tartalmazó 2. sz. tábla szerint a vállalat munkájának tervszerűsége javul. Kivételt képez itt látszólag az eladási forgalom, ahol az 1950 III. negyed a legkedvezőbb, azonban a hatalmas arányú tervteljesítéssel a tervszerűség nem áll arányban, míg 1951 III. negyedében közelíti meg legjobban a tervszerűség a tervteljesítést.

A vállalat tervteljesítése és tervszerűsége százalékban

3. sz. tábla

Időszak	Tervteljesítés		Tervszerűség
	Beszerezés		
1950 III.	103,8	81,0	81,4
1951 II.	69,2	59,9	
1951 III.	95,6	81,4	
	Eladás		81,6
1950 III.	140,1	90,4	
1951 II.	73,4	60,0	
1951 III.	99,6	81,6	
	Raktárkészlet		84,4
1950 III.	72,0	53,5	
1951 II.	90,1	77,8	
1951 III.	96,5	84,4	

Ilyen felülnő eltérések esetén indokolt lehet a tervteljesítés és tervszerűség együttes kimutatása is. Ez az összeállítás azt bizonyítja, hogy az eladás

és készletezés terén a tervszerűség állandóan javult, míg a — bizonyos mértékig a vállalatától független — beszerzés javult ugyan a bázishoz, de visszaesett az előző időszakhoz képest.

Átlagkészlet kiemelt cikkszoportoknál

4. sz. tábla

Megnevezés	Készlet (ezer forint)			Átlagkészlet	Az összes készlet %-ában
	1950 III.	1951 II.	1951 III.		
BE. 00.	228	493	462	394	10,53
DA. 24.	299	194	186	228	6,04
DA. 51.	145	317	304	255	6,81
DC. 04.	684	495	296	492	13,14
Teljes készlet	3680	4142	3408	3743	100,00

Hasznos segítséget nyújthat a 4. sz. tábla a készlet tervezésénél, amikor átlagolás alapján állapítjuk meg a vállalat készletét egy-egy cikkszoportban. Ugyanitt megállapíthatjuk a cikkszoport arányát a teljes készlethez. Hangsúlyoznunk kell itt, hogy a szakma esetleges idényszerűségeit feltétlenül figyelembe kell venni, tehát a szükséges készlet megállapítása nem történhet mechanikusan az átlag alapján, mégis ezen átlagok hasznos segítséget, alapot nyújtanak a tervezésnél. Hasonló táblák a forgalom területén is készíthetők, azonban az idényszerűsége itt még fokozottabb gondot kell fordítani, mint a kevésbé mozgékony raktárkészletnél.

Említettük már a kereskedelem feladatát, ami elsősorban a nagykereskedelmi árueelosztás területén döntő jelentőségű. Eppen ezért semmiképpen sem mondhatunk le az értékesítés szektorális vizsgálatáról.

Eladást forgalom szektorális megoszlása

5. sz. tábla

Időszak	Állami %	Szövetkezeti %	Magán %	Egyéb %	Összesen %
1950 III.	52,4	25,2	14,0	8,4	100
1951 II.	53,5	24,4	6,4	15,7	100
1951 III.	54,7	27,2	4,5	13,6	100

A tábla vizsgálata különösen éles változást mutat az 1950. és 1951. évek összehasonlításánál, amikor is a magánszektor erős visszaszorulása mellett az „egyéb” emelkedik, körülbelül azonos arányban. Az „egyéb” szektor az ipari és mezőgazdasági vállalatokat, közületeket foglalja magában, ami arra mutat, hogy a korábban kiskereskedelemnél — és ezen belül jelentős részben magánkiskereskedelemnél — eszközölt ilyen beszerzéseket most az állami nagykereskedelem biztosítja. Megállapítható továbbá az állami szektor állandó fejlődése és ugyanakkor a szövetkezeti szektornak — átmeneti visszaesés után bekövetkezett — jelentős növekedése.

Hasonló táblázat készítenendő — a kérdés jelentőségének megfelelően — a beszerzés vonalán, a helyi ipartól történő beszerzés arányának kimutatására is.

Súlyos hiba volna megfedkezünk a statisztika nevelő, mozgósító szerepéről, amikor a tervteljesítés kiértékelésével rámutat a hibákra, lehetővé téve ezzel azoknak megszüntetését. E téren, valamint a munkaverseny szervezésének terén — kifejező erejénél fogva — kiemelkedő jelentősége van a grafikai ábrázolásnak. Itt feltétlenül arra kell törekednünk, hogy grafikonjaink ne legyenek zsúfoltak, mert azzal éppen annak legfőbb erényét — az érthetőséget — veszélyeztetnénk.

Leginkább megfelel e téren — mert legnagyobb mozgósító ereje van — a terv- és tényszámok szemléltető összehasonlítása. Feltétlenül kötelező azonban az ilyen grafikon naponkénti vezetése, mert ellenkező esetben nem segíti, hanem fékezi a versenyszellemet.

A grafikon tervszámainál helyes a havi ütemezést is figyelembevenni, hogy a tervszámok emelkedése — idényjellegű iparágban esetleg csökkenése — látható legyen.

Rendkívül elhanyagolt területe tervezésünknek és ennek következtében statisztikánknak is a területi tervezés és annak ellenőrzése. A Szovjetunió tapasztalatai alapján tudjuk, hogy a területi tervek helyes elkészítése és megfelelő végrehajtása elsődrendű feltétele a szocialista gazdaságnak. Ha vizsgált vállalatnál a területi tervek teljesítését ellenőrizzük, akkor szintén tapasztalhatjuk a terv e részének elhanyagolását.

6. sz. tábla

A polgári járás területi tervteljesítése

Helység	¼ évi tervteljesítés %-a
Újmargitta	95,3
Egyek	71,7
Nagybagota	60,9
Tiszayuláháza	69,8
Újtikos	58,7
Polgár	179,1
Görbéháza	95,4
Folyás	306,0
Tiszacséze	81,8
Óhattelekháza	110,8
<i>Polgári járás</i>	<i>103,8</i>

A globális adatok azt mutatják, hogy a vállalat a negyedben tervét 103,8 százalékra, tehát megfelelően teljesítette. Ha azonban részleteiben vizsgáljuk meg e teljesítést, akkor az 58,7% mellett 306,0% tervteljesítéssel is találkozunk, ami azt bizonyítja, hogy a vállalat ezt a kérdést elhanyagolta és nem teljesítette kellőképpen a szocialista elosztás feladatait.

Tekintettel arra, hogy ennek a kérdésnek komoly jelentősége van, ezt az eltolódást súlyos hibának kell minősítenünk. A havonkénti vizsgálat még nagyobb eltéréseket állapíthat meg.

Ezzel kapcsolatosan meg kell állapítani, hogy a vállalat inkább a keresletet elégíti ki és kevésbé van tekintettel a szükségletre. Nyilvánvaló, hogy a szocialista elosztás feladata éppen az, hogy a szükségletet állapítsa meg és annak fedezéséről gondoskodik. Ha a vállalat az egyik területen felmerülő keresletet teljesen kielégíti, akkor ez azt eredményezheti, hogy más területen a szükségletet sem tudja biztosítani. A szállítási szerződések rend-

szere biztosítja a termelő vállalatok szükségletét, azonban egyáltalán nem lehet közömbös részünkre az egyes területek ellátottságának aránytalansága, amire pedig a 6. sz. tábla utal. A vállalat kötelességévé kell tenni a nagyobb gondosságot ezen a vonalon és megfelelő operatív adatszolgáltatás bevezetését, mely az aránytalanságok kiküszöbölését lehetővé teszi.

Az áruforgalom és készletezéssel kapcsolatban a vizsgálatot tovább lehet mélyíteni minden tekintetben, így kiemelt cikkszoportokra vagy éppen cikkelemekre, melyeknek szakmai fontossága azt megköveteli.

Jelen elemzés során azonban fontosabb annak vizsgálata, hogy a vállalat eleget tett-e a szocialista gazdaság jellemző és kötelező önköltségsökkentésének. Az ilyen vizsgálat során — a termelékenység vizsgálatával párhuzamosan — általánosan elfogadott fajlagos mutatónak tekintjük az egy főre eső eladási forgalmat.

Egy főre eső eladási forgalom alakulása

7. sz. tábla

Időszak	Létszám	Eladási forgalom 1000 Ft	Egy főre e.ő forgalom/ Ft	1950 III. negyed = 100
1950 III.	47	7919	56,163	100,0
1951 II.	38	5699	49,992	89,0
1951 III.	38	6552	57,474	102,3

Ha ezt a mutatószámot a táblán megvizsgáljuk, akkor azt látjuk, hogy a vállalat a II. negyedévi visszaesés után a III. negyedben nemcsak elérte, de kis mértékben meghaladta a bázisidőszaknak tekintett 1950 III. negyedév eredményét.

E mutató hibája, hogy csupán az egyik irányú forgalmat veszi figyelembe, holott ugyanazon mennyiség a vállalathoz be is érkezik. Kétségtelen általában, hogy a beérkező áruval kapcsolatban kevesebb munkaerő-szükséglet merül fel, mint a kis tételekben kimenő áruval, viszont a kimenő áru magasabb elszámolási értéke ezt a különbözetet nagyrészt kiegyenlíti. Helyesebbnek látszik ezért az egy főre eső együttes forgalomnak megvizsgálása.

Egy főre eső együttes forgalom alakulása

8. sz. tábla

Időszak	Létszám	Beszerezés 1000 Ft	Eladás 1000 Ft	Együttesen 1000 Ft	Egy főre eső együttes forgalom Ft	1950 III. negyed = 100
1950 III.	47	5734	7919	13,653	96,830	100,0
1951 II.	38	4801	5699	10,500	92,106	95,1
1951 III.	38	4671	6552	11,223	98,447	101,7

Ez már azt mutatja, hogy a vállalat csökkent beszerzése miatt felszabaduló munkaerőt — egyébként helyesen — használta fel az értékesítési vonalon a tárgynegyedben.

Nem elégedhetünk meg azonban az egy főre eső forgalom globális vizsgálatával, hanem meg kell azt néznünk munkavállaló-csoportonként is. Nyilvánvalóan nem közömbös, hogy a vállalat kereskedelmi, ügyviteli és egyéb dolgozóinak száma milyen arányt mutat a forgalomhoz képest.

A következőkben azt vizsgáljuk meg, hogy mennyire tett eleget a vállalat a nők nagyobbarányú bevonására vonatkozó rendelkezéseknek. Az előző

év hasonló időszakához képest az emelkedés ugyan igen jelentős, de a tárgy-időszakban a vállalat valószínűleg nem fektetett elég nagy súlyt e kérdésre, bár a férfimunkaerők csökkenése mellett mutatkozó női létszám emelkedése azt bizonyítja, hogy a vállalat e kérdést nem hanyagolta teljesen el.

Nők foglalkoztatásának alakulása

9. sz. tábla

Időszak	Férfi	Nő	Nők aránya %
1950 III.	40	7	17,5
1951 II.	29	9	31,0
1951 III.	27	11	40,7

A statisztika kiterjed még az önköltségcsökkentés vizsgálata során az általános költségekre is. Ez nemcsak a folyamatos költségellenőrzésben nyújt segítséget, de megbízható és pontos alapot ad a további tervezéshez.

Jövedelmezőség részletező összehasonlítása

10. sz. tábla

Megnevezés	1950 III.		1951 II.		1951 III.	
	1000 Ft	%	1000 Ft	%	1000 Ft	%
Eladási forgalom	7919	99,82	5699	96,30	6552	99,44
Egyéb bevétel	14	0,18	219	3,70	27	9,56
Összes bevétel	7933	100,00	5918	100,00	6589	100,00
Eladott áru besz. értéke	6565	82,75	4742	80,13	5362	81,38
Munkabér	111	1,40	79	1,33	81	1,23
Általános költség	92	1,16	75	1,26	46	0,70
Szállítási költség	220	2,77	110	1,86	108	1,64
Közteher	294	3,71	491	8,31	585	8,88
Értékcsökkenés	3	0,04	2	0,03	2	0,03
Elkülönített költség	82	1,03	71	1,20	137	2,07
Nyeresség	566	7,14	348	5,88	268	4,07
Összes ráfordítás és nyereség	7933	100,00	5918	100,00	6589	100,00
Közteher + nyereség	860	10,85	829	14,19	853	12,95
Egy dolgozóra eső akkumuláció ..	18,3		22,1		22,4	

Megjegyzés: Az akkumuláció kiszámítása annyiban helytelen, hogy nem számítható be az akkumulációba a közterhek között szereplő társadalombiztosítási járulékok.

Ipari vállalatoknál különös jelentősége van, de a kereskedelmi vállalatoknál általában az állóeszközök változása rövid időszakon belül minimális. Jelen esetben mind az előző évben, mind a megvizsgált időszakban a vállalat állóeszközei az összes eszközök értékének 2%-át képezik, ami elfogadható.

A pénzügyi terv és tervteljesítési értékelésére a Magyar Nemzeti Bank által kötelezően elrendelt negyedévi kiértékelés kellő alapot nyújt.

A forgalom, készletek, munkabér és költségek külön vizsgálata mellett gyakran szükséges és igen hasznos egy összefoglaló kimutatás a vállalat működéséről. A 10. sz. tábla ezeket az adatokat állítja össze. Ennek vizsgálata nagyrészt ismert tényeket közöl.

A munkabérek és általános költségek elemzését már elvégeztük. A szállítási költségek állandó csökkenése arra mutat, hogy a vállalat az önköltségcsökkentést e téren is megvalósítja. Az elkülönített költségek jelen esetben a vállalattól független tényezők.

A vállalat nyereségének csökkenő tendenciája vizsgálatra szorul. Megállapítható mindenesetre, hogy azt a nyereség adósítása okozta, amit az „adó+nyereség” sor igazol.

Az „egy dolgozóra eső akkumuláció” ismét a dolgozók munkájának termelékenységére mutat rá. Kedvező az előző évhez képest, de a folyó évben a szocialista vállalatra kötelező haladó átlagnormák nem érvényesültek kellőképpen.

Befejezésül ismét hangsúlyoznunk kell, hogy a statisztika a tervezéskor egyik legfontosabb eszköze. Látnunk kell azonban ugyanakkor, hogy a statisztika nem öncél: mindenkor a termelés szolgáltatásában kell állnia és feladatai a termelés érdekeinek megfelelően változhatnak.

„Munkánk középpontjában az előttünk álló esztendőben gazdasági téren öt éves tervünknek jó megvalósítása szerepel” — mondotta Rákosi elvtárs, szeretett vezérünk. Ezt a statisztikai dolgozónak szem előtt kell tartania, mert jó munkával, az ellenőrzés és nyilvántartás helyes megszervezésével nagy mértékben hozzájárulhatunk annak a harcnak sikeréhez, melyet dolgozónk az öt éves terv sikeres, mielőbbi befejezéséért folytatnak.

A Központi Statisztikai Hivatal Ipari főosztályának lapja, az

IPARSTATISZTIKAI ÉRTESÍTŐ

az iparstatisztika gyakorlati és időszerű elméleti kérdéseivel foglalkozik, kapcsolatot képez az üzemi statisztikusok és a Központi Statisztikai Hivatal között, az iparstatisztikusok mindennapi munkájának segítőtársa.

Megjelenik minden hónap végén

Előfizetési ára egy évre 24 Ft, félévre 12 Ft.

Egyes szám ára: 2 Ft.

Megrendelhető a Statisztikai Kiadóvállalatnál (Budapest, II, Keleti Károly-u. 5/7. I. L. Tel.: 350—126, 130-as mellék)

AZ ÁLLAMI GAZDASÁGOK STATISZTIKAI BESZÁMOLÁSI RENDSZERE

I.

Az állami gazdaságok működését a népgazdasági terv részét képező üzemi tervek szabják meg. Akkor működnek jól, — akkor tesznek eleget a mezőgazdasági szocialista átszervezésben rájuk háruló feladatoknak, — ha a terveket teljesítik. Az MDP II. kongresszusa központi kérdéssé tette a mezőgazdasági szocialista átalakításáért folytatott harcot, ezért az állami gazdaságok tervteljesítésének ellenőrzése, mint a központi feladat megoldásában fontos terület — jelentős szerepet nyer. Az állami gazdaságok működésének folyamatos megfigyelése nélkülözhetetlen a tervek végrehajtásáért felelős szervek számára. A gazdaságok tervteljesítéséért elsősorban a gazdaság vezetője felelős, — felsőbb szinteken pedig az irányító szervek vezetői. Annak érdekében, hogy a tervtörvény által rájuk szabott feladatoknak eleget tehessenek, utasításokat kell adniok, intézkedniök, dicsérniök, bírálniok kell. Ennek előfeltétele, hogy felelős területükről mindenkor helyesen, időben tájékozódjanak. A vezető és irányító apparátusnak ezt a folyamatos tájékoztatását biztosítja a statisztika.

Az állami gazdaságok működését 1950. január 1-től folyamatos üzemi statisztika figyeli meg. A Központi Statisztikai Hivatal a gazdaságoktól közvetlenül begyűjtötte a legfontosabb termelőeszközök adatait, vizsgálta termelési tevékenységüket, és ezek alapján rendszeresen tájékoztatta a legfelsőbb vezetést. Ez a statisztika azonban nem adott kielégítő tájékoztatást a gazdaságok irányító szerveinek, a megyeközpontoknak, ezért kiépült egy másik, úgynevezett operatív statisztika, mely a közvetlen vezetés igényeit volt hivatott kielégíteni. Az elmúlt két évben tehát az állami gazdaságoknak megfigyelését két statisztikai rendszer végezte — kettős céllal, kettős jelleggel, kettős eredménnyel.

A Központi Statisztikai Hivatal által szervezett és folytatott adatgyűjtés — figyelembe véve a gazdaságok kezdeti adminisztrációs gyengeségét — csak a legfontosabb adatok megfigyelésére terjedt ki, de még így is jelentős terhet jelentett a kellő nyilvántartást nélkülöző, kiforratlan bizonylati rendszerrel rendelkező gazdaságok számára. Az adatok begyűjtése kezdetben késedelmesen és pontatlanul történt, mégis ez a statisztika tárta fel az állami gazdaságok munkáját, fejlődésük ütemét, hibáit és eredményeit. Ez a statisztikai adatszolgáltatás két év folyamán sokat javult. Az adatköz és gyorsabbá lett, bővült érdeklődési köre és számos, a mezőgazdaság terén

eddig meg nem figyelt új területre is kiterjedt. Jelentősebb lépés az adatszolgáltatásban 1951 második felében következett be: a szocialista verseny felkeltette érdeklődés a határidők betartása és az adatok pontos közlése terén ugrásszerű változást eredményezett.

A másik statisztikai rendszer az operatív szervek statisztikája volt. Ezt a statisztikát a rendszertelenség és túlméretezettség jellemezte. Annak ellenére, hogy a Népgazdasági Tanácsnak a statisztikai adatszolgáltatásra vonatkozó határozatai már érvényben voltak, a megyeközpontok dolgozói a legkülönfélébb kérdőívekkel árasztották el a gazdaságokat. Csaknem minden előadó önálló statisztikával rendelkezett, melyben igyekezett mindazon kérdésekre választ kapni — amit a „helyes“ vezetéshez nélkülözhetetlennek tartott. Nagyon sok olyan kérdőív került ki a gazdaságokhoz, amely csupán azért készült el, mert egyszer a felsőbb szervek a tárgyról megkérdezték felelősét — de lényegesebb kérdéstről nem lévén szó, — arra nem volt szükség statisztikát gyártani.

Másik forrása volt a bürokratikus statisztikának az a kénvelmesség, mely visszatartott néhány előadót attól, hogy a másik szobából kölcsön kérjen (!), vagy kiírjon (!) már meglevő adatokat. „Jobb a saját adat“ jelíggel bürgánzt a vad, a párhuzamos, a sokszor fel sem dolgozott statisztika. Jellemző volt ezekre a határidő is: pl. holnap délig, azonnal, a tárgyhót követő nap. Ezek közé tartoznak azok a telefonon megszervezett statisztikák, melyek órákon belül kértek választ pl. a szénaboglyák számáról.

A megyeközpontok felé — és számos a megyeközpontokon keresztül az AGI felé irányuló statisztikáknak is igen káros hatása volt az adatszolgáltatásra. A többiére, azonos tárgyra vonatkozó kérdőívek összesítése következetesen különböző eredményt mutatott, melyeket az sem tett valószínűbbé, ha ugyanabban a tárgyban még egy kérdőívet küldtek ki. Az adatszolgáltató gazdaságokban nem érvényesült a statisztikai fegyelem. Soknak, feleslegesnek érezték az adatok zömét — és nagyon sokszor indokoltan. Ebben csak megerősítette őket az a tény, hogy hibás és határidő utáni adatszolgáltatásukat a legritkábban kérték számon tőlük — ami csak abban az esetben lehetséges, ha nélkülözhető az adat. Ha a megyeközpontok csak a szükséges adatokat gyűjtik be, ha azokat valóban fel is használják, ha azok alapján felelősségrevonás, intézkedés születik, akkor az adatok pontosak, megbízhatóak — de számuk is lényegesen kevesebb, mert túlságosan felduzzasztott statisztikát vezetésre felhasználni nem lehet. Ha érvényesül Lenin elvtárs tanítása: „Kevesebbet, de jobban“, akkor az operatív területen folyó statisztikák komoly eszközt jelentenek a vezetés számára, mert a kevesebb adatot az adatszolgáltatók is pontosabban megadják.

Az operatív szervek statisztikájának másik súlyos kihatása abban jelentkezett, hogy elvonta a szakembereket munkájuktól. Nem volt a statisztikával hivatásszerűen, hozzáértéssel foglalkozó apparátus, mely rendszeresen feldolgozta és tájékoztatta volna a felelős vezetőket. Az adatgyűjtést és az összesítést az irányító szervezetben a szakelőadók — az agronómusok végezték, akik munkaidejük egy részét a statisztikával járó jelentős adminisztrációval töltötték el. A sűrű időközben bekért kérdőívek az íróasztalhoz kötötték őket és így ahelyett, hogy vezettek, irányítottak, segítettek volna a gazdaságokban, — az általuk irányítatlan tények regisztrálóivá váltak.

A két statisztika lényegesen különbözött egymástól abban is, hogy míg a Központi Statisztikai Hivatal minden gazdaságra vonatkozóan egységes kérdőív alapján vette számba a gazdaságok tevékenységét, — addig az operatív szervek statisztikájában a legtarkább változatok fordultak elő a kérdőívek terén. Minden megyeközpont különböző kérdőívet szerkesztett és így azok további összesítése már nehézséget okozott. Még a minisztériumhoz továbbítandó jelentéseknél is előfordult, hogy csak a megfigyelésre kerülő jelenség tárgyát írták elő, — de már a kérdőívszerkesztést a megyére bízták. Ilyenformán a kérdések értelmezése és meghatározása — mire az adat-szolgáltatóhoz került, — különböző lett, melynek kiértékelését emiatt sem lehetett megvalósítani.

A Központi Statisztikai Hivatal adatfelvételeiből rendszeresen készített tájékoztatókat, melyek egy-egy időszak tevékenységének kiértékelését tartalmazták. A megyeközpontokban a legtöbb kérdőív sorsa végetért a beérkezésnél és még egyszerű összesítésre sem kerültek. Arra, hogy ezekből táblázatokat készítsenek, melyek a tévyszámokat a tervszámokhoz, vagy az elmúlt időszakhoz hasonlították volna, — a legtrikább esetben került sor. Következtetések levonása, az egyes gazdaságok tevékenységének javuló vagy visszaeső irányának megállapítása hiányzott.

Ez jellemezte az elmúlt két év statisztikáját, — melyen bár történt javulás és sok párhuzamos statisztika megszűnt, — mégis parancsolóan írta elő, hogy gyökeres változás következék be. Ezt a fordulatot a statisztika terén 1952 elejétől két döntő változtatás hivatott biztosítani: az egyik a statisztikai adatszolgáltatás egységesítése, a másik a statisztika decentralizálása. Mindkettőt az állami gazdaságok egységes statisztikai beszámolási rendszerének kiépítésével valósítjuk meg.

II.

Az egységes statisztikai beszámolási rendszer azt jelenti, hogy a gazdaságok egységesen szabályozott kérdőíveken, egységes elvek és meghatározások szerint szolgáltatnak adatokat. A beszámolási rendszer felőleli mind az operatív szervek, mind a Központi Statisztikai Hivatal felé történő jelentéseket. Rögzíti, hogy mikor milyen adatokat kell közölni, ezeket hogyan kell feldolgozni és kötelezően előírja a kiértékeléseket is. A kérdőívek a tervek alapján készültek és egyformán érvényesek az összes állami gazdaságra. Az egységes beszámolási rendszer bevezetésével érvényét veszti minden korábbi kérdőív és csakis a rendszerben szabályozott jelentéseket szabad kitölteni és begyűjteni.

Az állami gazdaságok egységes statisztikai beszámolási rendszerét a Minisztérium és a Központi Statisztikai Hivatal együttesen dolgozták ki. Ezen változtatni — új kérdőíveket bevezetni, régieket megszüntetni, — csak a Központi Statisztikai Hivatal Elnökének és a M. E. M. miniszterének együttes hozzájárulásával lehet. A beszámolási rendszer bevezetése végetvet a multévi kettőségeknek, a lazaságoknak, a rendszertelenségeknek. A beszámolási rendszer kérdőívei — a munkabéradatok kivételével — csak természetes mértékegységben veszik számba a gazdaságok tevékenységét, ennek következtében a kérdőívek száma meghaladja az egyéb népgazdasági ágakban — pl. az

iparban alkalmazott kérdőívek számát. A rendszer kialakításánál mégis számos olyan törekvésnek kellett útját szegni, amely a multévi statisztikához hasonló — túlzott részletességű, a káderek öntevékenységét lebecsülő statisztikát akart megvalósítani. Pl.: olyan kívánságok jelentkeztek, hogy a gazdaságok tíznaponként jelentsék kat. holdban a gyümölcsfák alátámasztását. Ez azontúl, hogy közlése lehetetlen, arra is mutat, hogy központilag kívántak intézkedni a gyümölcsfaágak letérésének megakadályozásáról.

A beszámolási rendszer bevezetése egybekapcsolódik a statisztikai adatszolgáltatásban bekövetkezett másik változással: a decentralizálással. A beszámolási rendszer helyes működésének feltételei csak úgy biztosíthatók, ha megfelelő statisztikai apparátus áll rendelkezésre. A gyors, megbízható adatszolgáltatás megvalósítása érdekében minden adatszolgáltatásra kötelezett szervnél felelős személyre kell bízni a statisztikát. Ha szervezett apparátus végzi a statisztikai munkákat, — akkor megakadályozható a beszámolási rendszeren kívüli adatgyűjtés. Ez kezdetben erős harcot kíván meg, mert régi szokást kell megszüntetni, de a harc eredményességére éppen a széles statisztikusi hálózat nyújt biztosítékot. Érvényt kell szerezni a Népgazdasági Tanács határozatainak, melyek az adatszolgáltatás engedélyezésére vonatkoznak, — de ugyanakkor a statisztikai fogyelem megszilárdítása révén biztosítani kell az engedélyezett adatgyűjtés valóságát és gyorsaságát, hogy a vezetés tájékoztatása rendszeresen megtörténjék.

III.

Az állami gazdaságok statisztikájának decentralizálása már a Szovjetunióban járt statisztikusi küldöttség tapasztalatai alapján történt meg. Ezek szerint az Állami Mező- és Erdőgazdaságok Minisztériuma kiépíti saját statisztikai szervezetét, mely kiterjed az igazgatóságokra és trösztökre is. A statisztikai apparátus rendszeresen begyűjti és feldolgozza a hozzátartozó gazdaságok kérdőíveit és ennek alapján tájékoztatja saját vezetőit. Minden igazgatóságban és trösztben önálló statisztikus végzi el a beszámolási rendszerben előírt feladatokat. A statisztikus nemcsak összesíti az adatokat, hanem a továbbjelentésen kívül elemzi is azokat, kiértékelő táblákat készít belőlük és a szükséges adatokkal ellátja a szakosztályokat.

A minisztérium szervezetén belül kiépített statisztika mellett a Központi Statisztikai Hivatal párhuzamosan, közvetlenül a gazdaságoktól begyűjti a legfontosabb adatokat. Ezek alapján tájékoztatja a felsőbb vezetést és egyúttal ellenőrzi a minisztérium statisztikai szervezetének működését. A párhuzamosan begyűjtött adatoknak meg kell egyezniük egymással. A minisztérium adatai csak akkor képezhetik tájékoztatás alapját, ha a Központi Statisztikai Hivatal azokat jóváhagyta. A minisztérium statisztikai összesítéseinek egy példányát a Statisztikai Hivatalnak adja át, így a párhuzamosan gyűjtött kérdőíveknél bezárul a kör, mely a gazdaságokból két irányban indul ki és a Statisztikai Hivatalban ér újból össze.

A Központi Statisztikai Hivatal adatgyűjtése elvben csak az állami fervefeladatok mérésére szolgáló legfontosabb adatokat öleli fel, — 1952-ben azonban sokkal nagyobb méretű a párhuzamosság. A Központi Statisztikai Hivatalhoz az öt- és tíznapos jelentéseken kívül minden kérdőív közvetlenül is beérkezik. A széleskörű párhuzamosságot az indokolja, hogy a most

beállításra kerülő statisztikai apparátus munkájának megindításához, zökkenőmentes működéséhez fokozott ellenőrzés szükséges. A statisztikai szervezet megszilárdulása és jó működése után a Központi Statisztikai Hivatal csak a leglényegesebb adatokat gyűjti be közvetlenül.

A decentralizálás egyik alapelve az, hogy az operatív szervek statisztikája csak a belső tájékoztatást szolgálja; a felsőbb vezetést: a Párt- és kormányserveket a Központi Statisztikai Hivatal látja el adatokkal. Országos szinten az alapelv betartása nem okoz nehézséget, de megyei szinten már felvetődik: ki tájékoztatja a megyei tanácsot és a megyebizottságot? A területi szerveknek szükségük van az egész megyére kiterjedő adatokra, így az állami gazdaságokéra is. Mivel a Központi Statisztikai Hivatal feladatát nem képezheti a megyei szervek tájékoztatása, — az alapelv ellenére a megyei szerveknek kellene beszerezniök az állami gazdaságok adatait megyei központjaiktól. A múlt évben hasonlóan is történt. Az állami gazdaságok megyeközpontjai látták el adatokkal a megyei tanácsot és a megyebizottságot.

Az állami gazdaságok szervezeti felépítésében bekövetkezett változás miatt azonban nem valószínű meg, hogy a megyei tröszt a hozzátartozó gazdaságok adatait átadja a megyei szerveknek, mert a trösztök irányítási területe nem esik egybe a megyei közigazgatási területtel. Egy trösztből 2—3 megyében lévő gazdaság is tartozik, így csak abban az esetben valószínű meg a megyei szervek közvetlen tájékoztatása, ha a trösztökben megyék szerint csoportosítva összesítik az adatokat, és ezeket megyék szerint szétküldik, — ahol viszont azokat újból össze kell vonni megyei sorokká. A tájékoztatásnak ez a módja a jelenlegi statisztikai apparátussal nem valószínű meg, — ezért átmenetileg a Központi Statisztikai Hivatal a megyénként összesített adatokat megküldi a Megyei Tanács V. B. II. Terv- és Statisztikai Osztályának, függetlenül attól, hogy a megyében lévő gazdaságok melyik trösztből tartoznak. A megyebizottságot ugyanezen adatok alapján a megyei tanács tájékoztatja. A tájékoztatásnak ez a módja a Központi Statisztikai Hivatal megyei szerveinek felállításával megváltozik. Az adatok párhuzamos feldolgozását és ezek alapján a tájékoztatást ezek a szervek végzik el a jövőben.

Összefoglalva: az állami gazdaságok múltévi kettős statisztikájával szemben 1952-től egységes rendszerben rögzített adatszolgáltatást kell megvalósítani, amely szervezett apparátuson keresztül biztosítja a vezetés folyamatos tájékoztatását. Annak érdekében, hogy a statisztika a közvetlen vezetés eszközüvé váljék, a statisztikai adatszolgáltatás és feldolgozás a minisztérium egész igazgatási vonalán keresztül, alulról felfelé történik. A felsőbb szervek tájékoztatását és a minisztériumi statisztika helyes működésének ellenőrzését a Központi Statisztikai Hivatal párhuzamos adatgyűjtéssel biztosítja.

Hozzászólás Prigly Béla „Statisztika és munkabérelenőrzés” című cikkéhez

A Statisztikai Szemle 1951. novemberi száma Prigly Bélának, a Központi Statisztikai Hivatal dolgozójának, „Statisztika és munkabérelenőrzés” című cikkét közli (1037—1044. old.). A cikk bírálja a Magyar Nemzeti Banknak a munkabérelenőrzésnél alkalmazott, a Pénzügyminisztérium döntésén alapuló módszerét.

A cikk különösen azt kifogásolja, hogy a Magyar Nemzeti Bank a relatív eltérés (béalapmegtakarítás, illetve túliadás) százalékat a termelési és a munkabér terv teljesítési százalékaiknak egymásból történő kivonása útján határozza meg, míg a Központi Statisztikai Hivatal a tényleges bérfelhasználást a termelési terv teljesítési százaléka arányában korrigált béalaptervhez viszonyítja. A Bank számítási módja — a cikk szerint — helytelen, mert nem felel meg a béalapellenőrzési tevékenység alapvető feladatának, nevezetesen: a bérhányad-terv betartása ellenőrzésének.

A cikk által ajánlott számítási módszer természetesen a Magyar Nemzeti Bank számára is ismert volt. Világos, hogy ha a béalapfelhasználás és a terv által indokolt béalap százalékos eltérését akarjuk megállapítani, úgy a tervezett béalapot előbb a tervteljesítés százalékaival módosítani kell és az ehhez viszonyított béalapfelhasználás adja a túllépés, vagy megtakarítás helyes százalékát. A Bank azonban nem az eltérési százalékok kiszámítására, hanem a béalapfelhasználás ellenőrzésére kapott megbízást és ennél a feladatnál a gyakorlati szempontok amellelt szoltak, hogy — a Szovjetunió Allami Bankjánál alkalmazott módszernek megfelelően — az egyszerűbb számítási módot alkalmazza. A munkabéalap-ellenőrzés gyakorlati kérdéseinek megoldásához ez az utóbbi módszer teljesen kielégítő. Nem for-

dulhat elő, hogy a Bank számítási módszere a Statisztikai Hivatal által javasolt módszerrel ellenkező előjelű eredményre jusson, tehát túllépést megtakarításnak, vagy megtakarítást túllépésnek mutasson. A két módszer az eltérések százalékát különbözően mutatja, de a különbség nem okoz olyan nagyságrendbeli eltolódást, ami a béalapellenőrzés gyakorlata szempontjából hibát jelentene. Emellett a Bank által alkalmazott módszer jóval egyszerűbb, míg a Statisztikai Hivatalé bonyolultabb és több számítást tesz szükségessé, ami lényeges hibaforrást jelenthet. Erre a kérdés megvitatásánál a szaktárcák is rámutattak. Eppen a munkabérelenőrzés nagy népgazdasági jelentősége teszi szükségessé, hogy annak végrehajtása első sorban a gyakorlatilag legkevesebb hibaforrást magában rejtő úton történjék, még ha túlzott elméleti pedantériával tekintve a módszer tisztán statisztikai célkitűzések szempontjából kifogásolható volna. Nyilván ez a megfontolás vezette a Szovjetunió Allami Bankját, hogy a munkabérelenőrzésnél szintén a cikk által kifogásolt módszert alkalmazza (l. *Boguszlavszkij, Grebenj, Proselkov: A Szovjetunió banküzemeltetése és számvitele*, 93—94. old.).

Az idézett cikk nemcsak elvi, hanem gyakorlati szempontokra is hivatkozva helyteleníti a Bank számítási módszerét, kiemelve azt, hogy a béalapellenőrzésnél a túllépés százalékos nagysága dönti el, hogy a kifizetést ki engedélyezheti és a százalék nagysága (l. különböző mérési módszerek szerint különböző lehet. Valóban megtörténhetik, hogy például a Nemzeti Bank számítási módszerével a túllépés százaléka már abba a kategóriába esik, amelynél a kifizetést a minisztérium engedélyezi, míg a Statisztikai Hivatal által aján-

lott módszer olyan százalékot hoz ki, amely mellett a kifizetést még a Nemzeti Bank külön engedélyezés nélkül teljesítheti. Ez azonban a béralapellenőrzés rendszere szempontjából nem lényeges. Éspedig nemcsak azért, mert ilyen határozat havonta alig pár tételnél adódik. Rá kell mutatnunk itt még arra, hogy a béralapül-lépések engedélyezésénél az illetékességi határokként előírt százalékszámok nem abszolút érvényűek, hanem önkényesen vannak megválasztva, amelyek csak az adott mérési módon belül jelentenek szakaszokat a túllépés, illetőleg a megtakarítás mérvében. Mint ilyenek tehát csupán az *adott mérési mód keretében* értékelhetők abból a szempontból, hogy a bank vagy minisztérium illetékessége és az, ezekhez fűzött kisebb vagy nagyobb szankció alkalmazása céljából helyesen vannak-e megállapítva. Ha tehát azt mondjuk, hogy a Bank módszere szerinti 5%-ot meghaladó

mérvű túllépés már minisztériumi engedélyezést igényel, helytelen lenne ezt egy másik módszer szerint végzett számítás eredményéhez hozzámérni. Ennél a másik módszernél a bank vagy minisztérium illetékességének határait az eltérésnek az *illető módszeren belüli* relatív súlya szerint kell megállapítani. Így tehát, ami a Bank számítása szerint pl. 5%-os túllépésnél már minisztériumi illetékességbe tartozik, a Központi Statisztikai Hivatal szerinti számításnál esetleg csak 6% túllépésnél volna engedélyezés szempontjából a minisztérium hatáskörébe utalandó. Az idézett cikk tehát az engedélyezési határokat jelző százalékszámokat összefüggésükből kiragadva tekinti és ezért tulajdonít ezeknek olyan jelentőséget, amely a bérallenőrzés gyakorlatában nincs meg.

*Magyar Nemzeti Bank
Munkabérellenőrzési Főcsoport*

SZERKESZTŐSÉGI MEGJEGYZÉS

A Magyar Nemzeti Bank válaszával a Szemle Szerkesztősége nem ért egyet. A válasz az eredeti cikkben felvetett kérdések közül csak egyre tér ki, mégpedig a relatív túllépések, illetve megtakarítások kiszámítására. A cikk a relatív eltérésnek helyes kiszámítási módját túlzott elméleti pedantériának minősíti. Véleményünk szerint ahhoz való ragaszkodás, hogy például 110%-nál 105% nem 5%-kal kevesebb (mint ahogy ez a Bank számításából kitűnik), nem elméleti pedantéria.

A válasz hivatkozik M. Boguszlavszkij, J. Grebenj, A. Proselkov „A Szovjetunió banküzemtana és számvitele” című könyvére, amely a Magyar Nemzeti Bank által alkalmazott számítási módot ismerteti. Ez a könyv 1949-ben jelent meg, és azóta egy sor újabb szovjet szakkönyv jelent meg, amelyek a Statisztikai Hivatal által gyakorolt számítási módot közlik. Így pl. D. V. Szavinszkij: „Az iparstatisztika tankönyve”, 1950. (202—205. oldal), Bebczuk: „Számvitel, kalkuláció és üzemi beszámoló”, 1951. (45—46. oldal), Solomovics: „Iparvállalatok gazdasági tevékenységének elemzése”, 1952. (117. oldal).

A válaszcikk azt is felhozza, hogy „az ú. n. elméleti pedantéria tisztán statisztikai célkitűzések szempontjából szükséges”. A statisztikai módszerek kidolgozásánál valóban mindig precíz fogalmak és számítási módok kialakítására kell törekedni. Ez nemcsak a statisztikai módszereknél, de a Nemzeti Bank módszereinél is kívánatos.

SZOVJETUNIO

A Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Központi Statisztikai Hivatal jelentése a Szovjetunió népgazdasága fejlesztésére vonatkozó állami terv teljesítésének 1951. évi eredményeiről

Az ipar, a mezőgazdaság és a közlekedés fejlődését, a beruházásokat, az áruforgalom növekedését és a nép anyagi és kulturális életszínvonalának emelkedését 1951-ben a következő adatok jellemzik:

I.

A termelési terv teljesítése az iparban

1951-ben az ipar *össztermelésének* évi tervét 103,5%-ra teljesítették. Az egyes minisztériumok az ipari *össztermelés* évi tervét a következőképpen teljesítették:

	Az 1951. évi terv teljesítése százalékban
Vaskohászati Minisztérium	104
Szénészmetkohászati Minisztérium	102
Szénipari Minisztérium	100,7
Ásványolajipari Minisztérium	103
Villamosmérnövek Minisztériuma	102
Vegyészetipari Minisztérium	104
Elektrotechnikai-ipari Minisztérium	103
Híradástechnikai-ipari Minisztérium ...	102
Nehézgépgyártási Minisztérium	100
Gépkocsis- és traktoripari Minisztérium	100,6
Szerszámgépgyártási Minisztérium	100
Gép- és műszergyártási Minisztérium ..	100,9
Építő- és ütéptető-gépgyártási Miniszte- rium	106
Közlekedési-gépgyártási Minisztérium ..	100,9
Mezőgazdasági-gépgyártási Miniszte- rium	104
A Szovjetunió Építőanyagipari Miniszte- riuma	102
A Szovjetunió Faipari Minisztériuma ..	94
Fafeldolgozó- és papíripari Minisztérium	103
A Szovjetunió Könnyűipari Miniszte- riuma	102
A Szovjetunió Halipari Minisztériuma	109
A Szovjetunió Hús- és Tejipari Miniszte- riuma	103

Az 1951. évi terv teljesítése
százalékban

A Szovjetunió Élelmiszeripari Miniszte- riuma	107
A Szovjetunió Gyapottermelési Miniszte- riumának iparvállalatai	99,7
A Közlekedésügyi Minisztérium iparváll- alatai	99,1
A Szovjetunió Egészségügyi Miniszte- riumának iparvállalatai	106
A Szovjetunió Filmügyi Minisztériumá- nak iparvállalatai	103
A szövetségi köztársaságok helyi ipari és helyi tüzelőanyagipari minisztériumai	106
Kisipari szövetkezetek	106

Egyes vas- és acélfajták, bizonyos színesfémek, a vascsövek, a szén, koks, olaj, földgáz, benzin, ligroin, Diesel-olaj, tőzeg, villamosenergia, villamosmotorok, elektro-
vákuumműszerek, fémvágó szerzsámgépek, fonógépek, szövőgépek, előfonógépek, traktorok, gabonakombájnok, lenkombájnok, eszlőgépek, lennyűvőgépek, faültetőgépek, teher- és személygépkocsik, autóbuszok, fővonalis mozdonyok, Diesel-mozdonyok, szárazkotrók, útgyalúk, talajdöngölők, motoroshengerek, gépkocsidaruk, autórakodók, csapágyak, szintetikus gumi, autógumiabroncsok, szintetikus ammoniak, marótráton, kénsav, műtrágya, a mezőgazdasági növénykártevők és gyomnövények irtására szolgáló vegyszerek, festékek és más vegyszerek, könnyű tetőfedőanyagok, pala, ablaküveg, papír, szesz és más ipari termékek gyártási tervét 1951-ben túlteljesítették.

A kormány által az iparcikkek és élelmiszerek tervenfelüli termelésére megállapított évi terveladatokat túlteljesítették. 1951-ben nagymennyiségű pamut-, gyapjú- és selyemszövetet, konfekciós cikket, harisnya- és zokniféléket, gumilábbelit, varrógépet, órát, fényképezőgépet, kolbászárut, kondenzált tejet, sajtot, növényi olajat, cukrot, édesipari terméket, konzervet, csőtészta készítményt, teát, bort, pezsgőt, sört, szappant, cigarettát, gyufát és más közszükségleti cikket termeltek terven felül.

Bár az össztermelés évi tervét és a legfontosabb iparcikkek nagy részének természetben megadott termelési tervét teljesítették és túlteljesítették, egyes minisztériumok néhány termékfajta termelési tervét nem teljesítették. Egyes vállalatok az össztermelési tervet másodrendű fontosságú gyártmányok termelése révén túlteljesítették ugyan, gyártmányfajtaik szerint azonban nem teljesítették az állami terv feladatait.

1951-ben tovább javult az ipari termelés minősége és bővült választéka. Amde a meghatározott választékú és minőségű iparcikkek gyártására és szállítására vonatkozó állami terveladatokat nem minden iparág teljesítette teljes egészében. Így például a vaskohászati minisztérium nem teljesítette egyes hengerelt vas- és acél-fajták gyártásának tervét, a nehézipar gyártási minisztérium nem teljesítette a gőzkazánok és gőzturbinák gyártási tervét, a gép- és műszergyártási minisztérium bizonyos vegyészeti-ipari berendezések, kompresszorok és számológépek, a mezőgazdasági gépgyártási minisztérium a traktorvontatású vetőgépek, magtisztítógépek, osztályozógépek és néhány más mezőgazdasági gép gyártásával maradt el a terv teljesítésében; a Szovjetunió építőanyag-ipari minisztériuma egyes cementfajták termelésének, a Szovjetunió faipari minisztériuma pedig a legfontosabb ipari fafajták elszállításának tervét nem teljesítette.

II.

Az ipari termelés növekedése

1951-ben a legfontosabb iparcikkek termelése 1950-hez viszonyítva a következőképpen alakult:

	1951. év az 1950. év %-ában
Öntöttvas	114
Acél	115
Hengereltáru	115
Vascső	114
Réz	114
Ólom	125
Horgany	115
Szén	108
Asványolaj	112
Földgáz	108
Benzin	120
Petroléum	103
Diesel-olaj	145
Villamosenergia	114
Gőzturbina	110
Nagy viziturbina	245
Turbogenerátor	211
Hidrogenerátor	193
Nagy villamosgép	137
Villamosmotor	124
Izzólámpa	120
Nagy, nehéz és egyedi gyártásban készülő, különleges szerszámgépek	111
Vegyészeti-ipari berendezés	138
Mezőgazdasági gép	115
Traktorvontatású vetőgép	115
Traktorvontatású kultivátor	117
Gabonakombájn	115
Fővonali villamosmozdony	111
Autóbusz	134
Motorkerékpár	102
Exkavátor	105
Számológép	201
Golyócsapagy	130
Kalcinált szóda	109
Marónátron	108
Festékekanyagok	115
Műtrágya	107
Vegyszerek a mezőgazdasági növénykártevők és gyomnövények irtására	185
Műgumi	120
Cement	119
Tégla	120
Könnyű tetőfedőanyag	113
Pala	127
Előgyártott ház	116
Ipari fa (elszállítás)	117
Papír	112
Kerékpár	178
Varrógép	133
Óra	127
Fényképezőgép	137
Rádióvevőkészülék	116
Gramofon	124
Planinó és zongora	121
Gyaprotrost	133
Pamutszövet	122
Lenvaszón	111
Gyapjuszövet	113
Selyemszövet	134
Harisnya és zokni	126
Bőrlábbeli	117
Gumilábbeli	111
Hal	122
Húsáru	112
Kolbászárú	117
Állati zsiradék	106
Tejtermék	144
Kondenzált tej	144
Sajt	120
Növényi olaj	112
Édesipari készítmények	116
Cukor	118
Szesz	111
Bor	124
Pezsgő	121
Sör	116
Konzerv	118
Gyufa	106
Cigaretta	113
Tea	131

1951-ben a Szovjetunió egész iparának össztermelése 1950-hez viszonyítva 16%-kal emelkedett.

A múlt évben a Szovjetunió népgazdasága — az állami ellátási tervnek megfelelően — jelentékenyen több nyersanyagot, anyagot, tüzelőanyagot, villamosenergiát és berendezést kapott, mint 1950-ben.

1951-ben tovább javult az ipari berendezések kihasználása. A vaskohászatban a kohók hasznos térfogatának kihasználása a múlt évben több mint 50%-kal emelkedett 1950-hez képest. A Martin-kemenék alapterületének egy négyzetméterére eső acéltermelés csaknem 50%-kal emelkedett. Az Asványolajipari Minisztérium vállalataiban növekedett a kitermelő fúrások gyorsasága. Emelkedett a könnyűolajtermékek termelésének százalékaránya. Az elmúlt évben a Szénipari Minisztérium vállalataiban a szénkombájnok termelékenysége 19%-kal emelkedett. A Vegyészeti Ipari Minisztérium vállalataiban megjavult a műgumi- és szintetikus ammóniagyártás kapacitásának kihasználása. A pamutipar és a cementgyártóipar berendezéseit is jobban használták ki.

1951-ben 1950-hez képest, sok iparágban pedig még a tervnormákhoz viszonyítva is, csökkent a termékegységre eső nyersanyag-, anyag-, tüzelőanyag- és villamosenergiafogyasztás. Az ipari termelés 1951. évi önköltségsökkentési tervét túlteljesítették. Az ipari termelés önköltségének csökkentésével 1951-ben több mint 26 milliárd rubelt takarítottak meg, nem számítva a nyersanyagok és anyagok nagykereskedelmi árának leszállításából származó megtakarításokat. Az ipar fejlesztése, a munka termelékenységének emelése és a termelés önköltségének csökkentése területén 1951-ben elért sikerek alapján a kormány 1952. január elsején újból leszállította a vas- és fémanyagok, gépek és berendezések, tüzelőanyagok, vegyszerek, építőanyagok és papíráruk nagykereskedelmi árát, egyszersmind a villamos- és hőenergia, valamint a teherszállítás díjtételeit is leszállította.

III.

Az új technika meghonosítása a népgazdaságban

1951-ben további sikereket értek el az új típusú gépek, gépszerkezetek és anyagok alkalmazásában.

1951-ben a hazai gépgyártás mintegy ötszázféle, rendkívül fontos új típusú és márkájú gépet és gépszerkezetet gyártott, amelyek biztosítják a népgazdaság további technikai előrehaladását.

Új típusú, nagyteljesítményű gőzturbinákat és magasnyomású kazánokat, vízturbinákat és hidrogenerátorokat, a villamosenergia nagytávolságú átvitelére szolgáló magasfeszültségű légkapcsolókat, elosztókat és villámlevezetőket gyártottak.

A nagyszabású hidrotechnikai műtárgyak munkaigényes építési munkálatainak gépésítésére nagyteljesítményű földszivattyúkat, ásókotrokokat, nagytermelékenységű egykanalas lépkedő és többkanalas kotrógépeket, az önműködő betontárgyak számára pedig hatalmas betonkeverőket és 25 tonna tehergépkocsikat gyártottak.

A megszámozott gépgyártóipar körülből 150 újfajta, nagytermelékenységű fémforgácsoló- és kovácsoló-sajtológép, valamint jelentékeny mennyiségű, új típusú kemény-ötvezetű szerszám gyártására rendezkedett be.

Új fajta berendezéseket gyártottak az ásványolaj-, vegyészeti-, könnyűipar, élelmiszeripar és más iparágak, valamint a közlekedés számára.

A mezőgazdaság szántóföldi munkáinak további gépésítése céljából új típusú gépeket és szerszámokat gyártottak a talaj megművelésére, vetési, ültetési és betakarítási munkák elvégzésére, valamint az újabb ipari és kerti növények megművelésére. Ezenkívül több új gépet gyártottak a takarmánybetakarítás gépésítésére és a védőerdőövezetekkel kapcsolatos munkákra.

A gépésítés színvonala a népgazdaság valamennyi ágában jelentősen emelkedett.

A széniparban már 1950-ben befejeződött a szén réselésének, fejtésének, jövesztésének és földalatti szállításának gépésítése. 1951-ben a vékony és meredekülésű rétegek kitermelésére új típusú kombájnokokat kezdtek alkalmazni, amelyek lehetővé teszik a szénrakodómunkálatok fokozottabb mértékű gépésítését. Több mint 1500 kombájnt és réselőgépet, s 1350 szállítószalagot alakítottak át távvezérlésre.

A Szovjetunió Faipari Minisztériumának vállalataiban a fakitermelés és kiközéltetés gépésítése 1,7-szeresére, a farakodásé 2,2-szeresére, az elszállításé pedig 1,2-szeresére emelkedett 1950-hez képest.

1951-ben a népgazdaság minden ágában folytatódott az új, nagytermelékenységű gyártási eljárások meghonosítása, a termelés további automatizálása.

A Vaskohászati Minisztérium vállalataiban az egész termelés 87%-át önműködő hőszabályozóval ellátott Martin-kemencekben végzik. Fokozták a változó profilú hengerelt áruk gyártását. Ez lehetővé teszi, hogy a további megmunkálás során jelentősen csökkentsék a vas- és fémfelhasználást.

A szlensfémkohászatban új módszereket és tökéletesebb gyártási eljárásokat alkalmaztak az ércet, koncentrátumot és érciszapok dúsítására és komplex feldolgozására, s ezzel biztosították a színes- és ritkafémek teljesebb kinyerését.

Az olajiparban jelentősen kiszélesedett a turbinafúrás alkalmazása. Továbbfejlődött a rétegyomás fenntartásán alapuló ásványolajkitermelés, ami lehetővé teszi, hogy még több ásványolajat vonjanak ki az egyes rétegekből. Hazai berendezések felhasználásával új ásványolajfeldolgozó eljárásokat honosítottak meg. Ez lehetővé tette az ásványolajtermékek gyártásának fokozását és minőségük javítását.

A gépgyártásban tovább terjedtek a fém-megmunkálás fejlett módszerei: a gyorsvágás, s az új elektromos és termikus fém-megmunkálási módok. A tömegesen gyártott alkatrészek méreteinek ellenőrzésére automatákat és félautomatákat kezdtek alkalmazni.

Munkálatokat folytattak a vízierőművek komplex automatizálása és a hőfolyamatok automatizálása céljából a villanytelepek kázanberendezéseiben. A kerületi vízierőművek berendezéseinek több mint 90%-a önműködő vezérlésű.

1951-ben a munkásoknak, mérnököknek és technikusoknak mintegy 700.000 találmányát és észszerűsítő javaslatát alkalmazták, amelyek a termelési folyamatok megjavítására és gyökeres tökéletesítésére irányultak.

IV.

Mezőgazdaság

1951-ben a szocialista mezőgazdaság új sikereket ért el a földművelés és az állattenyésztés fejlesztésében, valamint a kolhozok szervezeti és gazdasági megszilárdításában.

A Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állami Terméshozammegállapító Főfelügyelőség adatai szerint a gabonafélék össztermése — a Volga-vidék, Nyugat-Szibéria, Kazahsztán és néhány más kerület kedvezőtlen időjárási viszonyai ellenére — 1951-ben 7 milliárd 400 millió pud volt. A kenyérgabonafélék — a búza és a rozs — termése felülmúlta az 1950. évi. A nyersgyapot össztermése meghaladta az 1950. évi. és nagyobb volt, mint az elmúlt években. A cukorrépatermés is nagyobb volt, mint 1950-ben és meghaladta a 27 millió tonnát.

A mezőgazdasági növények vetésterülete 1951-ben 6,7 millió hektárral növekedett az 1950. évi vetésterülethez képest. Növekedett a gyapot, a cukorrépa, a napraforgó és más ipari növények vetésterülete is. Jelentősen kibővült az évelő- és évesfüvek, a takarmánynyövek és silónövények vetésterülete. A kolhozok és szovhozok sikeresen teljesítették az 1952. évi termést biztosító őszi vetéstervet. Az 1952. évi tavaszi vetések alá 5,4 millió hektárral nagyobb területen végeztek őszi szántást, mint 1950 őszén.

1951-ben még jobban megszilárdult a mezőgazdaság műszaki bázisa.

A múlt évben a mezőgazdaság — 15 lóerős traktorokra átszámítva — 137.000 traktort kapott, továbbá 53.000 gabonabetakarító kombájnt, ezek között 29.000 magánjárókombájnt, valamint 59.000 tehergépkocsit, 2.000.000 talajművelő eszközt, vető-, arató- és egyéb mezőgazdasági gépet.

A mezőgazdaság technikai felszerelésének növekedése lehetővé tette a mezőgazdasági munkák még fokozottabb gépesítését a kolhozokban és a szovhozokban. A gép- és traktorállományok 1951-ben 19%-kal több mezőgazdasági munkát végeztek a kolhozokban, mint 1950-ben. A múlt évben a kolhozokban az összes mezei munkáknak több mint kétharmadát a gép- és traktorállományok teljesítették. A kolhozokban csaknem az egész szántást és a vetési munkák háromnegyedét gépesítették; a gabonafélék vetésterületének több mint 60%-áról kombájnnal takarították be a termést. A szovhozokban a fontosabb mezőgazdasági munkákat csaknem teljes egészében gépesítették.

A mezőgazdaság gépesítésével egyidőben a mezőgazdaság villamosításával kapcsolatban is nagyszabású munkát végeztek. 1951-ben a kolhozokban jelentősen növekedett a villamosenergiának a szemestermények kezelésére, a takarmányelőkészítésre, a vízellátásra, a tehének fejésére és a birkanyírásra való felhasználása.

1951-ben tovább fejlődött a kolhozok és szovhozok közös állattenyésztése. A kolhozok és szovhozok közös állatállománya túlsúlyba került az egész állatállományban.

1951-ben a kolhozok közös jószágállománya a következőképpen növekedett: a szarvasmarhaállomány 12%-kal — ezen belül a tehének száma 15%-kal, a sertéséké 26%-kal, a juh- és kecskeállomány 8%-kal, a loállomány 8%-kal. A kolhozok baromfiállománya másfélszeresére gyarapodott.

A Szovjetunió Szovhozügyi Minisztériumának szovhozzaiban a szarvasmarhaállomány a múlt évben 15%-kal — ezen belül a tehénállomány 14%-kal, a sertésállomány 21%-kal, a juh- és kecskeállomány 11%-kal és a loállomány 14%-kal gyarapodott. A szovhozok baromfiállománya 27%-kal növekedett.

A gazdaságok valamennyi kategóriájában, a kolhozokban, a szovhozokban, valamint a kolhozparasztozok, a munkások és alkalmazottak tulajdonában lévő állatállomány 1951-ben csaknem 14 millió darabban gyarapodott, ezen belül a szarvasmarhaállomány több mint 1,600.000-rel, a sertésállomány 2,600.000-rel, a juh- és kecskeállomány 8,500.000-rel, a loállomány pedig csaknem 1,000.000-val növekedett. A baromfiállomány 1951-ben több mint 60,000.000 szárnyással gyarapodott.

A Szovjetunió európai sztyeppés és erdősztyeppés részében lévő kolhozok, erdőgazdaságok, gép- és traktorállomások, erdővédőállomások és szovhozok 1951-ben 745.000 hektár területen ültettek és vetettek védőerdőket.

V.

A vasúti, vízi és gépkocsin való áruszállítás növekedése

1951-ben a vasúti áruszállítás évi tervét túlteljesítették. A teherforgalom az 1950. évihez viszonyítva 12%-kal növekedett. Az átlagos napi rakodási tervet a vasutak 103%-ban teljesítették.

A tehervagónok kocsifordulójának meggyorsítására előírt állami tervfeladatot a múlt évben túlteljesítették. Az egy tonna-kilométerre eső tüzelőanyagfelhasználás a vasutaknál 3%-kal csökkent az 1950. évihez viszonyítva. A vasutak üzemfenntartási munkájának megjavítására kitűzött feladatokat azonban nem teljesítették egészenben.

A folyami áruszállítás évi tervét 1951-ben 100,6%-ra teljesítették. A folyami áruszállítás 13%-kal növekedett 1950-hez viszonyítva.

A tengeri áruszállítás tervét 1951-ben 102%-ra teljesítették. Nyolc százalékkal több árut szállítottak tengeren, mint 1950-ben.

A gépkocsin való szállítás teherforgalma 20%-kal növekedett 1950-hez képest.

VI.

A beruházások növekedése a népgazdaságban

1951-ben széleskörű építkezési programot hajtottak végre. Az elmúlt évben az állami beruházások volumene 112% volt 1950-hez viszonyítva. A villamoserőművek építésére fordított állami beruházások volumene 140%, a vas- és színesfémkohászatban 120%, a szén- és ásványolajiparban 112%, a gépgyártásban 110%, az építőanyagiparban 135%, a gép- és traktorállomásokon, valamint a szovhozokban 106%, a közlekedésben 103%, a lakásépítkezésben 120% volt 1950-hez képest.

Sikeresen teljesítették a volgai, doni és dnyepéri nagy hidrotechnikai létesítmények építésére, valamint a Turkmén-főcsatorna építésére kitűzött 1951. évi tervfeladatokat.

Az építő szervezetek 1951-ben sok nagyertermelékenységgű gépet és gépezetet kaptak. A kotrógéppállomány 1950-hez viszonyítva majdnem 40%-kal, a talajgyaluké több mint 30%-kal, a talajgyengetőké több mint 80%-kal emelkedett. A többi építőipari gép- és gépezetállomány is jelentősen növekedett. Az építkezésben egyre szélesebb körben alkalmazzák az építőmunkák komplex gépesítését. Javult az építőanyagellátás.

Az építő szervezetek 1951-ben csökkentették az építkezések költségeit és időtartamát 1950-hez viszonyítva. Sok szervezet azonban nem teljesítette teljes mértékben

az állami tervben az építési költségek csökkentésére megszabott feladatokat.

Az állami vállalatok, intézmények és a helyi szövetek, valamint a városok és a munkáslakótelepek lakosai 1951-ben összesen 27 millió négyzetméter lakóterületet építettek állami hitel segítségével. Ezenkívül falun kívülbelül 400.000 lakóházat építettek.

VII.

Az áruforgalom fejlődése

1951-ben tovább folytatódott a szovjet kereskedelem fejlődése. Az ipar és a mezőgazdaság fejlesztésében, a munka termelékenységének emelésében és az önköltség csökkentésében 1950-ben elért újabb sikerekkel kapcsolatban a kormány 1951. március 1-én újból — a jegyrendszer megszüntetése óta immár negyedszer — szállította le a tömegforgaszti cikkek állami kiskereskedelmi árát. Ez az újabb árszállítás a szovjet rubel még fokozottabb megszilárdulását, vásárlóerejének emelkedését és a lakosság által fogyasztott árucikkek eladásának növekedését eredményezte.

1951-ben az állami és szövetkezeti kereskedelem útján a lakosságnak, összehasonlító árakon számítva, 15%-kal több árut adtak el, mint 1950-ben. Az egyes áruk eladása a következőképpen emelkedett: a húsarúké 32%-kal, a kolbászárúké 29%-kal, a halféleségeké 14%-kal, az állati zsiradéké 10%-kal, a növényi zsiradéké 40%-kal, a tejé és tejtermékeké 35%-kal, a tojásé 20%-kal, a cukoré 29%-kal, az édesipari készítményeké 13%-kal, a teáé 290%-kal, a gyümölcsé 33%-kal, a pamutszöveté 18%-kal, a selyemszöveté 26%-kal, a konfekcióárúé 14%-kal, a bőrlábbelié 11%-kal, a bútore 50%-kal, a lakosság számára eladott építőanyagoké 45%-kal, a háztartási és pipereszappané 13%-kal, a rádióé 26%-kal, az óráé 15%-kal, a varrógépe 29%-kal, a fénypézézőgépe 38%-kal, a kerékpáré 86%-kal. Többszörösére emelkedett a hűtőszekrények, mosógépek és porszívók eladása.

Kibővült az állami és a szövetkezeti kereskedelem hálózata. Az elmúlt évben körülbelül 8000 új üzletet nyitottak.

1951-ben a *kolhozpiacokon* jóval több mezőgazdasági terméket adtak el a lakosságnak, mint 1950-ben; különösen lisztet,

darát, szalonnát, baromfit, tojást, gyümölcsöt és mézet.

VIII.

A munkások és alkalmazottak számának növekedése és a munka termelékenységének emelkedése

A Szovjetunió népgazdaságában a munkások és alkalmazottak létszáma 1951. végén 40,8 millió volt, vagyis 1,600.000-rel több, mint 1950. végén. Az iparban, a mező- és erdőgazdaságban, az építőiparban és a közlekedésben 1,250.000-rel, a tudományos kutatóintézetekben és gyógyintézményeknél közel 250.000-rel, a kereskedelemben, valamint a községi üzemekben több mint 100.000-rel növekedett egy év alatt a munkások és alkalmazottak száma.

Munkanélküliség 1951-ben az országban éppúgy nem volt, mint az előző években.

A múlt évben 365,000 fiatal szakmunkás végzett ipariskolát, vasutas- és bányászszakiskolát, illetve gyári műhelytanfolyamokat és bányászati szaktanfolyamokat. Ezek az iparban, az építkezéseken és a közlekedésben helyezkedtek el.

Egyéni és brigádoktatás, valamint műhelytanfolyami oktatás útján 1951-ben új kádereket képeztek és 7,000.000 munkás és alkalmazott szakképzettségét emelték.

1951-ben az iparban foglalkoztatott munkások munkájának termelékenysége 10%-kal emelkedett az 1950. évihez képest; a gépgyártásban 14%-kal, a vaskohászatban 9%-kal, a színesfémkohászatban 6%kal, a széniparban 8%kal, az ásványolajiparban 9%-kal, a vegyészeti iparban 9%-kal emelkedett a munka termelékenysége. Az építőmunkások munkájának termelékenysége 1951-ben 9,5%-kal emelkedett 1950-hez viszonyítva.

IX.

A kultúra fejlesztése. Közegészségügy és városrendezés

1951-ben újabb sikereket értek el a szocialista kultúra minden területén.

A Szovjetunióban az elmúlt évben a tanulók száma — minden oktatási formát beleértve — 57 millió volt.

A hétoztályos és középiskolák száma egy év alatt majdnem ötszerezre emelkedett. Ez iskolák 5—10. osztályában tanulók száma 2,500.000-rel emelkedett.

1951-ben 887 főiskolán^a (a levelező-oktatás részvevőit is beleértve) 1,356.000 hallgató tanult, vagyis 108,000-rel több, mint 1950-ben.

3543 technikumban és más középfokú szakiskolában (a levelező-oktatás részvevőit is beleértve) 1,384.000 tanuló tanult, vagyis 86.000-rel több, mint 1950-ben.

1951-ben 201.000 fiatal szakember végzett főiskolát és 262.000 technikumot.

A népgazdaságban foglalkoztatott, főiskolát vagy technikumot végzett szakemberek száma 1951-ben 8%-kal volt magasabb, mint 1950-ben.

1951-ben a főiskolákon és tudományos intézményekben több mint 24.000 aspiráns készült tudományos munkára.

Tudományos, irodalmi és művészeti téren végzett kiváló munkájáért, illetve tanulmányaiért 1951-ben 2694 tudós, mérnök, agronómus, irodalmár és művész, illetve munkás és kiváló mezőgazdasági dolgozó kapott Sztálin-díjat.

1951-ben az országban az állami és társadalmi szervezetek vezetése alatt több mint 350.000 különféle könyvtár működött, 700 millió kötetes könyvállománnyal.

1951-ben a filmvetítőgépek száma a múltévihez viszonyítva 4000-rel emelkedett. 1951-ben 12%-kal több ember látogatta a színházakat és filmszínházakat, mint 1950-ben.

1951 nyarára több mint 5 millió gyermek és serdülő fiatal üdült pionir-táborokban, gyermekszanatóriumokban, turistaházakban, vagy töltötte el az egész nyarat a városkörnyéki üdülőhelyekre áthelyezett bölcsődékben, óvodákban és gyermekotthonokban.

1951-ben tovább bővítették a kórházak, szülőotthonok, beteggondozóintézetek és más gyógyintézmények, valamint szanatóriumok és üdülőotthonok hálózatát. A kórházakban és szülőotthonokban az ágyak száma közel 50.000-rel volt több, mint 1950-ben. A szanatóriumokban és üdülőotthonokban 18.000-rel emelkedett a férőhelyek száma. Az orvoslétszám 1951-ben több mint 6 százalékkal növekedett 1950-hez viszonyítva.

A gyógyszerek, orvosi műszerek és gyógyászati felszerelések gyártása 1950-hez viszonyítva 36%-kal emelkedett. Ez lehetővé tette az egészségügyi intézmények gyógyszerrel, legkorszerűbb felszereléssel, laboratóriumi berendezéssel és orvosi mű-

szerekkel való ellátásának jelentős mértékű megjavítását.

1951-ben — mint az előző években is — nagyszabású munkálatok folytak a község) üzemek építése, a városok és munkáslakótelepek rendezése, vízvezeték- és csatornahálózat építése, a villamos- és trolibusz-közlekedés kibővítése, továbbá a lakások gázellátása és a fűtőhálózatba való bekapcsolása, a városok fásítása, az utcák és terek kövezése és aszfaltozása, parkok, terek és sugárutak építése területén.

X.

A nemzeti jövedelem és a lakosság jövedelmeinek emelkedése

A Szovjetunió nemzeti jövedelme 1951-ben, összehasonlító áron számítva, 12%-kal emelkedett 1950-hez viszonyítva.

A Szovjetunióban az egész nemzeti jövedelem a dolgozóké. A Szovjetunió dolgozói — az előző évhez hasonlóan — a nemzeti jövedelemnek mintegy háromnegyed részét kapták meg személyes anyagi és kulturális szükségleteik kielégítésére, a nemzeti jövedelem további része pedig az állam, a kolhozok és szövetségi szervezetek rendelkezésében maradt a szocialista termelés bővítésére és más állami, valamint társadalmi szükségletekre.

A nemzeti jövedelem növekedése lehetővé tette a munkások, parasztok és értelmiségiek anyagi helyzetének jelentős javulását és a városi és falusi szocialista termelés további bővítésének biztosítását.

A Szovjetunió lakossága anyagi helyzetének további javulása kifejezésre jutott a munkások és alkalmazottak pénzbeli munkabérének és reálbérének emelkedésében, a parasztok közös kolhozgazdálkodásából, valamint háztáji és egyéni gazdálkodásából származó jövedelmének növekedésében.

Ezenkívül a lakosság a munkások és alkalmazottak társadalombiztosítása révén 1951-ben — miként az előző években is — állami eszközökből segélyeket és juttatásokat kapott; mégpedig: nyugdíjakat, ingyenes és kedvezményes beutalásokat szanatóriumokba, üdülőotthonokba és gyermekintézményekbe; járadékot a sokgyermekes és egyedülálló anyák számára; ingyenes orvosi segítséget; a tanulók ingyenes oktatást és továbbképzési lehetőséget, ösztöndíjakat, továbbá egész sor más segélyt

és kedvezményt kaptak. Ezenkívül minden egyes munkás és alkalmazott, vagyis mintegy 41 millió ember legalább kétheti fizetett szabadságban részesült, egész sor foglalkozási ág dolgozói pedig ennél hosszabb szabadságot élveztek. 1951-ben a lakosság az említett folyósítások és kedvezmények címén állami eszközökből 125 milliárd rubelt kapott.

A tömegfogyasztási cikkek árának lezállítása, a munkások és alkalmazottak

pénzbeni munkabérének emelkedése, a parasztek pénzbeni és természetbeni jövedelmének növekedése és a lakosságnak nyújtott állami juttatások és kedvezmények növekedése következtében a munkások, alkalmazottak és parasztek jövedelme 1951-ben — összehasonlító áron kifejezve — 10%-kal emelkedett az 1950. évihez képest.

Forrás: Pravda, 1952. január 29., 1—2. oldal.

BULGÁRIA

Az Állami Tervhivatal jelentése a Bolgár Népköztársaság 1951. évi állami népgazdasági tervének teljesítéséről

I.

Az ipari termelési terv teljesítése

1951-ben az ipari össztermelési tervet (a helyi ipar nélkül) 99,8%-ra teljesítették.

Az egyes minisztériumokhoz és főhatóságokhoz tartozó ipari vállalatok tervteljesítése a következő volt:

	Tervteljesítés %-ban	1951. év 1950. évhez viszonyítva % ¹⁰⁰ -ban
1. Nehézipari Minisztérium ..	98,1	121,0
2. Villamosításügyi Minisztérium ..	96,7	125,9
3. Könnyűipari Minisztérium ..	97,2	110,9
4. Begyűjtési, Elemzés- ipari és Szállítási Minisz- térium ..	102,5	123,8
5. Közlekedésügyi Minisz- térium mellett működő iparvállalatok ..	105,7	116,0
6. Országos Szövetkezeti Köz- pont iparvállalatok ..	103,9	136,5
7. A Fővárosi Tanácshoz tar- tozó iparvállalatok	116,2	157,1

II.

Az ipari termelés emelkedése

Az állami ipar termelése 1951-ben 1950-hoz viszonyítva 19%-kal növekedett, a helyi iparé pedig 18,8%-kal emelkedett.

A fontosabb iparcikkek termelése 1951-ben a következőképpen emelkedett:

	1951. év 1950. évhez viszonyítva %-ban
Villamosenergia	127,4
Kőszén	108,2
Vasérc	160,0
Rézérc	158,4
Pirit	139,2
Öntöttvas	173,6
Betonvas	142,3
Acéltüvelény	205,0
Traktorek	213,0
Traktorvontatású kultivátorok	256,1
Traktorvontatású vetőgépek	113,3
Cséplőgépek	252,0
Villanymotorok	128,2
Vascsövek	125,3
Szappan	156,8
Pamutszövet	113,5
Kender- és lenszövet	146,0
Cipőfelsőrészbőr	134,5
Növényi olaj	142,9
Cukor	214,6
Sajt	134,1
Cipő	115,6
Hús	108,7

1951-ben a Bolgár Népköztársaság ipara nagyszámú új gép és ipari termék gyártását kezdte meg.

Magában a Gyengeáramú Berendezések Gyárában 1951-ben több mint 50 új termék gyártását kezdték meg.

Fokozódott a munkaiigényes munkafolyamatok gépesítése. A bányaiiparban a feltárási munkát 100%-ban gépesítették.

III.

Mezőgazdaság

A bolgár mezőgazdaság jelentős sikereket ért el annak a hatalmas munkának eredményeképpen, amelyet a szövetkezeti és egyénilag gazdálkodó parasztság végzett a Kommunista Párt vezetésével.

Emelkedett az ipari növényekkel bevetett terület nagysága. 1951-ben a gyapottal bevetett terület 34,1%-kal, a kenderrel bevetett 12,7%-kal, a rizsszel bevetett 13,8%-kal, a cukorrépával bevetett pedig 11,6%-kal növekedett 1950-hez viszonyítva. Takarmányrépával több mint kétszerakkora területet vetettek be, mint 1950-ben.

A mélyszántást több mint kétszeresére növelték; a tisztított magvak mennyisége 11,8%-kal, a fertőtlenített magvaké pedig 7,9%-kal növekedett 1950-hez képest.

Az elmúlt évben tovább erősödött a termelőségvetkezeti gazdaságok szervezete. Míg 1950 végén a termelőségvetkezeti gazdaságok száma 2501 volt, 1951. december 1-én számuk elérte a 2740-et. A szövetkezeti gazdaságok területe körülbelül 1 200 000 dekárral* növekedett, a termelőségvetkezetekben tömörült parasztgazdaságok száma pedig 16,2%-kal emelkedett.

Jelentősen megnövekedett a bolgár mezőgazdaság technikai felszerelése is. A gép- és traktorállományok száma az 1950. évi 95-ről 1951-ben 115-re emelkedett. A gép- és traktorállományok által elvégzett gépi munka — K/KK szántásban kifejezve — 1951-ben kétszer nagyobb volt, mint 1950-ben.

Komoly sikereket értek el a közösségi állattenyésztés terén. A termelőségvetkezeti gazdaságok állatállományának száma 1951-ben 1950-hez viszonyítva a következőképpen emelkedett: a szarvasmarhák száma 19,8%-kal, a juhok száma 19,3%-kal, a sertések száma 2,3-szeresére, a baromfiállomány száma 4,9-szeresére, stb. növekedett.

A termelőségvetkezeti gazdaságok terméshozama jelentős mértékben túlhaladta az egyénilag gazdálkodó parasztok hozamát, amelynek eredményeként a termelőségvetkezeti gazdaságok tagjainak jövedelme sokkal magasabb volt az egyénilag gazdálkodó parasztokénál.

* 1 hold = 5,7 dekár. (A ford.)

IV.

Közlekedés

1951-ben a vasúti szállítási tervet tonnakilóméterben 101,3%-ra teljesítették, ami 1950-hez viszonyítva 11,9%-os emelkedést jelent. Az átlagos napi rakodás 1951-ben az 1950. évvel szemben 12,6%-kal növekedett.

A víziközlekedés szállítási tervét tonnakilóméterben 134,9%-ra teljesítette.

A gépkocsiközlekedés szállítási tervét tonnakilóméterben 106,8%-ra teljesítette, ami 1950-nel szemben 16,7%-os emelkedést jelent.

V.

Építkezési beruházások

1951-ben az építkezési beruházásokra folyósított összegek tovább növekedtek, az építkezések üteme meggyorsult. A népgazdasági beruházások összege 40,6%-kal emelkedett 1950-hez viszonyítva.

A Nehézipari Minisztérium, az Építésügyi Minisztérium, a Földművelésügyi Minisztérium, a Szövetkezeti Gazdaságok Minisztériuma nem teljesítették építkezési beruházási tervüket, meglassították, illetve gátolták több fontos népgazdasági építkezés elvégzését, és az építőipar megdrágítását okozták.

VI.

Kiskereskedelmi áruforgalom

1951-ben komoly sikereket ért el Bulgáriában az állami és a szövetkezeti kereskedelem. A jegyrendszer megszüntetése, valamint az összes ipari áruk szabad forgalmának és az egységes állami áraknak bevezetése új lehetőségeket tárt fel a népi demokratikus kereskedelem további fejlődése előtt.

1951-ben jelentősen megjavult és kiszélesedett a kereskedelmi hálózat. Új áruházak és üzletek nyíltak meg. 1951-ben 370 új üzlet nyílt meg az építkezéseknél, az építkezési objektumokon dolgozók közvetlen el látására.

VII.

Munkaügy

1951-ben az iparban, a közlekedésben, a szállításban és a kereskedelemben foglalkoztatott munkások és alkalmazottak száma 23 053 fővel növekedett 1950-nel szemben. Az iparban az emelkedés 16 168 fő volt.

Ez idő alatt a munkabérialap 12,6%-kal növekedett és ezen belül az iparban 12,8%-kal.

Az egy dolgozóra eső átlagos munkabér 7,3%-kal, — ezen belül az iparban — 8,2%-kal növekedett.

A munka termelékenysége az állami iparban 1951-ben 13,7%-kal emelkedett 1950-hez viszonyítva. 1951-ben a termelésben közvetlenül résztvevő munkások 80%-a kapcsolódott be a munkaversenybe.

VIII.

Égésésgvédelem, közoktatás és művelődés

1951-ben tovább javult a dolgozók egészségvédelme. Az orvosi segélynyújtás az ország valamennyi lakosa számára díjtalan lett. A gyógyintézetek férőhelyei 8,3%-kal növekedtek 1950-nel szemben. A szülőotthonok száma a falvakban 16%-kal, az óvó-dák és a gyermekotthonok száma pedig az egész országban 41,5%-kal növekedett. Jelentős mértékben emelkedett az üdültet-tek száma.

Nagy sikereket ért el az új káderek képzése terén. A főiskolát végzettek száma 1950-hez viszonyítva 8,1%-kal növekedett. A népgazdaság 6697 új fiatal főiskolai végzettségű szakembert kapott. Ebből: 1859 orvos, 535 mezőgazdász, 934 mérnök, 1301 közgazdász, 1000 tanár. Ugyanebben az évben 73 627 írni- és olvasni nem tudó felnőtt részesült oktatásban, a felnőttek iskoláit pedig 9925 dolgozó látogatta.

1951-ben 102 új filmszínház nyílt meg, ebből 98 falun. Az országban 85 falujáró mozi működött. A filmszínházak látogatottsága 1950-hez viszonyítva 30%-kal emelkedett. Ujabb 335 falut és 31 várost láttak el vezetékes rádióval, a rádióhallgatók száma 68 144 volt, ebből 40 038 falusi.

A kiadott könyvek példányszámának ter-
vét 126,6%-ra teljesítették, a kiadott tudomán-
yos munkák számát pedig 37%-kal nö-
velték az 1950. évvel szemben.

Forrás: Rabotnyicseszko Gyelo, 1952, feb-
ruár 2., 1. o.d. — **Rövidített közlemény.**

CSEHSZLOVAKIA

Az Állami Statisztikai Hivatal jelentése az 1951. évi népgazdasági terv teljesítéséről

Az Állami Statisztikai Hivatal az alábbi jelentést adta ki a Csehszlovák Köztársaság 1951. évi állami népgazdasági tervének teljesítéséről.

Ipar

1951-ben az ipari termelési tervet globálisan 99,7%-ra teljesítették. A nehézipar 98%-ra, a könnyűipar 102,9%-ra és az élelmiszeripar 98%-ra teljesítette a tervet.

Az egyes minisztériumok a következőképpen teljesítették az évi termelési tervet (%-ban):

Fűtőanyag- és energia termelési minisztérium	95,6
Kohászati minisztérium	97,2
Vegyipari „	103,3
Nehézgépipari „	98,4
Általános gépipari minisztérium	97,1
Építőipari „	95,1
Erdészeti és faipari „	100,4
Könnnyűipari „	103,1
Élelmiszeripari „	97,4

A Tájékoztatás- és oktatásügyi minisztérium iparvállalatai	104,0
A Földművelési minisztérium iparvállalatai	96,4
Az Iskola-, tudomány- és művészetügyi minisztérium iparvállalatai ..	111,5
Az Egészségügyi minisztérium iparvállalatai	102,1

Az ipari termelés volumene 1951-ben 1950-hez viszonyítva 14,9%-kal növekedett. A nehézipari minisztérium alá tartozó iparvállalatok termelése 22,9%-kal, a könnyűipari minisztérium alá tartozó vállalatoké 10,6%-kal és az élelmiszeripari minisztérium iparvállalataié 5,7%-kal emelkedett.

A munkatermelékenység az iparban 1951-ben (ideiglenes adatok szerint) 9,7%-kal volt magasabb, mint 1950-ben; a munkabérek és a munkatermelékenység fejlődése közötti kedvezőtlen arány 1950-hez viszonyítva javulást mutat; ez a javulás azonban még mindig nem kielégítő.

A köszénkitermelési tervet 91%-ra teljesítették. 22 bánya teljesítette és teljesítette túl az évi tervet.

A barnaszén-kitermelési tervet 2%-kal teljesítették túl és a termelés 1950-nel szemben 9%-kal emelkedett. Kétharmaddal több barnaszén termeltek ki, mint 1937-ben.

A kokszgyártási tervet 98%-ra teljesítették és a termelés 4%-kal volt magasabb, mint 1950-ben.

1950-hez viszonyítva 1951-ben a vasérc-kitermelés 10%-kal, a mangánérc 7%-kal, az ólom- és horganyércéké 184%-kal, az antimonércéké 58%-kal, az ólomkoncentrátumé 12%-kal, a horganykoncentrátumé 28%-kal, a kőolajé pedig 17%-kal emelkedett.

1951-ben 11%-kal több villamosenergiát és 2%-kal több gázt termeltek, mint 1950-ben. Az említett tervfeladatokat azonban nem teljesítették teljes egészében.

A kohászatban a második és a harmadik negyedévben nem teljesítették a tervet és csak az év vége felé, főleg a kohászat termelésének fokozására irányuló intézkedésekkel kapcsolatos párt- és kormányhatározat után, javult annyira a tervteljesítés, hogy a negyedik negyedévi tervet túlteljesítették. Ez azonban nem volt elegendő ahhoz, hogy a megelőző két negyedév lemaradását behozzák.

1951-ben 1950-hez viszonyítva 5%-kal több nyersvasat, 10%-kal több nyersacélt, 8%-kal több hengereltárut, 47%-kal több transzformátorbádogot és 69%-kal több fűrőberendezést termeltek.

A vegyiparban különösen a benzin, motorolaj stb. gyártási tervét teljesítették. A kénsavgyártás elmaradt a terv mögött, mindamellett 2%-kal több kénsavat gyártottak, mint 1950-ben.

Az építőanyag- és kerámiaparban a cement- és téglagyártás nem teljesítette a kitűzött feladatokat.

A legfontosabb könnyűipari tervfeladatok közül teljesítették a ruházati cikkek, a láb-beli, gyapot-, selyem- és féllenszövetek, a tehergépkocsiponyvák, hajtószíjak, fűrészelt puha- és keményfa, furnír, papír, kartonpapír, hengerelt táblaüveg stb. termelési tervét.

Az élelmiszeriparban különösen a kenyér, búzalisztkészítmények, húsáruk, hús-

konzervek, müzsirok, cigaretták, borpárlatok, maláta, gyümölcskészítmények stb. termelési tervét teljesítették.

Mezőgazdaság

1951-ben a mezőgazdasági termelés 1950-nel szemben 6%-kal emelkedett. Bár 1951-ben nem teljesítették minden tervfeladatot, egyes területeken jelentős sikereket értek el és megteremtették a mezőgazdasági termelés további fejlődésének előfeltételeit. 1951-ben tovább növekedett a szocialista szektor. A szocialista szektor részesedése a mezőgazdasági üzemek együttes földterületében a mezőgazdasági földeknél 30,6%-ra, a szántóföldeknél 29,7%-ra emelkedett.

A növénytermesztés terén 1951-ben a tervelőirányzatnál 12 000 tonnával több kenyérgabonát takarítottak be, a takarmánygabonatermés azonban 1,3%-kal volt alacsonyabb az előirányzatnál, mert nem érték el az előirányzott hektárhozamokat.

1951 őszen 5%-kal több földet szántottak fel és készítettek elő, mint egy évvel ezelőtt, az őszi szántási tervet azonban csak 90,8%-ra teljesítették.

Az 1952-ben learatandó gabonaneműek vetési tervét már összesen 97,9%-ra teljesítették és a tavaszi vetésre 2% marad a terv teljesítéséhez. Rozsból az előirányzatnál 2%-kal nagyobb területet vetettek be. Az Egységes Mezőgazdasági Szövetkezetek már összesen teljesítették vetési tervüket.

1951 végéig a szerződés alapján termesztett kenyérgabonaneműek felvásárlási tervét 92,1%-ra teljesítették. Összesen 3,3%-kal több kenyérgabonát vásároltak fel, mint 1950-ben.

1951 végén mindenfajta háziállat száma nagyobb volt, mint egy évvel ezelőtt. Így többek között a juhállomány 31,4%-kal, a sertésállomány majdnem 10%-kal és a szarvasmarhaállomány 0,6%-kal emelkedett. Az állatállomány további növelése szempontjából kedvező jelenség az anyaállatok számának növekedése, még pedig az anyakocáké 13,4%-kal és a tehéneké 1,8%-kal.

Az 1951. évi vágóállat-tenyésztési tervet csupán a vágómarhánál teljesítették; a vágóborjúknál csupán 66%-ra, a vágósertésekénél 69,1%-ra teljesítették a tervet.

A tejtermelési tervet csak 95,1%-ra teljesítették és 1950-nel szemben a termelés 9,2%-kal emelkedett.

A tojástermelési tervet 7,7%-kal teljesítették túl és 1950-hez viszonyítva az együttes tojáshozam 10,2%-kal emelkedett.

1950-hez viszonyítva emelkedett az állami gazdaságok részesedése az együttes mezőgazdasági termelésben. 1951-ben az állami gazdaságok együttes földterülete 5%-kal, ezen belül a szántóföldterület 7%-kal nagyobbodott. A szarvasmarhaállomány 13,3%-kal, a sertésállomány 17,6%-kal emelkedett; emellett a tehénállomány növekedése 18,2%, az anyakocaállományé pedig 34,1%.

Az év végéig 6250 Egységes Mezőgazdasági Szövetkezet alakult meg és ezenkívül 1507 községben alakultak meg az Egységes Mezőgazdasági Szövetkezetek előkészítő bizottságai. Emellett egyidejűleg II. típusú szövetkezetek magasabb típusúakká alakultak át. Így a III. típusú Egységes Mezőgazdasági Szövetkezetek száma 1070-nel, a IV. típusúaké pedig 106-tal emelkedett. A II. és magasabb típusú Egységes Mezőgazdasági Szövetkezetek részaránya az együttes mezőgazdasági földterületben 15,8%-ot, a szántóterületben pedig 17,2%-ot tesz ki. A II. és magasabb típusú Egységes Mezőgazdasági Szövetkezetek az állami gazdaságokkal együtt az állam szántóterületének körülbelül egynegyed részét (25,7%-át) művelik meg.

Az elmúlt évhez viszonyítva javult a gép- és traktorállományok gépi felszerelése. A traktorpark 23%-kal növekedett, mégpedig főleg a hernyótalpas traktorok számának növekedése folytán. A kombájnok száma 122-vel, a kéveketőképeké 3770-nel, a cséplőgépeké 5000-rel emelkedett. A géppark kibővülése és az alkalmazottak számának növekedése következtében az elvégzett munkák terjedelme is növekedett az elmúlt évvel szemben. Mélyszántást 20%-kal, normálszántást 5,5%-kal, talajelőkészítést háromszor, különleges szántást pedig három és félszer nagyobb területen végeztek, mint 1950-ben. 240%-kal nagyobb területet vetettek be gabonaneműekkel mint egy évvel ezelőtt.

Az erdészetben az együttes fakitermelési tervet 1951-ben 2,6%-kal teljesítették túl, egyes fafajták kitermelése azonban elmaradt a terv mögött.

Építőipar

1951-ben az építőipari tervet pénzben kifejezve 92,5%-ra teljesítették.

1951 folyamán elkészült 855 300 m² műhely és 1 142 600 m² egyéb, a termelés céljait szolgáló építmény az ipar és a közlekedés részére. A mezőgazdaság számára elkészült 576 800 m² mezőgazdasági épület és 489 900 m² hízaldai épület. A dolgozók életszínvonalának felemelését elősegítette a 17 555 újonnan elkészült lakás 1 555 600 m² lakóterrel és a közös elszállásolás céljait szolgáló további 527 580 m² lakóterület.

Közlekedés

A közlekedés 109,2%-ra, a posta pedig 108,1%-ra teljesítette a tervet. A vasúti szállítás 110,9%-ra teljesítette az évi tervet. A vasúti áruszállítás 106,2%-ra teljesítette az 1951. évi tervet. A teljesítmény 1950-hez viszonyítva 14,9%-kal emelkedett. A magasabb teljesítményeket a géppark további növelésével és jobb kihasználásával, a javítás alatt álló tehervagonok számának csökkentésével és az új munkamódszerek fejlesztésével érték el. Az önműködő adagolóberendezéssel felszerelt mozdonyok száma tovább emelkedett. A lassú ki- és berakodás következtében csökkent az áruszállítás (pl. egyedül a negyedik negyedévben 3,2%-kal). Az évi személyszállítási tervet 118,8%-ra teljesítették és az elmúlt évnél 18,6%-kal nagyobb teljesítményt értek el.

A Csehszlovák Közúti Gépkocsiközlekedés 103,7%-ra teljesítette az évi tervet. Az áruszállítási tervet 99,5%-ra teljesítették 1950-hez viszonyítva a teljesítmény 88%-kal emelkedett. A személyszállítási tervet 104,7%-ra teljesítették és az elért teljesítmény 28%-kal magasabb az elmúlt évinél.

A vízi közlekedés 85,1%-ra teljesítette az évi tervet és teljesítménye 1950-nel szemben 30,6%-kal emelkedett.

A légi közlekedés 133,9%-ra teljesítette az évi tervet és teljesítménye 1950-nel szemben 4,6%-kal, a személyszállítási pedig 46%-kal emelkedett.

A posta a postai szolgálat terén 109,9%-ra, a híradási szolgálat terén pedig 100,9%-ra teljesítette az évi tervet.

Külkereskedelem

Az ötéves terv felemelt feladatai a külkereskedelemben is visszatükröződtek. Az 1951. évi összforgalom 23,2%-kal volt magasabb, mint 1950-ben.

A békétábor országaival való kereskedelmi kapcsolatok állandóan fejlődnek és bővülnek. 1949-ben ezek az országok 45,5%-kal részesedtek a külkereskedelmi összforgalomban; 1950-ben ez a részesedés 55%-ra, 1951-ben pedig 60,5%-ra emelkedett.

Foglalkoztatottság

1951 folyamán a csehszlovák gazdaságban tovább emelkedett a foglalkoztatottak száma.

A szocialista szektor lényegesen több dolgozót foglalkoztatott, mint az elmúlt évben.

1951 végén majdnem négy százalékkal többen dolgoztak az iparban, mint 1950 végén. Ugyanez alatt az idő alatt a nők százalékaránya 31,8%-ról 32,7%-ra emelkedett.

Az ipari tanulók száma 1951 első negyedével szemben 16,2%-kal emelkedett.

A munkatermelékenység fokozásához hozzájárult a szocialista munkaverseny is, amely különösen a közlekedésben terjedt el. 1951 folyamán több mint 88 000 újítási javaslatot nyújtottak be az iparban és több mint 12 000-et az építőiparban.

Az életszínvonal emelkedése

1951-ben a kereskedelem több árucikket bocsátott a lakosság rendelkezésére, mint az elmúlt évben.

1950-hez viszonyítva az állami kereskedelem kiskereskedelmi forgalma folyó áron számítva 17,5%-kal, a szövetkezeti kereskedelemé pedig 35%-kal emelkedett. A textíleladás forgalma 16%-kal, a ruházati cikkek és lábbeli eladásáé 12%-kal növekedett.

A dolgozók egészségéről fokozott mértékben gondoskodnak. A kórházakban és a többi gyógyintézetben 1951 folyamán az ágyak száma 5%-kal, a gyógykezelték száma 9,5%-kal emelkedett. Az egészségügyi gondoskodás elmélyülése következtében csökkent az átlagos gyógykezelési idő. 1951 utolsó negyedévében Csehszlovákiá-

ben csökkent az átlagos gyógykezelési idő, szakaszonkénti egységesítéséhez.

1951-ben 1950-hez viszonyítva a társadalombiztosításba bevontak száma 11%-kal, a járadékbiztosítás biztosítottjainak száma pedig 5,5%-kal emelkedett. 14%-kal több járadékot, 22%-kal több táppénzt és 17%-kal több családi pótlékot fizettek ki, mint 1950-ben. A társadalombiztosításból származó átlagos havi jövedelmek 1950-nel szemben 4,1%-kal emelkedtek.

Tovább növekedett a férőhelyek száma a bölcsődékben, a gyermekotthonokban és az óvodákban. A bentlakásos napközi otthonok száma 1950-hez viszonyítva majdnem a kétszeresére emelkedett. Bővült az általános, közép- és főleg az ipari iskolák hálózata. Az egésznapos étkezésben részesülő tanulók száma 1950-hez viszonyítva az általános iskolákban a kétszeresére, a középiskolákban pedig több mint a kétszeresével emelkedett.

1951-ben a filmszínházak száma 4,5%-kal, a rádióelőfizetők száma pedig 5,3%-kal emelkedett. A kiadott könyvek együttes példányszáma 1950-hez viszonyítva 28%-kal növekedett.

Sikeresen fejlődött 1951-ben a testnevelés is. Az ifjúsági sportversenyeken 287 000-rel több versenyző vett részt, mint 1950-ben.

Az állandóan javuló gazdasági és szociális viszonyok és a munkanélküliségtől való félelem teljes kiküszöbölése 1951-ben is kihatott a népesség természetes népmozgalmára. Emelkedett a születések száma. Ezer lakosra 23,1 élveszületés esett, vagyis 42%-kal több, mint 1937-ben. Ezer lakosból 11,4 halt meg. Ez a halandóság, éppen úgy, mint az 1950. évi, Csehszlovákia területén eddig a legalacsonyabb halandóság. A jobb anya- és gyermekvédelem következtében a csecsemőhalandóság az 1937. évi majdnem 12%-ról 1951-ben 7,4%-ra csökkent. 1951-ben tovább csökkent az 1-4 éves korú gyermekek halandósága is. A születések számának kedvező alakulása és az általános halandóság csökkenése következtében tovább emelkedik a lakosság természetes szaporulata.

A nemzeti jövedelem, összehasonlítva áron számítva, 1951-ben 1950-hez viszonyítva 10%-kal emelkedett.

* Rudé Právo, 1952. január 27. 1. és 5. oldal. — Rövidített közlemény.

LENGYELORSZÁG

Az Állami Gazdasági Tervbizottság jelentése az 1951. évi népgazdasági terv teljesítéséről

I.

Ipari termelés

A szocialista ipar az 1951. évi termelési tervet 100,8%-ra teljesítette, az ipari termelés értéke pedig 1950-hez viszonyítva 24,4 százalékkal emelkedett.

Az egyes minisztériumokhoz tartozó iparvállalatok a következőképpen teljesítették tervüket:

Termelés 1951-ben
Terv- 1950. év
teljesítés %-ában

Bőrlebbelcipő	110	141
Szappan	100	104
Búzaliszt	122	149
Rozsliszt	102	107

Termelés 1951-ben
Terv- 1950. év
teljesítés %-ában

Bányászat	102	113
Nehézipar	100	121
Vegyipar	105	129
Könnyűipar	103	122
Mezőgazdasági és élelmiszeripar ..	100	121
Kis- és kézműipar	115	194
Belkereskedelmi Minisztérium iparvállalatai	86	109
Erdészet	107	122
Vasúti Minisztérium iparvállalatai	95	125
Közúti és Légiforgalmi Miniszte- rium iparvállalatai	94	150
Ipari Építésügyi Minisztérium iparvállalatai	104	258
Város- és Lakótelepépítési Minisz- térium iparvállalatai	114	253
Oktatásügyi Minisztérium ipar- vállalatai	96	186
Egészségügyi Minisztérium ipar- vállalatai	107	147

Az egyes fontosabb ipar-cikkek termelési tervének teljesítése a következő volt:

Termelés 1951-ben
Terv- 1950. év
teljesítés %-ában

Kőszén	101	105
Koksiz	101	106
Nyersolajfeldolgozás	106	146
Kőszén	101	101
Villamosenergia	101	118
Vasérc	101	114
Nyers horganyérc	100	115
Horgany	100	104
Tehergépkocsi	103	328
Mezőgazdasági gépek (tonna) ..	118	127
Vegyipari gépek és felszerelések	100	175
Gyengeáramú kábelek	120	133
Magasfeszültségű elosztó és bizto- sító berendezések	104	232
Szénelektrodák	101	138
Marószóda	100	110
Festék	109	115
Penicillin	154	266
Szintetikus cserzőanyagok	108	174
Cellulóze	100	115
Papír	100	115
Pamutszövet	101	107

Bár az egész ipar globálisan túlteljesítette a tervet, egyes iparcikkek termelése nem érte el a tervelőírányszót.

Az önköltség 1951-ben jelentős mértékben tovább csökkent a munkatermelékenység növekedése és a nyersanyag-, segédanyag- és tüzelőanyagfogyasztás csökkenése következtében. Az ipari minisztériumok alá tartozó vállalatok az önköltséget összehasonlítva áron kb. 4,6%-kal csökkentették 1950-hez viszonyítva. Az önköltségcsökkentési tervet azonban nem teljesítették teljes egészében.

1951-ben jelentős sikereket ért el az új ipari technika bevezetése, és különösen új iparcikkek gyártásának bevezetése, új technológiai eljárások alkalmazása, valamint a nehéz és munkagényes munkafolyamatok gépesítése terén.

II.

Beruházások és építőipar

A beruházások költségének együttes összege összehasonlítva áron 1950-hez viszonyítva kb. 38%-kal emelkedett.

1951-ben a beruházási terv teljesítésének legmagasabb fokát az iparban, a községi- és lakásgazdaságban érték el. Bizonyos lemaradás mutatkozott a szociális és kulturális beruházások végrehajtása terén.

Az Ipari Építésügyi Minisztérium alá tartozó építő-szerelő vállalatok 122%-ra, a Város- és Lakótelepépítési Minisztérium alá tartozó építő-szerelő vállalatok 108%-ra teljesítették termelési tervüket.

III.

Mezőgazdaság

A mezőgazdaság — főleg a hosszantartó szárazság következtében, — nem teljesítette tervét.

Az egész mezőgazdaságban a vetésterület nagysága 1951-ben 1950-hez viszonyítva 1,2%-kal emelkedett.

A négy gabonafajta terméshozama általában az elmúlt évi színvonalon mozgott. A burgonya- és cukorrépatermés, valamint több más termés terméshozama alacsonyabb volt az 1950. éviénél.

Az őszi vetési tervet nem teljesítették teljes egészében. Az őszi vetési terv be nem tartásának fő oka a szárazság volt.

A szarvasmarhaállomány az egész mezőgazdaságban az 1950. évi színvonalon mozgott, a sertésállomány pedig körülbelül 10%-kal csökkent. A lóállomány 1950-hez viszonyítva mintegy 3%-kal, a juhállomány pedig körülbelül 17%-kal emelkedett.

Az egész mezőgazdaság műtrágyaellátási tervét 1951. naptári évben 107%-ra teljesítették, ami azt jelenti, hogy a mezőgazdaság mintegy 9%-kal több műtrágyát kapott mint 1950-ben.

A traktorok száma az egész mezőgazdaságban — 15 lóerős traktorokra átszámítva — az év végén 28%-kal volt nagyobb, mint 1950-ben.

A villamosított községek száma 1950-hez viszonyítva 3%-kal emelkedett, s elérte a 12 863-at. A villamosított termelőszövetkezeti gazdaságok száma 1499-re emelkedett, ami 1950-hez képest 28%-os emelkedést jelent.

1951-ben tovább fejlődött a mezőgazdaság szocialista szektora. A szocialista mezőgazdaság — vagyis az állami gazdaságok és a termelőszövetkezetek — termelésének együttes értéke változatlan áron kb. 51%-kal emelkedett 1950-hez viszonyítva, ezen belül az állami gazdaságok termelésének értéke kb. 26%-kal növekedett. A szocialista szektor szántóterülete az ország egész szántóterületének mintegy 15%-ára emelkedett.

Az állami gazdaságok terméseredményei — bár alacsonyabbak a tervelőirányzatnál — a búzánál kb. 31%-kal, a rosnál mintegy 15%-kal, az árpánál kb. 17%-kal, a zabnál kb. 13%-kal magasabbak az egész mezőgazdaságban elért átlagos terméseredményeknél.

Az állami gazdaságok az állatállomány fejlesztésének tervét 1951. június 30-án teljesítették.

Az állami gépállomások száma 1951. december 31-ig 260-ra emelkedett, ami 1950-

hez viszonyítva kb. 70%-os emelkedést jelent. A traktorok száma az állami gépállomásokon 1951. december 31-én — 15 lóerős traktorokra számítva — 9325 volt, ami az elmúlt évhez viszonyítva 86%-os emelkedést jelent. Az állami gépállomások normálszámára átszámítva 1 937 000 hektár földterületet műveltek meg, azaz mintegy 150%-kal többet, mint 1950-ben.

1951-ben 855 új termelőszövetkezet alakult. A termelőszövetkezetekben tömörült parasztgazdaságok száma az év folyamán 49 500-ról kb. 71 800-ra, vagyis 22 300-zal emelkedett.

IV.

Közlekedés és hírközlés

A vasúti-, vízi-, közúti- és légi áruszállítás 1951-ben kb. 14%-kal emelkedett 1950-hez viszonyítva.

A rendes nyomtávú vasútak összesen kb. 10%-kal több árút szállítottak, mint 1950-ben.

A Lengyel Államvasutak által szállított személyek száma 1950-hez viszonyítva összesen mintegy 17%-kal emelkedett.

Az állami gépkocsiközlekedés áruszállítása 1950-hez viszonyítva kb. 66%-kal emelkedett; a tervelőirányzatot azonban nem érték el. Az állami gépkocsiközlekedés személyszállítási tervét jelentősen túlteljesítette, és több mint 48%-kal több utast szállított, mint 1950-ben.

A folyami hajózás teljesítette áruszállítási tervét és az áruszállítás 1950-hez viszonyítva kb. 23%-kal emelkedett.

A tengeri hajózás 22%-kal teljesítette túl áruszállítási tervét, s 45%-kal több árút szállított, mint 1950-ben.

A tengeri kikötők — bár rakodási tervüket csak 95%-ra teljesítették — rakodóforgalma 1950-hez viszonyítva összesen kb. 2%-kal emelkedett.

A posta- és távbeszélőszolgálat a tervét érték szerint összehasonlítva áron 101%-ra teljesítette; a posta és telefon szolgáltatásainak értéke 1950-hez viszonyítva kb. 15%-kal emelkedett.

V.

Áruforgalom

A kiskereskedelem (állami-, szövetkezeti- és magán) együttes áruforgalma folyó áron számítva kb. 11%-kal emelkedett 1950-

hez viszonyítva. A társadalmasított kiskereskedelem forgalma kb 25%-kal — és ezen belül az állami kiskereskedelmi hálózat forgalma kb. 61%-kal — haladta meg az 1950. év forgalmát. A közétkeztetési hálózat forgalma 1950-hez viszonyítva, folyó árakon számítva, mintegy 67%-kal emelkedett.

A társadalmasított kiskereskedelmi bolt-hálózata 1950-hez viszonyítva kb. 19%-kal bővült. 1951-ben lényegesen bővült a közétkeztetési hálózat. Az étkezőhelyiségek száma 1950-hez viszonyítva 34%-kal növekedett.

VI.

Foglalkoztatottság és munkatermelékenység

1951-ben folytatódott a népgazdaságban foglalkoztatottak létszámának emelkedése. Az egész szocialista gazdaságban foglalkoztatott dolgozók száma — a mezőgazdaságot kivéve — 1950-hez viszonyítva, mintegy 12%-kal emelkedett. Az egész szocialista ipar dolgozóinak létszáma kb. 2,2 millió főre emelkedett.

Az állami építő-szerelő vállalatok átlagos munkáslétszáma 1950-hez viszonyítva kb. 35%-kal növekedett.

A munka termelékenysége — a termelésnek az ipari csoport egy dolgozójára eső értékét véve alapul — a nagy- és középiparban kb. 14%-kal, a Kisipari- és Kézműipari Minisztérium alá tartozó kisiparban pedig mintegy 17%-kal emelkedett.

Az állami építő-szerelő vállalatokban az egy dolgozóra eső munkatermelékenység kb. 16%-kal növekedett 1950-hez viszonyítva.

A Lengyel Államvasutak rendes nyomtávú vonalain az egy dolgozóra eső munkatermelékenység 1950-hez viszonyítva 11%-kal emelkedett.

Az állami gazdaságokban a munkatermelékenység 1950-hez viszonyítva kb. 13%-kal emelkedett, a tervelőirányzatot azonban nem teljesítették teljes egészében.

VII.

Oktatás, kultúra és egészségvédelem

Az 1951. év nagy eredménye volt az analfabétizmusnak, mint tömegjelenségnek a felszámolása. Tovább javult az általános iskolák szervezete. Az általános iskolák tanulóinak 82%-a hétéosztályú iskolákban tanult. Az általános iskolát 340 500, vagyis kb. 26%-kal több tanuló végezte el, mint 1950-ben.

Az általános műveltséget nyújtó, liceumi fokozatú iskolák végzett tanulóinak száma elérte a 41 700-at, vagyis 1950-hez képest 76%-kal emelkedett.

1951-ben a főiskolát végzettek száma mintegy 21 000 volt, vagyis 1950-hez viszonyítva, kb. 63%-kal emelkedett. A végzett hallgatók száma tekintetében azonban nem teljesítették a tervet.

1951-ben folytatódott a kórházak és egyéb egészségvédelmi intézmények hálózatának kiépítése. A kórházi ágyak száma 10 000-rel emelkedett és elérte az 1950. évi színvonal 110%-át. Az orvosok száma 1950-hez viszonyítva 21%-kal emelkedett.

A bölcsődék számát 15%-kal, a bölcsődei férőhelyek számát pedig 23%-kal növelték 1950-hez viszonyítva. A falusi idény-bölcsődék száma 1950-hez viszonyítva 23%-kal emelkedett.

1951-ben folytatódott a könyvtári és fiókkönyvtári hálózat kiépítése. Az általános könyvtárakban a kötetek száma 1950-hez viszonyítva 16%-kal emelkedett, ezen belül a falusi könyvtárakban 17%-kal.

A könyvek és brosurák együttes évi példányszáma elérte a 180 800 000-et.

A működő városi filmszínházak száma az év végén elérte a 714-et, vagyis kb. 9%-kal emelkedett. Az állandó falusi filmszínházak száma az év végéig 76%-kal emelkedett 1950-hez viszonyítva.

A vezetékes rádióval ellátott községek száma 1951-ben 1950-hez viszonyítva kb. 30%-kal emelkedett.

VIII.

Nemzeti jövedelem

Előzetes számítások szerint 1951-ben 1950-hez viszonyítva, — összehasonlító áron kb. 12%-kal növekedett a nemzeti jövedelem. Azonban a mezőgazdaság terén fellépő nehézségek miatt a nemzeti jövedelem nem növekedett a terv által megszabott mértékben. A nemzeti jövedelem az 1938. évinek kb. 170%-ára, az egy főre átszámított 1938. évinek pedig mintegy 230%-ára emelkedett. A szocialista gazdaság részaránya a nemzeti jövedelemben kb. 72%-ra emelkedett.

ROMANIA

A Minisztertanács mellett működő Központi Statisztikai Igazgatóság jelentése az 1951. évi népgazdaság-fejlesztési állami terv teljesítéséről

I.

Ipar

1951. év 1950. év
%,ában

1951-ben az ipar globális termelési tervét 104,5%-ra teljesítette, ami 1950-hez viszonyítva 28,7%-os emelkedést jelent. A termelési tervet az egyes minisztériumok a következőképpen teljesítették:

	Tervteljesítés %-a
Villamosenergia és Villamosipari Minisztérium	114,7
Kőolajipari és Szénipari Minisztérium	107,9
Fém- és Vegyipari Minisztérium	115,5
Építészeti és Építőanyagipari Minisztérium	116,0
Fa-, Papír- és Cellulózipari Minisztérium	107,8
Erdőgazdálkodási Minisztérium	130,0
Kőnyúipari Minisztérium	105,8
Élelmiszeripari Minisztérium	101,1
Közlekedési Minisztérium iparvállalatai	125,8
Külkereskedelmi Minisztérium iparvállalatai	101,4
Egészségügyi Minisztérium iparvállalatai	104,1
Kiadóvállalati-, Nyomdaipari-, Könyv- és Sajtóterjesztési Főigazgatóság (EPD)	120,4
Kisipari Termelőszövetkezetek Központi Szövetsége (UCECOM)	119,8
Fogyasztási Szövetkezetek Központi Szövetsége (CENTROCOOP)	94,2
Közgazdasági és Helyiipari Minisztérium	100,0

A fontosabb termékek termelése 1951-ben 1950-hez viszonyítva a következőképpen emelkedett:

	1951. év 1950. év %-ában
Villamosenergia	117,0
Kőolaj	123,1
Földgáz (fogyasztás)	131,2
Szén	119,4
Vasérc	120,9
Acél	115,7
Hengergéltvas	114,3
Forgó villamosgépek	218,7
Belsőgörgő motorok	171,8
Párhuzamos esztergapadok	249,7
Kis- és közepes golyóscsapágyak	182,4
Kétkötő aratógépek	392,2
Vetőgépek	211,8
Dugattyús iszapszivattyúk	130,9
Mechanikai fűrőgépek	188,0
Gyapotszedő gépek	151,6
Marószóda gépek	127,3
Karbid	169,4
Műtrágya	189,7
Szerves festékekanyagok	132,1

Cement	111,6
Tégla	122,0
Bűtor	153,1
Papír	106,8
Gyapot és vigonyiszövetek	117,7
Gyapjúszövetek	122,6
Selyem- és vegyesszövetek	109,0
Lábbél	119,3
Liszttermékek és tésztaemlék	126,4
Édesipari termékek	126,9
Kenyér	139,7
Főzelék- és gyümölcs konzervek	126,1

A gépek és berendezések kihasználásának mutatószámait jelentősen megjavították. A kohászatban a Matulinyec-módszer alapján csökkentették az öntések idejét, a fémfeldolgozó iparban pedig a Bikov—Bortkevic-módszerek alkalmazásával értek el jelentős eredményeket. A kohászati iparban a kohók térfogatának kihasználási mutatószáma 9%-kal haladta meg a tervelőirányzatot. A Gép- és Nehézipari Főigazgatóság vállalatainál a fémfeldolgozó szerszámgépek kihasználásának tervelőirányzatát 7,5%-kal túlszárnyalták.

1951-ben megjavították az anyagfogyasztás mutatószámait és jelentős mennyiségű nyersanyagot, főtűanyagot és villamosenergiát takarítottak meg. Így a kohászati iparban az öntöttvas tonnánkénti kocszfogyasztása 2,8%-kal volt kevesebb az 1951. évi tervelőirányzatnál.

Az ipari termelés önköltsége 1950-hez viszonyítva — összehasonlítói áron kifejezve — 5,65%-kal csökkent.

A nehéz fizikai munkák gépesítése terén jelentős eredményeket értek el. A széniparban a fejtes műveletének gépesítése 83,3%-ot ért el. A „Sovromcarbune” bányáiban az aknában való szállítást 65,8%-ban, a földalatti tárnákban pedig 85,1%-ban gépesítették. Az Építési és Építőanyagipari Minisztérium felügyelete alá tartozó vállalatoknál a beton készítését 88%-ban, a habarcs készítését pedig 49%-ban végezték gépi úton. A Duna—Feketetengeri csatorna építkezéseinél a földkotrát 74%-ban gépesítették.

1951-ben az ipar számos új gépet gyártott. Így bányarakodógépet, újípusú szállító-szalagokat, hernyótálpas traktort, elevátorokat, 625 mm távú gyalugépeket stb.

1951. év folyamán a dolgozók 11 000 találmányt és újítást nyújtottak be.

II.

Mezőgazdaság és erdőgazdaság

A mezőgazdaságban 1951. év folyamán kiszélesedett és megerősödött a szocialista szektor és mind szélesebb körben vezették be a fejlett agrotechnikai módszereket.

A megművelt földterület 1951-ben 130 000 hektárral volt nagyobb, mint 1950-ben.

A fontosabb növények össztermelése 1950-hez viszonyítva a következőképpen emelkedett: búza 58,7%-kal, kukorica 29,7%-kal, gyapot 147,3%-kal, napraforgó 32,4%-kal, cukorrépa 126%-kal.

Az őszi vetési tervet több mint 50 000 hektárral túlteljesítették. A múlt évhez viszonyítva az állami gazdaságok 49%-kal több őszi búzát, 115%-kal több gyapotot és 112,5%-kal több kukorrépat termesztettek. A kollektív gazdaságok a szovjet agrotechnikai módszerek alkalmazásával, valamint a gép- és traktorállomások gépeinek és traktorainak felhasználásával ebben az évben is jóval magasabb terméseredményeket értek el, mint az egyénileg gazdálkodó parasztok. Így a Sztálin-tartományi Ghimbav községi kollektív gazdaság 30 q búzát termesztett hektáronként, a község egyéni gazdaságainak 12 q-ás hektáronkénti termésével szemben. A Szörény-tartományi Belobreska községi kollektív gazdaság pedig hektáronként 31,5 q őszi árpat termesztett, az egyéni gazdálkodók hektáronkénti 10 q-jával szemben.

A kollektív gazdaságok állattenyésztési farmokat szerveztek, illetve továbbfejlesztettek. A meglévő gazdaságokban több mint 1900 farmot létesítettek, ebből 280 tehén-, 440 juh- és 500 sertésenyésztő telep.

Az állatállomány minőségi és mennyiségi feljavítása érdekében a községi állattenyésztő telepek részére több mint 72 400 tenyészállatot osztottak ki. Az állami gazdaságokban 1950-hez viszonyítva a lovak száma 15,5%-kal, a szarvasmarhák száma 6,7%-kal, a juhok száma 7,6%-kal, és a sertések száma 18,1%-kal növekedett.

1951-ben 50 új gép- és traktorállomást létesítettek.

Az erdőgazdálkodási tervet 115%-ra teljesítették.

III.

Közlekedés

A Közlekedésügyi Minisztérium áruszállítási tervét 109,4%-ra, személyszállítási tervét 116,4%-ra teljesítette. A vasút áruszállítási tervét 112,1%-ra, személyszállítási tervét 116,1%-ra teljesítette. A gépkocsiszállítás áruszállítási tervét 111,3%-ra, személyszállítási tervét 123,8%-ra teljesítették.

A tehervagonok forgalmi idejét a tervhez viszonyítva 4,1%-kal csökkentették. A vasúti szállítások üzemanyag fogyasztását a tervelőíránnyalhoz viszonyítva 10,4%-kal csökkentették.

A szállítás önköltségek csökkentési előírányzatát összehasonlítót áron kifejezve 12,1%-kal túlszárnyalták.

IV.

Beruházások és építkezések

Az 1951. év folyamán eszközölt központi beruházások mennyisége 1950-hez viszonyítva 30,5%-kal emelkedett, az építkezési munkálatok mennyisége pedig 42,4%-kal. 1951. év folyamán jelentős számú fém, elektrotechnikai, vegyi, építőanyagipari, fa- és cipőipari üzemeltetést fejeztek be és adtak át rendeltetésének.

1951. év folyamán a Duna—Feketetengeri csatorna építésének vezérigazgatósága 130%-kal több munkát végzett, mint 1950-ben. Befejeződött a munkáslakásépítkezések első része, ami közel 2000 új lakást biztosít a dolgozóknak.

V.

Életszínvonal és szociális-kulturális tevékenység

1951-ben a Román Népköztársaságban a munkások száma 1950-hez képest 210 000-rel növekedett.

Az iparban 1950-hez viszonyítva a munka termelékenysége 10%-kal emelkedett.

1951. év folyamán a munkások és tisztviselők a társadalombiztosításon keresztül 32%-kal nagyobb pénzsegélyben részesültek, mint 1950-ben. A családi segély

ugyanezen idő alatt 30%-kal növekedett. 36%-kal több dolgozó üdült pihenő- és üdülőtelepeken, mint 1950-ben. 1951. év folyamán 47%-kal több gyermek nyaralt, mint 1950-ben.

A tanulók és diákok között 25%-kal több ösztöndíjat osztottak ki, mint 1950-ben.

Az állami és szövetkezeti kiskereskedelem 28,6%-kal több árut hozott forgalomba, mint 1950-ben; azonban az évi tervet csak 96,4%-ra teljesítették. A Centrocoop 112,2%-ra teljesítette áruforgalmi tervét. A lakosság rendelkezésére bocsátott élelmiszerek mennyisége 38,4%-kal, az ipari áruk mennyisége pedig 22,3%-kal volt nagyobb, mint 1950-ben.

1950-hez viszonyítva 18%-kal több kenyeret, 32,3%-kal több tésztaeműt, 18,4%-kal több húsipari terméket, 74,7%-kal több friss halat, 38,2%-kal több vajat, 23,6%-kal több édesipari terméket, 18,3%-kal több gyapotszövetet, 20,2%-kal több gyapjúszövetet, 16,2%-kal több lábbelit, 71%-kal több rádiókészüléket és 22,6%-kal több gyógyszer-árut bocsátottak a lakosság rendelkezésére.

Az írástudatlanság felszámolásáért indított harc során 311 000 analfabétát vontak be tanfolyamokra. 2 136 000 tanuló és diák

járt a különböző iskolákba, ezek közül 208 000 középiskolába, 107 000 szakmai iskolába és 55 300 felső iskolákba. 1951-ben az új szakkaderek száma — mérnököké, géptechnikusoké, agronómusoké, orvosoké stb. — elérte a 48 000-t.

Összesen 46 millió példányban adtak ki könyveket, ebből 4 200 000 az együttlakó nemzetiségek nyelvén jelent meg. A kiadott újságok példányszáma elérte az 590 milliót és 4,6%-kal meghaladta az 1950-ben kiadottakat.

A színházak és mozik látogatottsága 31,3%-kal emelkedett 1950-hez viszonyítva. 500 kultúrotthont létesítettek.

Jelentős mértékben javult a lakosság orvosi ellátása. 510 vándor-ambulanciát, 97 járványmegelőző egészségügyi állomást és 2685 üzemi elsősegélynyújtó állomást adtak át rendeltetésüknek. Falusi viszonylatban 320 egészségügyi egységet, 35 gyermekrendelőt és 127 szülőotthont létesítettek. A malária ellen fogatosított intézkedések eredményeként 1951-ben 1950-hez viszonyítva 57%-kal csökkent a maláriás betegek száma.

Forrás: Scanteta, 1952. február 1., 1. old.
— Rövidített közlemény.

A „SZOCIALISTA STATISZTIKA KÖNYVTÁRA”

című kiadványsorozatban megjelent

AZ EGÉSZSÉGÜGYI STATISZTIKA ALAPJAI

című könyv

a szocialista egészségügyi statisztika kérdéseivel foglalkozik. Bemutatja a statisztika — ezen belül az egészségügyi statisztika — szerepét a szocialista tervgazdaságban. Három fejezetre oszlik: 1. általános statisztika, 2. demográfia, 3. egészségügyi intézmények statisztikája.

KAPHATÓ A

STATISZTIKAI KIADÓVÁLLALATNÁL

BUDAPEST II, KELETI KÁROLY-UTCA 5, I. EMELET I.

Telefon : 350—126, 130-as mellék

KÖNYVISMERTETÉS

N. N. Rovinszkij: A Szovjetunió állami költségvetése

(Pénzügyi Kiadó, Budapest, 1952, 415 old.)

Rovinszkij könyve a Szovjetunió állami költségvetésének kérdéseivel foglalkozik. A tanulmány két kötetből áll. Magyar nyelven most jelent meg az első kötet. Ebben a kötetben a szerző három fő témával foglalkozik:

A Szovjetunió költségvetésének felépítésével;

a Szovjetunió költségvetésének összeállításával és elfogadásával;

a Szovjetunió költségvetésének végrehajtásával.

A Szovjetunió és a szövetségi köztársaságok törvényhozása állapítja meg a költségvetés felépítését, a kiadások és bevételek nagyságát, az egyes köztársaságok közti elosztását, felülvizsgálatának, elfogadásának, ellenőrzésének rendjét. A költségvetési jogokat a költségvetési törvények szabályozzák.

A Szovjetunió kiadásainak összetételét és tartalmát az állam alapvető funkciói határozzák meg. Így a kiadások négy fő fejezetre oszlanak: a népgazdaság fejlesztésére, kulturális és szociális szükségletek fedezésére, államigazgatási szervezet fenntartására, és a fegyveres erők fenntartására fordított kiadásokra.

A népgazdaságra fordított kiadások felhasználása szervesen összefügg azzal a ténnyel, hogy a termelési eszközök döntő része a szovjet állam tulajdonában van. A népgazdaságra fordított kiadások eredménye: a termelés szakadatlan emelkedése, az áruforgalom kiszélesedése, a nemzeti jövedelem és ezzel a költségvetés forrásainak növekedése, amelynek döntő alapját az állami vállalatokból befolyó bevételek alkotják. Ezért a szocializmus építésének

döntő feltétele a vállalatok jövedelmezőségének fokozása, a tervenfelüli felhalmozásokért és a forgóeszközök megtérülésének gyorsításáért folytatott harc.

A szociális kiadások közé tartoznak az egészségvédelmi intézetek fenntartására fordított összegek. A Szovjetunióban minden dolgozó számára biztosítva van az ingyenes orvosi kezelés, öregség, betegség vagy rokkantság esetén pedig a megfelelő ellátás.

A fegyveres erők megerősítésére fordított kiadások az ország védelmét szorgalmazzák minden külső támadás ellen. A Szovjetunió békepolitikát folytat, de egyben éberrel őrködik határai, a szovjet állampolgárok biztonsága felett.

Az államigazgatási kiadások az állam gazdasági szervező, szociális és kulturális nevelő munkájával, valamint a szocialista tulajdon és a polgárok jogainak védelmével kapcsolatosak.

A Szovjetunió állami költségvetésének alapvető forrását a szocialista gazdaságból származó bevételek adják (mintegy 85 százalék). A bevételekhez tartoznak még a lakosság befizetései és önkéntes hozzájárulásai, mely utóbbiak államkölcsonök formájában kerülnek a költségvetésbe.

A szocialista gazdaság befizetései között a legfontosabb a forgalmiadó és a nyereségrészesedés befizetése, amelyek a vállalatok termékeiben realizált terméktöbblet pénzbeni felhalmozódását fejezik ki. Ezeket az összegeket a Szovjetunióban az egész társadalom szükségleteinek kielégítésére fordítják. Itt mutatkozik meg az önköltség-csökkentés óriási jelentősége, mert minden megtakarítás csak növeli az állam bevéte-

lelt és így a népgazdaság építésére fordított kiadásokat is.

A következő fejezet az önálló gazdaságos elszámolású vállalatoknak és a költségvetési előirányzat alapján finanszírozott intézményeknek a költségvetéssel való kapcsolatával foglalkozik.

Az önálló gazdaságos elszámolású vállalatok pénzügyi mérleg alapján dolgoznak. E mérlegek tartalmazzák az összes bevételek és kiadások terveit, a nyereségbefizetés tervét, a forgóeszközök terveit, a beruházások terveit.

A költségvetési előirányzatot alapuló intézmények összes kiadásait az állam fedezi és bevételeik is teljes egészében az állami költségvetésbe folynak be. Külön tervezik ez intézmények személyzeti létszámát. Ilyen intézmények az igazgatási, közoktatási szervek, egészségvédelmi intézmények. A gép- és traktorállomások ugyancsak a költségvetési előirányzat alapján dolgoznak.

A Szovjetunió egész gazdasági életét a népgazdasági terv határozza meg és a terv alapján állítják össze az állami költségvetést is.

A helyes összeállítás alapelvei a következők:

a költségvetés teljes összehangolása a népgazdasági tervvel;

az összes bevételi források maradéktalan felhasználása és a legszigorúbb takarékoság megvalósítása;

a költségvetési előirányzatok megállapításakor minden forrás figyelembevétele;

a mérlegmódszer alapján a költségvetés összeállítása.

Az állami költségvetést évente készítik el. A népgazdasági terv alapján állapítják meg a költségvetés bevételi részének nagyságát és összetételét, valamint a népgazdasági terv teljesítéséhez szükséges kiadások méreteit és rendeltetését.

A Szovjetunió költségvetése nemcsak hogy mindig egyensúlyban van, hanem jelentékeny bevételi többlettel zárul.

A Szovjetunió költségvetési rendszerére jellemző a teljes egység. Ez abban nyilvánul meg, hogy az egész költségvetési rendszer (szövetéségi köztársaságok, autonóm területek, városok helyi költségvetése) a Szovjetunió állami költségvetésében egyesül.

A költségvetést a Szovjetunió pénzügyminisztériuma készíti el és terjeszti a minisztertanács elé. A minisztertanács az elfogadott költségvetést a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa elé terjeszti jóváhagyás végett. A Legfelsőbb Tanács mindkét háza meghallgatja a minisztertanács jelentését, mindkét háznak joga van a költségvetés módosítására javaslatokat tenni.

A törvényhozás által elfogadott költségvetés állami pénzügyi terv. A végrehajtás a Szovjetunió minisztertanácsa, a szövetségi köztársaságok minisztertanácsai és a szovjetek végrehajtóbizottságának feladata.

Azokat az összegeket, amelyeket a költségvetés az egyes kiadások teljesítésére állapít meg, költségvetési hiteleknek nevezik. A hitelek alapján negyedévi bontásban hitelkereteket nyújtanak, amelyek betartására szigorúan ügyelnek.

Rovinszkij könyve igen bőven és részletesen, számos példa és adat alapján mutatja be a Szovjetunió állami költségvetésének felépítését, tervezését és végrehajtását. Népi demokratikus államunk számára nagyfontosságú e munka. A Szovjetunió évtizedes tapasztalatai alapján tárja elénk a szocialista költségvetés fölényét, útmutatást ad költségvetéseink elkészítéséhez. Ennek rendkívül nagy jelentősége van, mert szocializmust építő országunk költségvetése a legfőbb eszköz arra, hogy a bevételeket és felhalmozásokat a szocialista bővített újratermelés érdekeinek megfelelően osszuk el. Egyben hatékony eszköz a tőkés elemek korlátozására és kiszorítására.

A könyv magyar nyelven való megjelenése lehetővé teszi, hogy felhasználjuk a Szovjetunió e téren szerzett tapasztalatait szocialista pénzügyeink megerősítése érdekében.

KÖNYVSZEMLE*

POLITIKAI IRODALOM

Anpilogov, G.: *A Nagy Októberi Szocialista Forradalom. Az MDP pártfőiskoláján 1951-ben tartott előadások. (Velikaja Oktjabrszkaja Szocialisztizacsiesszkaja Revolucija.)* Fordította: Lovas Gy. 108 old. Szikra. Budapest, 1952.

Kuczynski, J.: *A munkásosztály helyzete Franciaországban. 1700—1948. (Die Geschichte der Lage der Arbeiter in Frankreich von 1700 bis in die Gegenwart.)* 264 old. Szikra. Budapest, 1951.

Pankratova, A. M.: *Az első orosz forradalom. 1905—1907. (Pervaja russzkaja revolucija. 1905—1907.)* 232 old. Fordította: S. Nyirő J. Szikra. Budapest, 1951.

Plehanov: *Adalékok a materializmus történeléhez. (Ocserki po izstorii materijalizma.)* 221 old. Szikra. Budapest, 1951.

Sztyepanyan, C. A.: *Sztálin elvtárs a kommunizmus építéséről a Szovjetunióban. (I. V. Sztálin o sztrojtisztve kommunizma v SzSzSzR.)* Fordította: Stern J. 75 old. Szikra. Budapest, 1952. (Marxista ismeretek kiskönyvtára. 143.)

TERVGAZDASÁG

A népgazdasági tervezés egyes kérdései. 179 old. Tervgazdasági Könyvkiadó. Budapest, 1951.

A szocialista gazdaság kérdéseiről. Cikkgyűjtemény. A. „Bolshevik” cikkek alapján. Összeállította: Varga I. Fordította: Rózsa I. 126 old. Szikra. Budapest, 1951.

I. és II. típusú termelőszövetkezeti csoportok termelési terve 1952. évre. 55 old. Tervgazdasági Könyvkiadó. Budapest, 1952.

Gladkov, J. A.: *A szovjet tervgazdaság építése 1917—18-ban. (Ocserki sztrojtisztva szovetszkovo planovno hozajszto v 1917—1918.)* Fordította: Nemes József. 295 old. Tervgazdasági Könyvkiadó. Budapest, 1951.

POLITIKAI IRODALOM

Topcsijev, A. V.: *Sztálin elvtárs a tudomány és a gyakorlat egységéről. II. rész.* 1—5. old. (Természet és technika. 1952/1.)

TERVGAZDASÁG

Fedoszejev: *Az önköltségesökentés fontos népgazdasági feladat.* 9—11. old. (Bér és norma. 1952/1.)

Hantos L.: *A Szovjetunió agrárigazgatása.* 1—5. old. (Agráriródmali tájékoztató. 1952/1.)

László A.: *A szovjetunióbeli tervezés-szervezési tapasztalatok.* 6—12. old. (Többtermelés. 1951/12.)

Rákosi M.: *A magyar népgazdaság időszerű kérdései.* 497—512. old. (Magyar-szovjet közgazd. szemle. 1951/12.)

Szita J.: *Soronlövő feladataink a tervezés-szervezés területén.* 1—5. old. (Többtermelés. 1951/12.)

Sztyepnykij, I.: *A lenini-sztálini tudomány a szocialista tervezésről.* 34—43. old. (Gospodarka planova. 1951/12.)

* Ebben a rovatban a Központi Statisztikai Hivatal könyvtárába érkezett fontosabb munkák címeit közöljük szakszerű csoportosításban.

** Ebben a rovatban a Központi Statisztikai Hivatal könyvtára által beszerzett legfrissebb folyóiratcikkek címeit közöljük szakszerű csoportosításban. A külföldi cikkek címeit magyar fordításban adjuk.

Ötéves tervünk: béketerv. 224 old. Népművelési Minisztérium. Budapest, 1951.

Sapcsenko: *Operatív tervezés a szerelőműhelyekben. (Operativnoje planirovanije v szobrocsnih cehah.)* 108 old. Fordította: Tóth L. Nehézipari Könyv- és Folyóiratkiadó Vállalat. Budapest, 1952.

Solomovics: *Iparvállalatok gazdasági tevékenységének elemzése. (Analiz hozajstvennoj gyejtjelnoszti promislenovo predpriyatija.)* 240 old. Fordították: Urbanek Zs. és Grabner P.-né. Pénzügyi Kiadó. Budapest, 1952.

Ülatisás az állami mezőgazdasági gépállomások 1952. évi üzemtervének elkészítéséhez. 104 old. Tervgazdasági Könyvkiadó. Budapest, 1952.

Ülatisás az 1952. I. negyedévi terv havi bontása elkészítéséhez. 8 old. Állami ny. Budapest, 1951.

STATISZTIKA

A vállalatok belüli statisztika rendje fonadókban és szövedékben. Összeállította: Pálos I. és Simonné Detre Á. 68 old. Statisztikai Kiadóvállalat. Budapest, 1952.

Az 1949. évi népszámlálás. 98 old. Statisztikai Kiadóvállalat. Budapest, 1952. (A Szocialista Statisztika Könyvtára.)

Mezőgazdasági statisztika I. A Központi Statisztikai Hivatal anyaggyűjtéséből. 44 old. Statisztikai Kiadóvállalat. Budapest, 1952.

SZÁMVITEL

A számvitel elvi kérdései a földművelésszövetkezeti számvitel tanulmányozásához. (Cikkgyűjtemény.) 167 old. Szövetkezetek Országos Szövetsége. Budapest, 1951.

Rovinszkij, N. N.: *A Szovjetunió állami költségvetése. I. (Goszudarszvennij bjudzet SzSzSzR.)* Fordította: Gallyas F. 415 old. Pénzügyi Kiadó. Budapest, 1952.

FOLYÓIRATSZEMLE**

Vinter, A.: *A kommunizmus nagy építkezéseinek szerepe a Szovjetunió termelőerőinek fejlesztésében* 512—523. old. (Magyar-szovjet közgazd. szemle 1951/12.)

STATISZTIKA

A tőkés országok gazdaságának militarizálása. (Statisztikai anyag.) 72—91. old. (Voproszi ekonomiki. 1951/12.)

Csermenyik, V.: *Az amerikai polgári munkatermelékenységi statisztika bírálata.* 65—75. old. (Vesznyik sztatizsziyki. 1951/6.)

Korda, B.: *A mutatószámok és a területjelítés elemzése az iparban.* 386—392. old. (Stat. obzor. 1951/5.)

Levitin, J.: *Az új öntözési rendszerre való átterés és a statisztika feladatai.* 56—65. old. (Vesznyik sztatizsziyki. 1951/6.)

Mihajlov, N.: *A statisztikai elmélet néhány kérdése.* 48—56. old. (Vesznyik sztatizsziyki. 1951/6.)

Posztnyikov, Sz.: *Új szakasz a munkások, tisztviselők és kolhozparasztok háztartási költségvetési statisztikájának fejlődésében.* 18—29. old. (Vesznyik sztatizsziyki. 1951/6.)

Vilacsil, J.: *A statisztikai megfigyelésnél előforduló hibák.* 382—386. old. (Stat. obzor. 1951/5.)

Vlasov, P.: *A lakásalap számbavetele a Szovjetunióban.* 364—365. old. (Stat. obzor. 1951/5.)

SZÁMVITEL

- Antos I.: *Az 1952. évi költségvetés.* 587—593. old. (Állam és igazgatás. 1951/11—12.)
- Bent, Sz.: *A javítóműhelyek költségeinek tervezése és számvitele.* 46—55. old. (Számvitel. 1952/1.)
- Emödi M.: *Népköztársaságunk 1952. évi költségvetése.* 1—7. old. (Számvitel. 1952/1.)
- Gruzin, V. dr.: *A Szovjetunió számviteli és statisztikai szervezete.* 344—349. old. (Stat. obzor. 1951/5.)
- Jazinski, Z.: *A költségvetési tervezési módszertan megjavítása.* 24—30. old. (Gospodarka planova. 1951/11.)
- Kipariszov, N. A.: *A burzsoa könyvviteli elmélet bírálatja.* 39—46. old. (Számvitel. 1952/1.)
- Susehny L.: *A tanácsok alá tartozó vállalatok pénzgazdálkodása és számvitele.* 23—32. old. (Számvitel. 1952/1.)

EGYÉB

- Bettelheim, Ch.: *A „Kelet” és „Nyugat” közti kereskedelem perspektíváiról.* 545—553. old. (Magyar-szovjet közgazd. szemle. 1951/12.)
- Dugginszkij, I.: *A nemzetközi gazdasági kapcsolatok új típusa.* 45—57. old. (Bolsevik. 1951/22.)
- Fogarasi B.: *A társadalmi történelmi tudományok helyzete és feladatai Sztálin elvtárs új munkáinak*

megvilágításában. 42—53. old. (Társadalmi szemle. 1952/1.)

Fűzesséry I.: *A gépestés és automatizálás útjai a Szovjetunió gépiparában.* 14—23. old. (Magyar technika. 1951/11.)

Glezerman, G. J.: *Alap és felépítmény a szocialista társadalomban.* 523—545. old. (Magyar-szovjet közgazd. szemle. 1951/12.)

Leonyidov, A.: *India gazdasága és külkereskedelme.* 8—9. old. (Vnyesnyaja torgovlja. 1951/12.)

Magos L.: *Munkaélettan és Sztahanov-mozgalom.* 36—43. old. (Természet és technika. 1952/1.)

Malisev, I.: *A nemzeti jövedelem és felhasználása a Szovjetunióban és a tőkés országokban.* 34—45. old. (Bolsevik. 1951/22.)

Petrov, I.—Nyikolajeva, A.: *Egyiptom gazdasági helyzete.* 9—23. old. (Vnyesnyaja torgovlja. 1951/12.)

Szecserebina, D.: *A Kínai Népi Köztársaság ipari fejlődése.* 1—8. old. (Vnyesnyaja torgovlja. 1951—12.)

Versinyin, A.—Szamojlov, Sz.: *Harc a természetes önköltségsökkentésért az urall üzemekben.* 3—15. old. (Voproszi ekonomiki. 1951/12.)

Vjatkin, A. E.: *A munka gépesítésének szétlnti programja.* 1—5. old. (Magyar technika. 1951—11.)

F. k. : Statisztikai Kiadóvállalat igazgatója
Készült 5800 példányban